

**TÜRKİYE'DE PARADA SAHTECİLİK SUÇUNUN HUKUKİ VE
İDARİ BOYUTUNUN DİĞER ÜLKE UYGULAMALARI İLE
KARŞILAŞTIRILMASI**

Özden ÇALIK

Uzmanlık Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü
Ankara, Mayıs 2024

**TÜRKİYE'DE PARADA SAHTECİLİK SUÇUNUN HUKUKİ VE
İDARİ BOYUTUNUN DİĞER ÜLKE UYGULAMALARI İLE
KARŞILAŞTIRILMASI**

Özden ÇALIK

Danışman

Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ

Uzmanlık Tezi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü
Ankara, Mayıs 2024

**TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
UZMANLIK TEZİ DEĞERLENDİRME TUTANAĞI**

Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, Sahteciliği İzleme ve Analiz Müdürlüğü Uzman Yardımcısı (14422) Özden ÇALIK'ın "Türkiye'de Parada Sahtecilik Suçunun Hukuki ve İdari Boyutunun Diğer Ülke Uygulamaları ile Karşılaştırılması" başlıklı tezini görüşmek üzere tez değerlendirme komisyonu 30.05.2024 tarihinde toplanmıştır.

Tez çalışması ve yapılan tez savunması sonucunda aday, komisyon üyeleri tarafından karşılarında belirtilen şekilde değerlendirilmiştir:

Komisyon Üyesi
Ad-Soyad / Unvan

Değerlendirme
(Başarılı / Başarısız)

İmza

Dr. Mehmet Sercan ARSLAN
Banknot Matbaası Genel Müdürü (Tedvir)

Başarılı

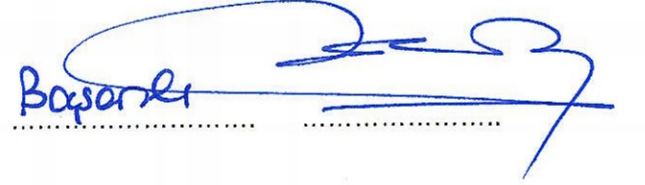
Ahmet ATTAROĞLU
Sahteciliği İzleme ve Analiz Müdürü

Başarılı

Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCI
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Başarılı

ÖNSÖZ

Çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen ve bu yolda yürürken bana rehberlik eden sayın hocam Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ'ye, destek olan tüm yöneticilerime ve çalışma arkadaşlarıma, kaynak araştırmasında yardımını esirgemeyen iş arkadaşım Ali ERTEN'e, tezimle ilgili düzeltmede yardımcı olan iş arkadaşım Ufuk ÇANDIR'a, vaktinden aldığım süre zarfında sabrı için Yağmur'uma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMA LİSTESİ	viii
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PARA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR, PARANIN TARİHSEL GELİŞİMİ, PARA TÜRÜ OLARAK TL BANKNOTLARA İLİŞKİN GÜVENLİK ÖZELLİKLERİ	4
1.1. Paranın Tanımı	4
1.1.1. Paranın Ekonomik Tanımı	4
1.1.2. Paranın Hukuki Tanımı	6
1.2. Tarihsel Süreçte Paranın Gelişimi.....	7
1.2.1. Trampa Ekonomisi.....	7
1.2.2. Mal Para	8
1.2.3. Tartı Para.....	9
1.2.4. İlk Para: Sikkeler	10
1.2.5. Osmanlı İmparatorluğu'nda Sikke.....	14
1.2.6. Kağıt Para (Temsili Para).....	17
1.2.7. Osmanlı İmparatorluğu'nda Kağıt Para.....	22
1.2.8. Amerika Kıtasında Kağıt Para.....	23
1.2.9. İtibari (Fiat) Para	26
1.3. Paraya İlişkin Güvenlik Özelliklerinin Tarihsel Gelişimi	27
1.3.1. Kağıt Para ilişkin Güvenlik Özelliklerinin Gelişimi	27
1.3.2. Banknota ilişkin Güvenlik Özelliklerinin Gelişimi	27
1.3.3. Türk Lirası 9. Emisyon Grubuna Ait Güvenlik Özellikleri.....	30
1.3.3.1. Banknot Kağıdında Yer Alan Güvenlik Özellikleri	31

1.3.3.2. Banknot Mürekkebinde Kullanılan Güvenlik Özellikleri	34
1.3.3.3. Baskı Aşamasında Eklenen Güvenlik Özellikleri	34

İKİNCİ BÖLÜM

PARADA SAHTECİLİK KAVRAMI, PARADA SAHTECİLİĞİN TARİHİ, PARADA SAHTECİLİK SUÇUNA İLİŞKİN ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA DÜZENLENİŞ ŞEKLİ	38
2.1. Parada Sahtecilik Kavramı	38
2.1.1. Geniş Anlamda Sahtecilik Kavramı	38
2.1.2. Dar Anlamda Sahtecilik Kavramı	39
2.2. Kamu Güvenine Karşı İşlenen Suçlar	40
2.3. Parada Sahteciliğin Tarihi	41
2.3.1. Dünyada Parada Sahteciliğin Tarihi	41
2.3.2. Osmanlı İmparatorluğunda Parada Sahteciliğin Tarihi	45
2.4. Parada Sahteciliğin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmeler	46
2.4.1. 20 Nisan 1929 Tarihli Kalpazanlığın Cezalandırılmasına Dair Cenevre Sözleşmesi	46
2.4.2. Avrupa Birliğinin Parada Sahtecilik Suçuna İlişkin Düzenlemeleri .	50
2.4.2.1. 15 Mayıs 2014 Tarihli 2014/62 Sayılı Direktif	51
2.4.2.2. 28 Haziran 2001 Tarihli 1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü ..	54
2.5. Karşılaştırmalı Hukukta Parada Sahtecilik Suçuna İlişkin Örnekler	57
2.5.1. Almanya	57
2.5.2. Fransa	59
2.5.3. Portekiz	60
2.5.4. Avusturalya	62
2.5.5. Kanada	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜLKEMİZ MEVZUATINDA PARADA SAHTECİLİK SUÇUNA İLİŞKİN DÜZENLEMELER, SUÇUN UNSURLARI, SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ, YAPTIRIMI VE MUHAKEMESİNE İLİŞKİN HÜKÜMLER	67
3.1. Parada Sahtecilik Suçunun Benzer Suçlardan Farkı	67
3.2. 765 sayılı Mülga Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Düzenleme ile Karşılaştırması	68
3.3. Suçun Unsurları	70
3.4. Tipiklik	70
3.4.1. Tipikliğin Maddi Unsurları	71
3.4.1.1. Suçun Konusu	71

3.4.1.2. Fail	77
3.4.1.3. Mağdur	78
3.4.1.4. Hareket	79
3.4.1.4.1. TCK 197/1. Maddede Yer Alan Seçimlik Hareketler	80
3.4.1.4.2. Sahte Parayı Bilerek Kabul Etmek	83
3.4.1.4.3. Sahteliğini Bilmeden Kabul Ettiği Parayı Sahteliğini Bilerek Tedavüle Koymak	85
3.4.1.4.4. TCK 200. Maddede Yer Alan Seçimlik Hareketler	85
3.4.1.5. Netice	87
3.4.1.6. Nedensellik Bağı	88
3.4.2. Tipikliğin Manevi Unsurları	88
3.4.3. Hukuka Aykırılık Unsuru	89
3.5. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	90
3.5.1. Teşebbüs	90
3.5.2. İştirak	91
3.5.3. İçtima	92
3.6. Etkin Pişmanlık	94
3.7. Yaptırım	96
3.7.1. Ceza	97
3.7.2. Güvenlik Tedbirleri	99
3.7.2.1. Belirli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakma	99
3.7.2.2. Müsadere	99
3.7.2.3. Tüzel Kişiler Hakkında Güvenlik Tedbirleri	100
3.8. Ceza Muhakemesine İlişkin Hükümler	101
3.8.1. Soruşturma ve Kovuşturma	101
3.8.2. Koruma Tedbirleri	103
3.8.3. Görevli ve Yetlili Mahkeme	103
3.8.4. Zamanaşımı	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLİRKİŞİLİK MÜESSESESİ VE MERKEZBANKALARININ ROLÜ	106
4.1. Bilirkişilik Kavramı	106
4.1.1. Bilirkişi ve Bilirkişi Görüşünün Hukuksal Niteliği	107
4.1.2. Bilirkişi Raporunun Bağlayıcılığı	108
4.2. Bilirkişinin Yetkileri	110
4.2.1. Bilirkişilikten Çekinme	110

4.2.2. Ücret ve Giderlerin Ödenmesini Talep Etme Yetkisi	111
4.2.3. Bilirkişinin Bilgi Alma Yetkisi	111
4.3. Bilirkişinin Yükümlülükleri.....	113
4.3.1. Bilirkişiliği Kabul Etme Yükümlülüğü	113
4.3.2. Davete İcabet Etme, Yemin Etme, Oy ve Görüş Bildirme Yükümlülüğü.....	113
4.3.3. Görevini Objektif ve Dürüst Bir Biçimde Özenle Yerine Getirme Yükümlülüğü.....	115
4.3.3.1. Bilirkişinin Reddi.....	115
4.3.3.2. Bilirkişilik Yapması Yasaklananlar.....	117
4.4. Bilirkişiye Başvurmanın Zorunlu Olduğu Haller	117
4.4.1. Sahte Para ve Değerler Üzerinde Yapılacak İncelemeler	118
4.4.2. Bilirkişi Olarak Merkez Bankası ve Banknot Sahteciliği İle İlgili Diğer Görevleri	119
4.5. Avrupa Birliği Uygulamaları	123
4.5.1. AB'nin Konu ile İlgili Hukuki Kaynakları	123
4.5.2. AB Düzeyinde Yetkili Kurum ve Kuruluşlar	125
4.5.2.1. Almanya	129
4.5.2.2. Fransa.....	131
4.5.2.3. Portekiz	132
4.6. Diğer Ülke Uygulamaları	134
4.6.1. Avusturalya	134
4.6.2. Kanada	136
4.6.2.1. Ulusal Sahtecilikle Mücadele Bürosu (NACB)	137
4.6.2.2. Kanada Merkez Bankasının Görevleri.....	138

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	140
KAYNAKÇA	149

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1.1. Para Arzı Tanımları	5
--------------------------------------	---

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.1. Dünyanın İlk Para Kâğıdı, Jiouzi (Uçan Para)	17
Şekil 1.2. İsveç'teki Stockholm Banco'nun yüz dalerlik filigranlı kağıda basılan üzerinde sekiz imza bulunan bonosu	28
Şekil 1.3. Filigran-Elektrotayp	31
Şekil 1.4. Emniyet Şeridi	32
Şekil 1.5. Renk Değiştiren Şerit	32
Şekil 1.6. Holografik Şerit Folyo	33
Şekil 1.7. Kılcal Lifler.....	33
Şekil 1.8. UV Özellikler	34
Şekil 1.9. Kabartma Baskı.....	35
Şekil 1.10. Görme Engellilere Yönelik Özellik	35
Şekil 1.11. Mikro Yazılar	36
Şekil 1.12. Gizli Görüntü	36
Şekil 1.13. Bütünleşik Görüntü.....	37

KISALTMA LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFP	: Australian Federal Police (Avusturalya Federal Polisi)
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
CAC	: Counterfeit Analyse Centre (Sahtecilik Analiz Merkezi)
CMK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
CMS	: Counterfeit Monitoring System (Sahtecilik İzleme Sistemi)
CNAC	: Coin National Analyse Centre (Madeni Ulusal Analiz Merkezi)
CSIRO	: Commonwealth Scientific and Industrial Research Organization (Commonwealth Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Örgütü)
DG ECFIN	: Directorate General Economic and Finance Affairs (Ekonomik ve Mali İşler Genel Müdürlüğü)
DNA	: Deoksiribonükleik asit
ECB	: European Central Bank (Avrupa Merkez Bankası)
ECEG:	: Euro Counterfeit Experts Group (Euro Sahtecilik Uzman Grubu)
ETCK	: Eski Türk Ceza Kanunu
ETSC	: European Technical and Science Centre (Avrupa Teknik ve Bilim Merkezi)
FED	: Federal Reserve Bank (Federal Rezerv Bank)
NAC	: National Analyse Centre (Ulusal Analiz Merkezi)
NCC	: National Counterfeit Centre (Ulusal Sahtecilik Servisi)
NCAB	: National Counterfeit Analyse Burou (Ulusal Sahtecilik Analiz Bürosu)
NFLS	: National Forensic Laboratovary Service (Ulusal Adli Laboratuvar Hizmetleri)
NPS	: National Police Service (Ulusal Polis Hizmetleri)
OCRFM	: Office Central Pour la Repression du Faux-Monnayage (Sahteciliğin Önlenmesi Merkez Ofisi)
RCMP	: Royal Canadian Mounted Police (Kanada Kraliyet Atlı Polisi)
RBA	: Reserve Bank of Australia (Avusturalya Merkez Bankası)

SBİS	: Sahte Banknot İzleme Sistemi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
UNCC	: Nacional de Combate à Corrupção Unidade (Ulusal Yolsuzlukla Mücadele Birimi)
UV	: Ultra Viyole (Mor Işık)
VIS	: Victim Impact Statement (Mağdur Etki Beyanı)

ÖZET

Gündelik hayatımızın vazgeçilmez parçası olan paraya, toplumun güven duyması ekonomik ve ticari hayatın sekteye uğramaması adına her zaman önemsenmiştir. Zira tarih sahnesine çıktığı andan itibaren para kurgusal bir kavramdır ve varlığı toplumsal kabule sıkı sıkıya bağlıdır. Devletin parayı bir egemenlik aracı haline getirmesiyle birlikte bu psikolojik bağa yasal olma statüsü de eklenmiştir.

Devletin düzenlediği ekonomik ve ticari hayatın aracı olan paraya toplumun güven duyması için devletin belli tedbirler alması gerekmiştir. Bu tedbirlerin en önemlisi parada sahtecilik suçuna ilişkin caydırıcı cezai önlemlerdir. İlk etapta egemen olan hükümdara karşı işlenen suçlar sınıfında yer alan parada sahtecilik suçu, çağdaş doktrinde kamu güvenine karşı işlenen suçlar sınıfında konumlanmıştır.

Devletin paranın güvenliğine ilişkin diğer görevi ise paranın üretiminde taklidini zorlaştıracak önlemler almaktır. Bu önlemler kapsamında Devletler; para üretimini, dönemin yaygın bilinen yöntemlerinden farklılaştırmışlardır. Çin'de çıkan ilk kağıt para dut ağacı kabuğundan üretilirken; o dönemde günlük hayatta kullanılan kağıt, bambu ağacındandı. İtibari paraya kadar geline süreçte para, taklidini zorlaştıracak farklı güvenlik özellikleri ile yüklü bir belge haline dönüşmüştür.

Parada sahtecilik suçu ile ilgili yargılamalarda, paranın güvenlik özellikleri ile yüklü olmasından dolayı teknik olarak değerlendirilmesinin gerekliliği, suçun teşhisi açısından önemli bir husustur. Bu bilirkişilik faaliyetini, devletler tarihsel süreçte oluşan teamüllerine ve idari örgütlenme anlayışlarına göre farklı kurumlara yüklemişlerdir. Karşılaştırmalı hukukta bilirkişilik faaliyetini yerine getiren bu kurumlar; paraları ihraç eden idari yapılar ya da kolluk makamlarıdır.

Çalışmada, seçilen örnek ülkelerin parada sahtecilik suçuna ilişkin kanuni tanımları incelenerek seçilen ülkeler bünyesinde farklı idari yapıda örgütlenen bilirkişilik müesseseleri değerlendirilmiştir. Aynı zamanda karşılaştırmalı hukukta yer alan düzenlemeler göz önünde bulundurularak Ülkemiz özelinde konu ile ilgili mevzuata ve bilirkişilik müessesesine ilişkin öneriler sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: parada sahtecilik suçu, kamu güvenine karşı işlenen suçlar, itibari para, güvenlik özellikleri, bilirkişilik, yetkili ulusal makamlar.

ABSTRACT

Money, an indispensable part of our daily lives, has always been valued for society's trust in order to ensure the smooth functioning of economic and commercial activities. Since its emergence in history, money has been a conceptual establishment, its existence is tightly linked to societal acceptance. With the state having established money as a tool of sovereignty, its legal status became intertwined with this psychological bond.

In order for society to trust money as a facilitator of economic and commercial life regulated by the state, certain measures had to be taken. The most crucial of these measures are deterrent punitive measures related to counterfeiting crimes. Initially classified among crimes against the reigning monarch, counterfeiting evolved within contemporary doctrine to fall under crimes against public trust.

Another duty of the state regarding the security of money is to implement measures that complicate the counterfeiting of currency during its production. In this context, the state has differentiated currency production from prevalent methods of the time. For instance, while the first paper currency in China was made from mulberry bark, the common paper used in daily life was derived from bamboo trees. Over time, currency has evolved into a document laden with various security features to deter counterfeiting.

In trials related to counterfeiting crimes, the necessity of technical evaluation due to the security features of money is crucial for diagnosing the crime. States have entrusted this expert activity to different institutions based on their historical traditions and administrative structures. These institutions, responsible for expert evaluations in comparative law, are either administrative bodies responsible for currency issuance or law enforcement authorities.

In this study, the legal definitions of the crime of money counterfeiting in the selected sample countries were examined and expert institutions

organized in different administrative structures within the selected countries were evaluated. At the same time, taking into account the regulations in comparative law, suggestions regarding the relevant legislation and the institution of expertise in our country are presented.

Keywords: counterfeiting crimes, crimes against public trust, fiat currency, security features, expert evaluation, institution of expertise

GİRİŞ

Toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenmiş dinamik bir kavram olan para, mal para kavramı ile temel değişim aracı fonksiyonunu yerine getirmiş; tartı para formu ile dayanıklı, saklanabilen değerli metalleri kullanarak değer saklama işlevini elde etmiştir. Devletlerin egemenlik alameti olan sikkelerin gelişimi ile birlikte üzerlerine farklı nominal değerler basılmış para, hesap birimi olma fonksiyonuyla ekonomik ve ticari hayatın ihtiyaçlarına cevap vermiştir.

Çin’de Devlet tarafından zorunlu yasal ödeme aracı olarak piyasaya sürülen ve madeni karşılığı olan ilk kağıt para denemesi uzun sürmemiştir. Avrupa’da ise kağıt para uzak mesafeli ticari işlemlerde, değerli metaller karşılığında kredi aracı olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla altın standardına dönüşen bu sistem I. ve II. Dünya Savaşları’nda yaşanan ekonomik krizler ile sekteye uğramıştır. Bretton Woods Sistemi’nin çöküşüyle birlikte kağıt paranın değerli metaller ile ilişiği kesilmiş ve para artık itibari para formuna bürünmüştür. Böylece itibari para, değerini doğrudan devlet güvencesinden almaya başlamıştır.

Teknoloji geliştikçe ödemelerde yeni yöntemler ortaya çıkmıştır. Somut deme araçlarının yanı sıra elektronik paranın da kullanımına başlanmıştır. Bugün ise para ile ilgili tartışmaların odağında, devlet ile bağını kopararak ortaya çıkan kripto para yer almaktadır. Bu nedenle paranın evrimi halen devam etmekte ve onu yaratan koşullar değiştikçe tanımı, işlevleri de değişmektedir.

Bu çalışmanın konusunu, banknot ve madeniden oluşan itibari paraya ilişkin sahtecilik suçu oluşurmaktadır. TCMB’nin temel görevlerinden biri banknot ihraç etmek olduğundan tema banknot sahteciliğine ilişkin değerlendirmeler üzerine inşa edilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde paranın tanımı ve itibari paraya dönüşümü değerlendirilmiştir. İtibari para Devlet tarafından yasal ödeme aracı

olarak ilan edilen ve kabulü zorunlu bir ödeme aracıdır. Bu nedenle Devlet paranın güvenliğini sağlamak adına her şeyden önce taklidi zor güvenli paralar üretmek zorundadır. Bu bağlamda birinci bölümde kağıt paranın en ilkel formundan bugünkü güvenlik özellikleri ile yüklü banknota evrimi incelenerek TCMB tarafından ihraç edilen TL banknotlara ilişkin güvenlik özellikleri değerlendirilecektir.

İkinci bölümde, paranın güvenilirliğini korumak adına alınan caydırıcı önlemlerden parada sahtecilik suçuna ilişkin Devletlerin cezai yaptırım düzenlemelerinden bahsedilecektir. Uluslararası hukukta alınan tedbirler arasında yer alan 1929 Tarihli Kalpazanlığın Önlenmesine İlişkin Cenevre Sözleşmesi, bu doğrultuda Cenevre Sözleşmesi'nin uygulanmasına yönelik Avrupa Birliği Hukuku'ndaki temel normlar, parada sahtecilik suçuna ilişkin üye devletlerin düzenlemeleri ve Kıta Avrupası dışında yer alan örnek ülke düzenlemeleri incelenecektir.

Üçüncü bölüm, parada sahtecilik suçu ile ilgili Ülkemiz mevzuatına ilişkindir. Suçun Ülkemiz mevzuatında tanımı ve ceza yargılaması ile ilgili düzenlemeler değerlendirilecektir. Bu bölümde suçun unsurları, suçun özel görünüş şekilleri, etkin pişmanlık şartları, suça ilişkin yaptırımlarla ilgili bilgi verilecektir.

Dördüncü bölümün konusu ise parada sahtecilik suçuna dair ceza yargılamalarında Ülkemiz ve örnek ülkelerdeki bilirkişilik müessesesi ve konu ile ilgili merkez bankalarının rolüdür. Bu bölümde mevzuatımızda bilirkişilik müessesesi ile ilgili temel düzenlemeler, bilirkişilik müessesesinin ceza yargılamasındaki yeri, parada sahtecilik suçuna ilişkin bilirkişilik müessesesi ve TCMB görev ve yetkileri ile ilgili temel sorulara cevap verilecektir. Ayrıca konu ile ilgili AB düzeyinde düzenlenmiş temel normlar, bu kapsamda Birlik düzeyinde örgütlenmiş merkezi kurumlar ve işlevleri, üye devlet bilirkişilik müesseseleriyle ilişkileri üzerinde durulacaktır. Kıta Avrupası dışında seçilen örnek ülkelerde bulunan bilirkişilik makamı ve merkez bankaları ile ilişkileri de yine dördüncü bölüm kapsamındadır.

Sonuç bölümünde ise parada sahtecilik suçu ile ilgili seçilen örnek ülkelerde ve Ülkemizde, gerek yasal gerek idari yapı anlamında farklılıklar değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

PARA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR, PARANIN TARİHSEL GELİŞİMİ, PARA TÜRÜ OLARAK TL BANKNOTLARA İLİŞKİN GÜVENLİK ÖZELLİKLERİ

Gündelik hayatımızın vazgeçilmez nesnesi olan ve basit anlamda değişim aracı olarak tanımlanan paranın tarihsel süreçte geçirdiği değişim, şüphesiz toplumun ihtiyaçlarından bağımsız düşünülemez. Toplumsal değişim sonucunda farklılaşan ihtiyaçlar para kavramına yeni işlevler yüklemiştir. Bu bölümde paranın hukuki ve ekonomik tanımı değerlendirilerek paranın ortaya çıkışı ile birlikte bünyesinde güvenlik özellikleri barındıran itibari paraya dönüşümü incelenecektir. Son olarak itibari para türü olan TL banknotlara ilişkin güvenlik özellikleri değerlendirilecektir.

1.1. Paranın Tanımı

Para ekonomik ilişkilerde kullanılan ve neredeyse insanlık tarihi kadar eski bir araçtır. Değişen ekonomik şartlar ve teknolojik gelişmeler sonucunda toplumun ihtiyaçlarına göre para formu gelişmeye devam edecektir. Tarihsel yolculuğunda değişik formlara bürünen paranın, özelliklerine göre tek bir tanım kalıbında değerlendirilmesi yanıltıcı olacaktır. Yine farklı disiplinler de para tanımı konusunda ayrışmaktadır.

1.1.1. Paranın Ekonomik Tanımı

Paranın ekonomik hayattaki önemi konusunda görüş birliğine varılmış olsa da tanımı ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Paraya ilişkin en yaygın iktisadi tanımlardan biri, “mal ve hizmet karşılığı yapılan ödemelerde veya borçların ödenmesinde kullanılan genel kabul görmüş herhangi bir şey” tanımlamasıdır (Mishkin, 2006, s. 48). Genellikle para kavramı nakit parayı (kağıt ve madeni parayı) çağrıştırmaktadır. Ancak iktisadi anlamda para

kavramı para arzını da içinde barındırmaktadır. Yukarıda yer alan genel kabul görmüş tanıma göre satın alınan mal ve hizmet karşılığında ödeme yaparken çek, çek yazılabilir mevduat hatta talep edildiği takdirde vadesiz mevduata dönüşebilen vadeli mevduat da kullanılabilir. Bu nedenle iktisadi anlamda para (para arzı) tanımları likite dönüşebilme hızlarına göre farklılık göstermektedir. Para arzı tanımlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

TABLO 1.1. PARA ARZI TANIMLARI

PARA ARZI TANIMLARI		
Dar Anlamda Para Arzı	M0	(Dolaşımdaki Banknotlar + Madeni Paralar) - Banka Kasalarındaki Nakit
	M1	M0 + Vadesiz Mevduat
Geniş Anlamda Para Arzı	M2	M1 + Vadeli Mevduat
	M3	M2 + Repo + Para Piyasası Fonları + İhraç Edilen Menkul Kıymetler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Paraya ilişkin tanımlar paranın fonksiyonlarından bağımsız düşünülemez. Paranın tarihsel dönüşümünden doğan geleneksel mübadele aracı olma, hesap birimi olma ve tasarruf aracı (servet biriktirme) fonksiyonlarının yanı sıra modern fonksiyonları da mevcuttur. Paranın modern fonksiyonlarını, makro ekonomik politikaları etkileyen araç olma vasfı ile ilişkilendirebiliriz. **Ekonomik faaliyetleri etkileme fonksiyonu**; paranın üretimi teşvik eden, yatırımları finanse eden, ekonomik işlemleri kolaylaştırıcı etkisiyle açıklanabilmektedir. Aynı zamanda **gelir dağılımını etkileme fonksiyonu** ile para, uygulanan kredi politikası ile toplum kesimleri arasındaki gelir paylaşımında önemli bir araç haline gelmektedir. **Nüfuz aracı olma fonksiyonu** ile para, sektörel bazda üretim politikalarını yönlendirici etkiye sahip olmaktadır.

1.1.2. Paranın Hukuki Tanımı

Hukuki anlamda para tanımı, kavramın iktisadi tanıma dayanmakla birlikte paranın hukuki fonksiyonlarına vurgu yapar. Hukuki açıdan para, değişim aracı olmasından ziyade ödeme aracı olarak önem arz etmektedir. (Tekin, 2019, s. 8) Paranın en önemli özelliği, bir ödeme aracı olarak parasal edim yükümlülüklerini sona erdirmesidir (Yurtçiçek, 2013, s. 28). Ödeme ise, borcu ifa edecek kadar paranın borçludan alacaklıya aktarımıdır (Yılmaz E. , 2010, s. 577).

Borçlar Hukuku kapsamında borçların en önemlisi ve en çok rastlanana para borçlarıdır. Satış ve kira sözleşmeleri, hizmet akdi, özellikle tazmin hukukundan kaynaklanan maddi ve manevi zararların konusu olan edim yükümlülükleri, para borçlarının konusunu oluşturmaktadır.

Medeni Hukuk bakımından para, borçların ödenmesi için kanunun kabul ettiği mecburi bir mübadele aracı olarak tanımlanabilir. Bu anlamda iktisadi tanımın aksine çek, poliçe, hisse senetleri para niteliğinde değildir (Yurtçiçek, 2013, s. 12). Yine hukuki açıdan banka parası da mevduat sahibinin bankaya karşı alacak hakkını temsil etmektedir.

Para kavramının hukuk biliminde taşıdığı anlamın belirlenmesi, konunun hem özel hem de kamu hukuku alanına dahil özelliklere sahip olması ve ekonomik gelişmelere paralel olması nedeniyle güçtür. Bu nedenle Türk Borçlar Kanunu, İsviçre Borçlar Kanunu ve Alman Medeni Kanununda para tanımına yer verilmemiş olması, kanun koyucunun zaten bilindiği ve anlaşılır olduğunu varsaydığını göstermektedir (Barlas, 1993, s. 5).

En kapsamlı tanımlardan biri ise “kendisine hukuki bir geçerlilik tanınmış, nominal değeri olan, değişim aracı olarak hizmet eden ve taraflarca reddedilmesi mümkün olmayan şey” olarak ifade edilmiştir (Yurtçiçek, 2013, s. 14). Bir şeyin para olarak kabul edilebilmesi için paraya toplumun güvenmesi ve paranın devlet tarafından tanınması şarttır.

1.2. Tarihsel Süreçte Paranın Gelişimi

Paradan önce insanların hayatı ve buna bağlı olarak ihtiyaçları da daha basitti. Tarım devriminden önce avcı toplayıcı toplulukların en önemli amacı yiyecek bulmak ve hayatlarını idame ettirecek güvenli yer edinmekti. Mevsimsel değişimlere bağlı olarak soğuktan ve sıcaktan korunmak için maddeyi işlemeyi öğrenmek zorundaydılar. Bu anlamda avcı toplayıcı topluluklar için hayvanlar hem yiyecek kaynağı hem de derisi ile birlikte yiyecek ve işlenen kemikleri ile birlikte av malzemesi idi. Hayvanların evcilleştirilmesi ile birlikte avcı toplayıcı toplulukların hayvanlarla etkileşimi giderek arttı. Bu nedenle tarihte hayvanlar, insanların kullandığı en önemli değişim aracı olmuştur. Tarımsal devrimin gerçekleşmesi ile birlikte tarımsal ürünler kıymetli değişim araçları haline gelecektir.

1.2.1. Trampa¹ Ekonomisi

Karşılıklı yarar için doğrudan kaynak alışverişi; bitkiler, böcekler, hayvanlar arasındaki simbiyotik ilişkilerin özünde vardır (Davies, 2002, s. 9). Bu nedenle trampa sistemi insanlığın tarihi kadar eskidir. İnsanoğlunun sahip olamadığı ihtiyaçlarını, elinde mevcut bulunan fazla ile değiştirmesi esasına dayanmaktadır. İlkel toplumlarda nüfus azlığı, ihtiyaçların basit olması, mal çeşitliliğinin fazla olmaması trampa ekonomisinin devamlılığında en önemli faktördür. Trampa ekonomisinin işleyebilmesi için malların bölünmeye elverişli olması, isteklerin örtüşmesi ve istekleri örtüşen insanların karşılaşması gerekmektedir.

Tarım devrimiyle birlikte artı değer oluşması, nüfusu artırmış ve ürün çeşitliliği yaratmıştır. Ürünler farklılaştıkça arasında değişime esas değer belirlemek daha da zorlaşmaktadır. Trampanın en belirgin ve önemli eksikliği ise, ortak bir değer standardının olmayışıdır (Davies, 2002, s. 15). Yüzlerce malı birbiriyle değiştirmenin zorluğu bir ürünü standart kabul ederek işlemleri hızlandırmak ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

¹ Takas tabiri Arapça kökenli olup herhangi bir mal veya hizmet borcunun aynı cinsten olanıyla ödenmesidir. Trampa tabiri ise Rumca kökenli olup iki farklı malın değiş tokuşudur. (Yaz, 2020) Takas tabiri daha yaygın kullanılsa da doğru anlamı trampa kelimesi karşılamaktadır.

Zaman içinde paranın trampaya göre önemli avantajlar sağladığı anlaşılarak para, ekonomide daha büyük bir rol üstlenirken trampa usulünün kullanımı da buna bağlı olarak azalmıştır. Ancak trampa, genellikle para sisteminin işlevini yitirdiği durumlarda ara ara tekrar gün yüzüne çıkmıştır.

1.2.2. Mal Para

Mal para sistemi, malların birbiriyle değiş tokuş edilmesi yerine bir aracı nesnenin üzerinde uzlaşılarak alışverişte o nesnenin kullanılmasıdır (Bozkurt, 2023, s. 6). Mal para olarak belirlenen nesneler; istikrarlı bir değere sahipti, kolayca bölünebilmekteydi ve dayanıklıydı, ticaret hacmini karşılayacak miktardaydı. Mal paranın kullanımıyla birlikte paranın ilk işlevi olan değişim aracı işlevi literatüre girdi (Yaz, 2020, s. 65).

Sayı sisteminin icat edilmediği o günlerde, paranın standart bir değer ifade etme fonksiyonu gelişmediği için her topluluk, kendi coğrafyasında yetişen gıda ürünleriyle alım satım yapmaktaydı. Mısır'da arpa, İzlanda'da kurutulmuş balık, Babil'de hurma, Çin'de çay, Kore'de pirinç mal para örneklerindendir. Hayvanların daha erken evcilleştirildiği düşünülürse muhtemelen ilk mal paraların hayvanlar olduğu tahmin edilmektedir. Özellikle sığır, dayanıklılığı ve hareket kabiliyeti ile bir servet unsuru olarak nitelendirilmekteydi. Ancak bölünememesi nedeniyle diğer mal para örnekleri gibi halk arasında yaygınlaşamamıştır.

Mezopotamya Bölgesinde yetişen arpayı kullanarak Sümerliler mal paranın ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Üzerinde nominal değeri yazmayan arpayla ödeme yaparken kargaşaya sebep olmamak için aşağı yukarı bir litreye denk gelen standart çömlekler üreten Sümerler, bunlara “sila” adını verdi (Yaz, 2020, s. 57). Silalar ödemeler esnasında kullanılan ilk ölçü birimleriydi.

Tarımsal ürünlerin zamanla artması depolanan ürünlere ilişkin kayıt tutma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Ekonomik faaliyetlere dair kayıt tutma işlemi, Sümer Uygarlığının yazıyı icat etmesiyle sonuçlanmıştır.

Para kendi kurduğu sistemle birlikte yeni ihtiyaçların doğmasına sebep olmuş ve bilimin ilerlemesine de öncülük etmiştir.

Farklı coğrafyalarda gıda ürünleri dışında mal para türlerine de rastlamak mümkündür. Mal para örneklerini Rusya’da deri ve post, Kızıldereliler’de wampun boncuğu, Kongo’da kumaş, Güney Amerika’da kakao taneleri olarak sıralamak mümkündür. Hatta en çok bilinen mal para örneği dört bin yıl boyunca tüm Afrika, Güney Asya, Doğu Asya ve Okyanusya’da kullanılan deniz kabuklarıdır. Mal para örneklerinin ortak özellikleri; doğada değersizleşecek kadar çok olmamaları, kullanan topluluk tarafından benimsenmeleri, aynı zamanda kullanan topluluk bireylerinin ihtiyacını karşılayamayacak kadar da nadir olmamalarıdır.

Mal para türlerinin giderek gıda ürünlerinin dışına kayması tarım ürünlerindeki artışın bir sonucudur. Arpanın bollaştığı yerde arpadan, çayın bollaştığı yerde aydan para olmazdı; en azından satın alma değeri koruyamazdı (Yaz, 2020, s. 68).

İnsanoğlu gıda ürünlerinin zamanla bozulduğunu, değeri yitirdiğini hayvanların ise sınırlı ömrü olduğunu gördü. Deniz kabukları, taş ve diş gibi dayanıklı mallar uzun vadede bir tasarruf aracı olarak işlev görebilmelerine karşın doğa yollardan ortaya çıktıkları için ebat, yapı, renk, kaliteleri çeşitlilik gösterebilmekte idi. Bu durum da standart olmalarını ve tazmin edilebilir olmalarını engellemekteydi (Weatherford, 2019, s. 39). Böylelikle mal para yerini her an kullanışlı bir şeye dönüşebilen ve aynı zamanda değeri koruyabilen metal tartı paraya bırakacaktı.

1.2.3. Tartı Para

Tartı para; alışverişte uzun vadeli saklanamayan, yıllık arz miktarları belirlenemeyen gıda ürünleri ve doğada standart olmayan deniz kabuğu, kakao çekirdeği gibi nesnelerin yerine taşınabilen dayanıklı metallere geçişin ürünüdür. Değerli metallerin para yerine kullanılmasında uzak mesafe ticaretinin önemli bir rol oynadığı düşünülebilir. Çok yumuşak olduğu için kolayca şekil alabilen, zaman içerisinde rengi ve yapısı bozulmayan altın, tartı

para formunun en değerli metali idi. Gümüş, bakır ve demir de tartı para olarak kullanılan metaller arasında yer almaktaydı. Özellikle altın ve gümüş kendi başlarına değerli mallardı ve bu yüzden öteki mallar karşısında kolayca değer biçilip değiştirilebiliyorlardı (Eagleton & Williams, 2013, s. 12). Değerli metallerle ilgili en önemli sorun arzlarının sınırlı olmasıydı ancak bu özellik onları değerli kılıyordu.

Tartı para dönemini bir sonraki sikke ve madeni para döneminden ayıran husus, işlemlerde standart bir nesnenin değil tartılan madenlerin kullanılması ve bu maddenin her işlemde tekrar tartılmasıdır (Bozkurt, 2023, s. 8). Tartı ölçüsü olarak tahıl, hardal taneleri gibi nesnelerin yanı sıra özellikle ağırlığı standart olan keçiboyunuza çekirdeği kullanılmıştır. Aynı zamanda metal paraların saflığını belirlemede mihenk taşı ile ayar kontrol etme yöntemleri de geliştirilmiştir.

Tartı para ile birlikte dayanıklı metallerin para olarak kullanılması paranın uzun vadede saklanmasına imkan tanımıştır. Böylelikle paranın servet biriktirme işlevi ortaya çıkmıştır. Özellikle yıllar içinde bozulmayan altın, sahibi için servet unsuruydu. Halk arasında gümüş, bakır, demir, kalay gibi madenler daha yaygın olarak kullanılmaktaydı.

Ancak her ödemede ölçü ve ayar tespit etmenin zorluğu, paranın devir hızını düşürmekteydi (Yaz, 2020, s. 89). Bölgeler arası ticarete ödeme yapmak için insanlar yanında tartı bulundurmak zorunda kalıyordu. Bu durum özellikle mesafeli alışverişlerde paranın değişim aracı olma işlevini yavaşlatıyordu.

1.2.4. İlk Para: Sikkeler

M.Ö. 7. yy da Lidya Krallığında modern para formuna uygun ilk sikkeler tarih sahnesine çıkmıştır. İlk sikkeler, elektum² adı verilen altın ve gümüş karışımı metalden yapılmıştır. Zamanla Lidya Krallığı altın ve gümüşü birbirinden ayırabilmiş ve çift metalli para sistemine geçmiştir.

² Ege Denizi'ne dökülen Sart Çayı kıyı alüvyonlarında, dereye serilen koyun postları yardımıyla bulunan altın ve gümüş karışımı maden (Yaz, 2020).

Yeni sikkelerin ticaret hayatına getirdiği en önemli özellik metallerin ağırlık ve saflıklarının standardize edilmiş olmasıdır. Artık tüccarlar tane hesabıyla ya da basitçe madeni paraların sayısını hesaplayarak mallarına değeri biçebilmekteydi (Weatherford, 2019, s. 46). Böylece her alışveriş işleminde metallerin tartılma zorunluluğu ortadan kalkmış, ticari hayat daha hızlı ilerleyebilmişti. Standart şekle bürünmüş paranın üzerine kralı temsil eden mührün basılmasıyla birlikte kral yeni paranın garantörü haline gelmiştir. Bu durum altın ve gümüşün nitelik ve niceliğinde hilekarlık yapma olasılığını düşürmüştür. Krallığın imalathanesinde basılan para ile terazisi bile olmayan çiftçi ticari hayata iştirak edebilmiştir.

Lidya Krallığının ticari hayata sunduğu buluş, perakende piyasalarının ortaya çıkmasına ve ticarete uzmanlaşmaya neden olmuştur. Artık üreten herkes ürettiği irili ufaklı her şeyi satma imkanına sahip olabilmıştır. Böylelikle ticaret sadece belli insanların uğraşı olmaktan çıkmış toplumda tabana yayılmıştır.

Paranın yeni oluşumu sikkeler, bölgesel ticari faaliyetlerle İyonya Bölgesinde, Anadolu'ya yakın adalarda ve bugün Yunanistan ana karasında yer alan kent devletlerinde de hızlı bir şekilde yaygınlaştı. Yunan kent devletlerinde devasa ordunun desteklediği, vergi toplayan güçlü bir merkezi otoritenin olmaması ticari faaliyetleri özgür kılmaktaydı. Bu özellik, paranın sunduğu kolaylıklarla birlikte Yunanistan'da ve Batı Anadolu'da yer alan kent devletlerini Akdeniz'in ticari merkezi haline getirdi. Bölgesel ticaretin yaygınlaşması sikke kullanımını Akdeniz Havzasında yaygınlaştırmıştır. M.Ö. 5. yüzyılda ise zenginliği ile dikkat çeken Lidya Krallığı Pers istilasını sonucu yıkılmış böylelikle sikkeler Orta Doğu Bölgesine de yayılmıştır.

Lidyalılardan sonra Yunanlılarda ticari hayatın gelişmesi sanatta, felsefede, şiirde ve bilimde de ilerlemeyi beraberinde getirmiştir. Yunan kent devletlerinde "agora" adı verilen pazarlarla birlikte ticari faaliyetlerin yoğunlaşması toplumu zenginleştirerek insanlarda boş zaman yaratmıştır. Boş zamanı olan Yunan halkı felsefe, edebiyat ve spora yönelmiştir. Ayrıca para sisteminin ve pazar yerlerinde ticaretin yaygınlaşması ile birlikte insanlar sayı

saymayı ve rakamları kullanmayı öğrenmek zorunda kalmıştır. Para kendi bilimini de topluma bir anlamda dayatmıştır.

Makedonya Kralı Büyük İskender zamanında Hindistan'a kadar yayılan fetihlerle birlikte para ile ortaya çıkan ticari anlayış geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu dönemde de İskender'in kendi tasvirinin yer aldığı tek tip altın, gümüş ve bronz sikkeler kullanılmıştır.

Roma İmparatorluğu geniş bir coğrafyada teşkilatlanmış ve merkezi bir yapı kurmuştur. Özellikle Roma Devleti, erken Cumhuriyet döneminde antik dünyanın geleneklerinden yararlanarak pazara ve paraya dayalı bir sistem oluşturmuş ve ticari hayatı canlandırmıştır. Bu durum ölçümlerin standartlaşmasını da sağlamış ve pazar yerinde bulunan paranın türlerinin sayısını ve kalitesini de yükseltmiştir (Weatherford, 2019, s. 65). İlk Roma sikkeleri M.Ö. III. yüzyıl başlarında basılmıştır. Roma Devletinin gümüş sikkesi denarius, altın sikkesi aureustur. Roma'nın bronz sikkeleri ise küçük birimden büyük birime doğru as, dupondius ve sestertiusdur. (Arı (Ed.), 2012, s. 44). Halk arasında bronz sikkelerin kullanımı daha yaygın olduğunu belirtmek mümkündür.

Roma Cumhuriyetinin İmparatorluğa geçişi ile birlikte Roma İmparatorluğu farklı coğrafi bölgelere yayılmış ve elde ettiği gelirlerin kaynağı, ticaretten ziyade fetihler ve askeri başarılar olmuştur. Yeni fethedilen yerler haraca ve vergiye bağlanmıştır. Fethedilen toprakların genişlemesi askeri-bürokratik yapının büyümesini de beraberinde getirmiştir. Nihayetinde Roma İmparatorluğu doğal sınırlarına ulaşmış, fetih ve askeri başarılarından gelen gelirleri azalmıştır. Roma İmparatorluğu çok fazla üretmediğinden ithal edilen mallara karşılık kaliteli mal önerememiş sonuç olarak Roma denariusları sınır dışına ihraç edilmiştir. Günden güne büyüyen askeri-bürokratik giderleri yönetmek zorunda olan Roma İmparatorluğunun gelir elde etmek için çözümü, tağşiş ve vergi yükünün artırılması olmuştur.

Paraya ihtiyaç duyan İmparatorluk zaman içerisinde üreticinin ve ticari faaliyette bulunan kişilerin vergi yükümlülüğünü artırmıştır. Vergi yükü artan köylü toprağını bırakarak üretmemeye başlamış, ticari faaliyetlerin

vergilendirilmesi ise kentlerdeki pazar kültürünü sekteye uğratmıştır. Sonuç olarak para ekonomisi giderek azalmış ve Batı Avrupada kırsalda üretim ve tüketim dengesini sağlayan kendi kendine yeten malikaneler ortaya çıkmıştır. Bu durum da Orta Çağın başlangıcına kadar feodalizmin alt yapısını hazırlamıştır.

Tağışış ise paranın değerini düşürerek zamanla ciddi bir enflasyon yaratmıştır. Ayrıca taşış işleminde Gresham Yasası³ gereği değerli madenlerden üretilen emtia para halk tarafından saklanmıştır. Bu durumdan ticari hayat zarar görmüştür. Tağışışın ekonomiye etkilerini fark eden I. Konstantin M.S. 4. yüzyılda kurulan Konstantinopolis şehrinin inşasında kullanılmak ve de paraya güveni artırmak amacıyla saf altından “solidus” sikkelerini basmıştır. Bu paralar 700 yıl boyunca metalik bir emtia parası olarak kendisini koruyacak ve o dönem için rezerv para özelliği gösterecektir (Bozkurt, 2023, s. 13). Ayrıca I. Konstantin döneminde tapınak zenginliklerine el konulmuş ve Hristiyanlık resmi din ilan edilmiştir. Yine I. Konstantin zamanında Roma İmparatorluğunun başkenti Konstantinopolise taşınarak İmparatorluğun Doğu ve Batı olarak ikiye bölünmesinin önü açılmıştır. Bir süre sonra ise Batı Roma İmparatorluğu yıkılmış ve yaklaşık bin yıl sürecek Orta Çağ dönemi başlamıştır. Orta Çağ ekonomisi, para ekonomisinin yerine kırsal alanda ortaya çıkan ve kendi kendine yeten malikane ekonomisinin hakimiyetini temsil eder. Bu dönemde vergiler bile para olarak toplanmadan toprak sahiplerinden mal ve hizmet olarak tahsil edilmiştir. Orta çağ döneminde Bizans İmparatorluğunda parasal ekonomi Batı Avrupa'ya göre daha yaygın ise de para kavramı gelişmemiş ve para sikke formundan öteye geçememiştir.

Orta Çağ'da önemli bir gelişme de M.S. 5. yüzyılda hüküm süren Bizans İmparatoru Anastasyus'un bakır ve bronz sikkelerin üzerine değerini gösteren rakamlar basması ile paranın “hesap birimi olma” işlevinin somutlaşmasıdır.

³ Gresham Yasası: “Kötü paranın iyi parayı kovması” yasasıdır. Bu yasaya göre nominal değerleri aynı, fakat külçe değeri farklı iki madeni paradan külçe değeri yüksek olanın piyasadan çekilmesidir (Wikipedia).

1.2.5. Osmanlı İmparatorluğu'nda Sikke

Osmanlı'da para sistemi ve sikkenin gelişimi, imparatorluk tarihi boyunca belirli dönemlerin ortaya koyduğu şartlar altında çeşitlenmiş ve değişimden geçmiştir. Öncelikle beylikten devlete ve imparatorluğa uzanan süreçte tek metal ve iki metale dayalı sistem olarak farklılık göstermektedir. Osmanlı Devleti'nin sınırları geliştikçe Devlet; farklı coğrafi bölgelerde kullanılan, yerel halkın alışkın olduğu para sistemine müdahale etmemiştir. Ayrıca yükselme dönemi ile birlikte senyoraj⁴ gelirlerini artırmak amacıyla sikkelere uygulanan taşıyış politikaları Osmanlı ekonomik hayatının belirleyici unsuru haline gelmiştir. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyıl ortalarına kadar homojen bir para sistemi mümkün olmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin erken dönem sikkeleri, öncülü Anadolu Selçuklu, İlhanlı ve Bizans İmparatorluğu'ndan bağımsız değildir. Dolayısıyla İslam ve Bizans geleneklerinden etkilenen sikkeler kullanılmıştır. İlhanlıların yönetimi altında Anadolu'nun büyük bir kısmında ticaret, parasallaşma ve maden arzı artışının etkisiyle sikke darbı artmıştır. Aynı zamanda İlhanlı sikkeleri şekil ve desen itibarıyla Anadolu coğrafyasını etkilemiştir (Pamuk, 2018, s. 27). Bizans sikkeleri de benzer şekilde erken dönem Osmanlı sikkelerini ağırlıkları itibarıyla etkilemiştir.

İlk Osmanlı sikkesi tartışmalı olmakla birlikte Osman Gazi tarafından gümüş madeninden darp ettirilmiş olup, darp yeri ve tarihi belirtilmemiştir (Arı (Ed.), Anadolu'da Paranın Tarihi, 2012, s. 164). 1326 yılında Orhan Gazi'nin Bursa'yı fethetmesi ile akça adında gümüş sikke basılmıştır. Ancak, zamanla değerindeki düşüşe rağmen Sultan II. Mahmut Dönemi'ne kadar akça ad olarak da olsa temel para birimi olma özelliğini korumuştur (Arı (Ed.), 2012, s. 166).

Fatih Sultan Mehmed döneminde İstanbul'un fethinin ardından diğer fetihlerle birlikte Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de güvenlik sağlanmış ve ticaret hacmi büyümüştür. Osmanlı'nın ilk altın sikkesi "sultani", bu ortamda Akdeniz ticaretinde güvenilen Venedik Dükası'na rakip olarak aynı ayar ve ağırlıkta

⁴ Senyoraj: Para basma tekeline sahip olunması nedeniyle elde edilen gelirdir (Işıklar, 2006).

basılmıştır. 17. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Osmanlı altınlarında “sultani” adı kullanıldığı halde bu tarihten sonra “şerefi”ye çevrilmiştir (Arı (Ed.), 2012, s. 169). II. Mehmed dönemi aynı zamanda devletten imparatorluğa geçişin başlangıcıdır. Yönetimde ve buna bağlı olarak ekonomide de merkeziyetçiliğin ve müdahaleciliğin baskın olduğu dönemdir. II. Mehmet Devlet hazinesini güçlendirmek amacıyla birinci ve ikinci cülusundan sonra on yılda bir, saltanatının sonlarına doğru ise beş yılda bir tağşişe başvurmuştur (Pamuk, 2018, s. 43).

Osmanlı İmparatorluğu farklı coğrafyalara yayıldıkça yerel düzeyde benimsenen gümüş dirhem, pâre, şâhi de para sistemine dahil olmuştur. Bütün farklı para birimlerine rağmen vergi ödemeleri akça cinsinden belirlenmeye devam etmiştir.

Halk arasında ise “mangır” olarak adlandırılan bakır paralar kullanılmıştır. Osmanlılar’da bilinen ilk bakır para Sultan I. Murat Dönemi’nde basılmıştır (Arı (Ed.), 2012, s. 171). Altın ve gümüş paraların nominal ve gerçek değerleri arasında fazla fark olmamasına karşın bakır madeni bu genellemeye uymadığı için “mangırlar” küçük ölçekli alışverişlerde kullanılmıştır.

16. yüzyılda, Amerika kıtasının keşfiyle ortaya çıkan gümüş fazlalığından Osmanlı İmparatorluğu da nasibini almıştır. Bu durum İmparatorlukta enflasyona neden olmuş ve yerel gümüş üreticilerini olumsuz etkilemiştir. Para basımının gerilemesi ve 1585-1640 yılları arasında akçanın değerinin ard arda düşmesi ile Avrupa’dan gelen gümüş paralar artmaya başlamıştır (Arı (Ed.), 2012, s. 174). Adını “grosso”dan alan İspanyol Riyali ve üzerinde arslan figürü olan Hollanda Thaleri halk tarafından “guruş” olarak benimsenmiştir. Hollandalıların Akdeniz ticaretine kapitülasyonlarla katılımı ile birlikte Hollanda Thaleri (arslanlı guruş) yaygınlaşmıştır. Bu dönemde akçada yaşanan değer kayıplarına alternatif ödeme aracı olarak Avrupa guruşlarına benzer sikkeler darp edilmiştir. Lale Devri padişahı olan III. Ahmet Dönemi’nde guruşlara “zôlota” adında ağırlık olarak görece daha hafif gümüş paralar da eklenmişti. Sultani olarak tabir edilen altın sikkeler ise Venedik Dükası standardından giderek uzaklaşmıştır. 17. yüzyıl sonlarında ise sultaninin ya da

şerifinin basımı durdurulmuştur (Arı (Ed.), 2012, s. 176). Sonrasında “cedid eşrefi” adında altın sikkeler basılmıştır.

Osmanlı ekonomisinde hesap birimi olarak çok uzun zaman kullanılan akça popülarite olarak yerini 18. yüzyıl ortalarında pâreye, 19. yüzyılda ise guruşa bırakmıştır (Arı (Ed.), 2012, s. 177). 18. yüzyılda süren savaşlar ve reform çabaları, paranın değerinde yaşanan düşmeler ve fiyat artışları bütçe açıklarını artırınca reform yapmak isteyen Sultan II. Mahmut, bütün sikkeleri etkileyen büyük tağşişi gerçekleştirmiştir. Bu dönemde gümüş sikke otuz yedi, altın sikke ise yirmi beş defa tağşiş edilmiştir (Pamuk, 2018, s. 186-192). Tağşiş politikası kısa vadede devlete senyoraj geliri sağlarken uzun vadede paranın itibarını azaltmış; sonuç olarak Osmanlı piyasası yabancı ve kalp⁵ sikkelerin açık pazarı haline gelmiştir (Karakaya, 2020, s. 8). Ayrıca uygulanan tağşiş politikası halkın değerli maden içeren paraları saklamasına uzun vadede ise altın ve gümüş maden kıtlığı yaşanmasına sebep olmuştur.

Tanzimat Dönemi Padişahı Sultan Abdülmecid döneminde Tashîh-i Ayar Fermanı ile para sisteminde değişiklikler yapılmıştır. Devletin uzun süreler uğraştığı tağşiş politikasına Tashîh-i Ayar Fermanı ile son verilmişse de, tağşiş edilmiş sikkelerin tedavülüne devletin sona ermesine değin engel olunamamıştır (Karakaya, 2020, s. 8). Yine Sultan Abdülmecid Dönemi’nde ilan edilen Meskukat Beyannamesi ile para sisteminin karmaşadan kurtarılması ve millileştirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar kabul gören gümüş “mecidiye” darp edilmiştir. Söz konusu beyanname ile değer ve birimler arasında ondalık sistem benimsenmiş mevcut sikkelerin değerleri lira ve kuruş esasına göre belirlenmiştir.

Sultan II. Abdülhamid Döneminde ilk Mısır’da nikelden sikke basılmış olsa da bu sikkelerin para sistemi içine dahil edilmesi V. Mehmet Reşâd Dönemi’nde 20 Haziran 1910 tarihli kanundan sonra gerçekleşmiştir (Arı (Ed.), 2012, s. 187). Nikel, altın ve gümüş gibi değerli bir maden olmadığından üzerlerinde yazan itibari yani nominal değeri geçerli olmuştur.

⁵ Kalp sikke: Kalpazanlarca halkı aldatmaya yönelik üretilen olağan metal ayar ve ölçülerinin dışında üretilmiş sahte sikke.

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde esnek para politikası izlenerek yabancı paraların da tedavülüne izin verilmesi taşış politikaları ile birleşince halkın benimsediğı sikkelerin bozulmasına yol açmış ve para sistemi birçok defa köklü değışikliğe uğramıştır. Ayrıca mağşuş⁶ sikkelerin bolluğu kalpazanlık faaliyetlerinin de artmasına neden olmuştur. Farklı ayar ve ölçüde para farklı birimlerinin varlığı fiyatları alt alta koyup hesap yapmayı zorlaştırmıştır.

1.2.6. Kağıt Para (Temsili Para)

Kağıt para arkasında onu temsil eden madeni paranın varlığı ile ekonomik hayata girmiştir. Tek başına hiçbir değer taşımayan kağıt parçasının ekonomik faaliyetlerde kullanılmak üzere güven sunması için arkasında o zamana kadar güvenle para olarak kullanılan değerli metaller yer almıştır.

İlk kağıt para örnekleri M.S. 7. yüzyılda Çin’de ortaya çıkmıştır. M.S. 105 yılında dut ağacı kabuğundan Çinli bir saray görevlisi Ts’ai Lun tarafından üretilen kağıt, Tang Hanedanlığı döneminde M.S. 618-907 yılları arasında üzerine sayı, mühür ve de devletin taahhüdü eklenerek kağıt paraya dönüşmüştür. Çinliler ilk etapta kağıt parayı benimseyememişlerdir. Çünkü kağıt para madeni para gibi düştüğü yerde kalmıyor, rüzgar nereye eserse savruluyordu. Bu nedenle Çinliler kağıt parayı “jiaozi” uçan para olarak isimlendirdiler.

Şekil 1.1. Dünyanın İlk Para Kâğıdı, Jiouzi (Uçan Para)

Kaynak: Çarkacıoğlu, A., 2016, s.3.

⁶ Mağşuş, kelime anlamı itibarıyla taşış edilmiş, karıştırılmış gibi anlamlara gelmektedir. Mağşuş sikke ise ayarı veya ölçüsü bir başka deyişle saflık derecesi başka madenlerle karıştırılmak suretiyle azaltılmış sikke olarak tanımlanabilir (Sahillioğlu, Halil, 1989).

Şekilde görülen kağıt paranın üzerine çizilen on adet madeni para destesi ile nominal değerine ilişkin okuma yazma bilmeyenler de dahil tüm topluma mesaj verilmektedir. Çizilen resim, talep edildiği taktirde on deste madeni paranın kağıt para karşılığında sahibine iade edilebileceğini tasvir etmektedir. Devlet, kağıt paranın nominal tutarı kadar değerli metali rezerv olarak saklamaktaydı. O yüzden kağıt para sıradan bir kağıt parçası değil istediğiniz zaman madeni para ile değiştirebileceğiniz kıymetli bir ödeme ve tasarruf aracıydı. İşte günümüzün banknotları bu basit inanç sistemi üzerine kurulmuştur (Yaz, 2020, s. 160). Kağıt paranın üretilmesi ile ekonomiye doğrudan müdahil olan Çin Hanedanı tüm değerli metalleri, kağıt para karşılığında bünyesinde toplayabilmiştir. Zaman içerisinde Ming Hanedanlığı fazladan para basmanın cazibesine kapılınca paranın değeri düşmüş ve 1425 yılında da kağıt para uygulamasına son verilmiştir.

Avrupa’da kağıt paranın serüveni, 13. yüzyılda İtalya’daki kent devletlerinde gelişen ticari bankacılığın aracı olarak başlamıştır. Ticari bankacılığın İtalya kent devletlerinde gelişmesinin nedeni bölgedeki deniz aşırı ticari faaliyetlerin yaygınlığına ve ticari faaliyetleri kısıtlayan merkezi otoritenin olmamasına bağlanabilir. Bankerler borç verme, para saklama işlemlerini pazarlarda İtalyanca “banco” adı verilen tahta masalarda gerçekleştirmekteydi. Parayı muhafaza eden bankerler işlem karşılığında bir miktar saklama bedeli alır ve sonrasında müşterisine “.....kadar altın veya gümüşü aldım” ibaresiyle imzalı makbuz verirdi. Makbuz sahipleri ihtiyaç duyduğunda sarrafa giderek altın veya gümüş parasını çeker ve çektiği tutar makbuzdan düşülürdü. Yatırılan altın ve gümüş paralar da makbuza eklenmekteydi. Bu makbuzlara İtalyanca “Nota di Banca” (Banka notu-banknot) adı verilmekteydi (Fırat, 2021). Paranın emanetine ilişkin faaliyetler ilkel ticari bankacılığın örnekleriydi. 13. ve 15. yüzyıllar arasında Venedik’te yüzü aşkın mevduat bankası kurulmuş ve özellikle bir şubede para yatırıp diğer şubeden çekebilmek Venedikli bankerlerin başarısıdır (Yaz, 2020, s. 183) Güvenilir emanetçilerin imzasını taşıyan ilk makbuzlar nama yazılı olmasına rağmen ciro edilen kağıtlar elden ele dolaşmaktaydı. Çok geçmeden üzerine isim yazılmadan hamiline düzenlendi. Bu isimsiz makbuzlar, kağıt paraların Avrupa’daki ilk örneğiydi. (Yaz, 2020, s. 184)

13. yüzyıldan itibaren Avrupa'da özellikle matematik alanında ticari bankacılığın gelişimini sağlayan belli başlı yenilikler oluşmuştur. 1202 yılında Leonardo Fibonacci, her ne kadar Hindistan'dan alınmış olsalar da günümüzde Arap rakamları olarak bildiğimiz sistemi Avrupa'ya tanıttığı Liber Abaci kitabını yayınladı (Weatherford, 2019, s. 99). Bu basitleştirilmiş sistem Romen rakamlarına göre toplama, çıkarma, çarpma ve bölme büyük bir avantaj sunuyordu. Üniversiteler, dini otoriteler ve hükümetler bu yeni sisteme oldukça mesafeliydi. Ancak yeni rakamlar, hesaplamada sunduğu kolaylık nedeniyle ticaretle uğraşanlar arasında kısa sürede yaygınlaştı.

Özellikle Rönesans Döneminde (15.-16. yy) Floransa'da Medici Ailesi bir önceki yüzyılda başlayan bankacılık faaliyetleri ile servet sahibi olmuşlardır. Bankacılık faaliyetlerini yürütmek adına birçok Avrupa şehrinde şube açmışlar İngiliz ve Fransız Krallarına kredi vermişlerdir. Hem bankacılık hem de ticaret ile elde ettikleri servetlerini siyaset ile güçlendirmişler ve görkemlerini ise sanatı himaye ederek kazanmışlardır (Weatherford, 2019, s. 97). Medici Bankası, Fransa Kralı 1494'te Floransa'yı işgal edene dek faaliyetlerine devam etmiştir. İşgal ile birlikte Medici Ailesi Floransa'dan sürgün edildi. Rönesans Döneminde kültür, sanat, bilim alanında antik Roma ve Yunan eserlerinin tekrar gündeme gelmesiyle yeni bir dönem başlamış klasik Orta Çağ döneminin öğretilerinden uzaklaşmıştır. Medici Ailesi'nin önemli katkıları ile Floransa, Rönesans dönemi sanat anlayışının simgesi haline gelmiştir. Rönesans dönemi sanat anlayışı ile birlikte yeni ticari fikirler ve bilimsel düşünce sistemi tüm Avrupa'ya yayılmıştır.

İtalya'dan sonra Hollanda, ticari bankacılık faaliyetleri konusunda ilerleme kaydetti. Sömürgecilik faaliyetleri ile birlikte Hollanda'da ticaret gelişmiş ve ekonomi parasallaşmıştı. Kağıt paralarla birlikte sahteciliği de çoğalınca Hollanda Parlamentosu sarraflar için el kitabı bastı. Sorun çözülmeyince parayı kontrol edecek olan kamu bankası fikri gelişti. 1609 yılında Amsterdam Bankası devlet ve altın garantisi ile banknot basan ilk kamu kurumu yani merkez bankası olmuştur. Zamanla mevcut olmayan altından para üretmenin cazibesine kapılan banka, 1819 yılında iflas etmiştir.

Avrupa'da ilk kurumsal banknot 1661 yılında İsveç'in Stockholm Bankası aracılığı ile gümüş para kıtlığını telafi etmek üzere tedavüle çıkarılmıştır. İsveç, zengin bakır maden yatağına sahipti. Kraliçe Christina Hükümeti (1634-1654) platmint (levha) adı verilen ve her birinin ağırlığı yaklaşık olarak 2 kg gelen büyük bakır levhaları para olarak tedavüle çıkardı (Weatherford, 2019, s. 145). Ağır madeni paraları taşımak zorunda kalmaktan kaçınmak için tüccarlar, kağıt paraları memnuniyetle kabul ettiler.

Ancak ilk kağıt paranın Avrupa'da dolaşıma girmesine rağmen, bunların hükümet tarafından mı yoksa bankalar gibi özel kurumlar tarafından mı üretilmesi gerektiği konusunda net bir anlayış gelişmemiştir. İlk ulusal deneme Fransa'da gerçekleşti. Kraliyet Fermanı ile 1716 tarihinde Fransa'da General Bank vasıtası ile bankanın altın varlıklarını temsil eden kağıt para tedavüle çıkarıldı. Yaklaşık iki yıl kadar sonra Fransa Kralı, Bankanın kontrolünü ele alıp adını Kraliyet Bankası olarak değiştirince daha fazla kağıt banknot üretildi. Daha sonra Kraliyet Bankası, Fransa'nın Amerika kıtasındaki sömürgesi Louisiana'daki varlıklarının zenginliğini ana yurda getirmek üzere kurulan Mississippi Şirketinden hisse senedi satılması için yatırımcılara kağıt para bastı. Kraliyet Bankası kısa sürede ülkede tedavülde bulunan kağıt paranın iki katı kadar para basmış ancak her bir kağıt paranın altın ile ödenebileceğini garanti edemez hale geldi. Mississippi Şirketi batınca Kraliyet Bankası da battı.

Fransız Devriminden sonra ise cumhuriyetçi hükümetler yeni kağıt para assignatı bastılar. Assignatın karşılığı, devrimle birlikte el konulan kilisenin toprakları bir nevi tapu senedi idi. Üzerinde "Bu paranın karşılığı Fransa topraklarıdır." gibi milliyetçi söylemler yazılıydı (Yaz, 2020, s. 175). Kısa sürede yeni kağıt para da temsili para niteliğini yitirecek duruma geldi ve halkın öfkesini dindirmek için devlet memurları para yapımı amacıyla kullanılan kağıdı ve makinaları kalabalığın önünde imha etti. Ardından Fransız Hükümeti halkın güvenini kazanmak amacıyla kağıt paraya mandat ismini vermiştir.

Merkez Bankacılığını geliştirip dünyaya ilham veren ülke İngiltere olmuştur. İngiliz tüccarlar da servetlerini sarraflara götürüp miktar ve cinsini belgeleyen bir belge alırlardı. Sarrafların güvenlik kapasitesi sınırlı olduğu için

tüccarlar değerli metallerden oluşan servetleri Kraliyet Darphanesine teslim ederlerdi. 1640'lı yıllarda İngiliz ekonomisi iflas etti. İngiliz İmparatoru vergi gelirlerini artırmak yerine Kraliyet Darphanesinde yer alan değerli metallere el koydu. Değerli metallerden belli bir kısmını hareket etmediğini fark eden sarraflar ise kredi çekmek isteyenlere olmayan kıymetli madenler karşılığında makbuz düzenlediler. Bu durum da zamanla anlaşıldı ve İngiltere'nin ilk ticari bankacılık ve kağıt para dönemi son buldu. İş ve sermaye çevreleri 1694 yılında kurumsal çatı altında örgütlenme ihtiyacı duyarak İngiltere Merkez Bankasını kurdu (Yaz, 2020, s. 188). Banka kasasında bulunan altın değeri kadar kağıt para basıldı ve istendiği zaman altınla değiştirilebileceği ilan edildi. 1720'den 1780'e kadar adım adım büyüyen banka, para arzının koruyucusu ve İngiltere hükümetinin finansal destekçisi oldu (Yaz, 2020, s. 189). Banka halka güven veriyordu. Madeni para zamanla unutuldu. Bir süre sonra rezerv karşılığından çok para basınca 1821'de Banka çıkardığı tüm banknotları altına bağladı. 1844 yılında çıkarılan imtiyaz yasası ile banknot ihracında tek yetkili kuruluş oldu (Yaz, 2020, s. 190). İngiliz Merkez Bankası para arzını o kadar sıkı tuttu ki bastığı banknotların nominal kıymeti rezerv altınlarından azdı. Bu durum I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar devam etmiştir.

Avrupa'da kağıt paranın ve bankacılığın gelişimi Çin'deki ilerlemenin aksine özel sektörün kontrolündeydi. Bankalar batıp halk dolandırılana kadar devlet karışmamaktaydı. Temsili paranın yaygınlaşmasına neden olan gelişmelerden biri 1872 yılında meydana gelmiştir. Paris'te toplanan Avrupa Devletleri, kağıt paralara tek referans olarak altını belirleyip sadece ülkeler arası ödemeyi altın madeni ile yapmaya karar verdi (Yaz, 2020, s. 191). Bu kararın ardından her ülke bankacılık sistemini düzenledi. Bu anlayış 1879 yılında ABD tarafından da benimsenmiştir. Fransız İhtilaline kadar ticari bankaların himayesinde yürütülen kağıt para basımı, ulus devletlerin ortaya çıkması ile birlikte devlet egemenliğine alındı. Böylelikle hiçbir ticari banka meclis onay vermeden kağıt para çıkaramayacaktı. 1872'de kurumsallaşan temsili para anlayışı 1914 yılında I. Dünya Savaşı nedeniyle sekteye uğramıştır. 1931 yılında İngiltere'nin altın standardından çıkması 1933 yılında ise ABD'nin kısmi olarak altın standardını benimsemesi temsili para sistemini

değiştirmiştir. Nihayetinde 1971 yılında ise altın standardı tamamen ortadan kalkmıştır.

1.2.7. Osmanlı İmparatorluğu'nda Kağıt Para

Avrupa ve Amerika Kıtasında kağıt(temsili) para fikri toplumun ticari ihtiyaçları, ticari bankacılık faaliyetleri etrafında gelişirken Osmanlı İmparatorluğu'nda ise 19. yüzyılda Devletin ihtiyacı doğrultusunda kağıt para tedavüle çıkarılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunda ilk kağıt paralar; idari, sosyal, hukuki reformların gündeme geldiği Tanzimat döneminde kamu harcamalarını finanse edilmesi amacıyla tedavüle çıkarılmıştır. Sultan Abdülmecit Döneminde 1840 yılında piyasaya sürülen “Kaime-i Nakdiye-I Mutebere” adıyla ilk kağıt para, faizli borç senedi veya hazine bonosu özelliği taşımaktadır. İlk kağıt para örnekleri matbaa baskısı olmayıp el yazısı ile yazılmış ve üzerlerine maliye nazırının resmi mührü basılmıştır. Bu nedenle kolayca taklit edilmişlerdir. Kaimelerin faiz getirisine sahip olması ve kupür değerinin çok yüksek olması nedeniyle tedavülü istenen ölçüde sağlanamamıştır (TCMB, 2012, s. 1). Bu nedenle bir süre sonra piyasadan çekilmiştir. Taklitin önüne geçebilmek amacıyla 1842 yılından itibaren kaimeler matbaada basılmış, kupür değerleri küçültülerek üzerine seri numarası eklenmiştir. Bu yeni kaimeler taşrada dolaşan sahtelerinden ayırt edilebilmeleri için sadece İstanbul'da kullanılmıştır (TCMB, 2012, s. 2).

1850 yılında ise ilk defa on ve yirmi kuruş değerinde faizsiz kaimeler piyasaya sürülmüştür. Taklidi engellenemediğinden tedavülden kaldırılması planlansa da 1853-1856 Kırım Savaşı dolayısıyla bu karar ertelenmiş, 1862 yılında ise kaimeler tedavülden kaldırılmıştır.

1863 yılında ise aynı yıl İngiliz ve Fransız ortak sermayesi ile kurulan Bank-ı Osmani-ı Şahaneye (Osmanlı Bankası) otuz yıllığına kağıt para basma imtiyazı verilmiştir. Basılan kağıt paranın üçte biri oranında Osmanlı İmparatorluğu'nun Banka kasasında altın bulundurması gerekmektedir. Ancak 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) nedeniyle Banka ile

Hükümet arasında yeni bir anlaşma yapılmış ve tekrar kaimeler tedavüle çıkarılmıştır. Sahteciliği önlemek adına bu kağıt paraların basımında filigranlı kağıt kullanılmıştır. Bu kaimelerin istenen ölçüde piyasaya sürülememesi ve altın karşısında sürekli değer kaybetmesi nedeniyle 1879 yılında dört kaime bir altına eşitlenerek söz konusu para piyasadan çekilmiştir.

Balkan, Trablusgarp ve I. Dünya Savaşları nedeniyle ekonomik durum kötüye gitmiş ve mali düzen bozulmuştur. Ekonomik nedenlere bağlı olarak Hükümet'in Osmanlı Bankası'nın tedavüle çıkardığı banknotlar karşılığında altın ödeme yükümlülüğü ortadan kalkmış ve bu banknotların tedavülü mecbur tutulmuştur. Sonunda Osmanlı Bankası I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Hükümeti'nin avans ve banknot ihraç isteğini geri çevirmiştir. Osmanlı Bankası'nın savaş döneminde banknot ihraç ayrıcalığını kullanmayacağını açıklaması üzerine Osmanlı Yönetimi, 1915 yılından itibaren altın ve Alman hazine bonolarını karşılık göstererek dört yıl boyunca yedi tertipte toplam yüz altmış milyon liranın üzerinde banknot çıkarmıştır (Gökçe & diğerleri, 2004, s. 4). Evrak-ı nakdiye adı verilen bu banknotlar Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarına 1927'ye kadar tedavülde kalmıştır.

1.2.8. Amerika Kıtasında Kağıt Para

İktisatçı J. Kenneth Galbraith'a göre "Ticari bankacılık tarihi İtalyanlara ve merkezi bankacılık tarihi Britanyalılara ait ise, o halde bir hükümet tarafından tedavüle çıkarılan kağıt paranın tarihi şüphesiz Amerikalılara aittir." (Fırat, 2021, s. 44)

Amerikan Doları'nın, 16. yüzyılda bugün Çek Cumhuriyeti sınırları içerisinde yer alan Jachymov Kasabasında doğduğunu ifade etmek mümkündür. Dolar, gümüş madeni bulan bir kontun yasal izin almadan bastığı paralara verilen "thaler" isminden türemiştir. Bu isim pek çok ülke tarafından benimsenmiştir. İngilizceye ise İskoçlar vasıtasıyla dolar olarak geçmiştir. İskoçlar, kendilerini İngilizlerden ayrı tutmak için paralarda dolar ismini kullanmışlardır. Nitekim Amerika Kıtası keşfedildikten hemen sonra Amerika'ya göç eden İskoçlar, yanlarında sömürge ve otorite karşıtlığının

simgesi dolarlarını da götürmüşlerdir. Amerika Kıtası dolarla böylece tanışmıştır (Fırat, 2021, s. 40-42).

Amerika Kıtasının ilk kağıt parası, İngiltere'nin Massachusetts Sömürgesi tarafından 1690 yılında çıkarılmıştır (Yaz, 2020, s. 192). Madeni para sorunu yaşanan Amerika'da özel banka tarafından tedavüle çıkarılan ilk kağıt paranın altın ya da gümüş karşılığı olmadığından kağıt para kısa sürede değerini yitirmiştir. 1751 yılında Amerika'nın New Orleans sömürgesinde kağıt para kullanımı İngiliz Hükümeti tarafından yasaklanmış ve on üç yıl sonra bu yasak tüm sömürgelere yayılmıştır⁷. Nitekim İngiltere tarafından tüm Amerika Kolonilerinde kağıt para kullanımının ve basımının yasaklanmasının üzerinden on iki yıl geçtikten sonra yani 1776'da ABD'nin kurulması ile Benjamin Franklin'in kağıt para hakkındaki fikirlerinin çoğu hayata geçmiş ve tarihte kağıt parayla finanse edilen ilk savaş, Amerikan Devrimi olmuştur. 1777'de "kontinental" adı verilen sözde altın ve gümüşle desteklenmiş kredi senetleri bastırılmış ve bunu nakit olarak kabul etmeyen herkesin vatan haini ilan edileceği karara bağlanmıştı. Ancak kontinental de diğer kağıt para denemelerine benzer bir şekilde değerini yitirerek 1780'de tamamen tedavülden kaldırılmıştır.

ABD kurulması ile birlikte yeni anayasada para basma hakkı federal hükümete devredilmiştir. 1785 Kongre kararı ile ABD'nin resmi para birimi dolar olarak belirlenmiştir. İlk Hazine Bakanı Alexander Hamilton'ın tavsiyesi ile 1792 yılında Filadelfiya'da ilk darphane kurulmuş ve madeni para yasası çıkarılmıştır. Bu yasa ile altın ve gümüşün bir arada olduğu bimetalik standart kabul edilmiştir. Altın, gümüş ve bakır paraların tanım ve değerleri ile madeni paraların tasarımları hüküm altına alınmıştır. 1834 Madeni Para Yasası'ndan itibaren gümüşün baskın olduğu çift metalli sistemden altını değerli kılan 16:1'lik bir oran oluşturularak fiilen altın temelli bir para sistemine geçilmiştir.

1791 yılında ise ilk merkez bankası First Bank of United States yirmi yıllığına İngiliz Merkez Bankası model alınarak kurulmuştur. İlk Merkez

⁷ Bağımsızlık Bildirgesinin hazırlayıcısı ve imzacısı, bilim adamı, diplomat, ABD'nin ilk posta genel müdürü olan Benjamin Franklin aynı zamanda matbaacıydı. Kağıt paranın basılması ile ilgili makaleler yayımlamıştı. Bu konuda İngiliz Hükümeti'nin dikkatini üzerine çekince kendisi kağıt para basımı için Avam Kamarasını ikna etmeye İngiltere'ye gitmiştir. Konu ile ilgili gayretleri dolayısıyla kendisini onurlandırmak için ABD'nin en büyük nominal değerli banknotunda resmi yer almaktadır.

Bankası, banknotlarını madeni para ile değiştiremeyen özel bankaların bastığı banknotu kabul etmemiştir. Yirmi yıl sonunda ABD’de bankacılık sistemi disiplinden kurtulmuş, özel bankaların bastığı banknotlar nedeniyle piyasadaki emisyon hacmi artmış sonuç itibarıyla paranın değeri düşmüştü. İlerleyen süreçte ilk merkez bankası örneğine benzer yapıda iki merkez bankası denemesi daha gerçekleşti.

Üçüncü Merkez bankası ise 1863 yılında Ulusal Banka Yasası ile birlikte yirmi yılığına kurulmuştur. Bankanın en önemli görevi özel bankalarla birlikte banknot basmaktır. Ancak özel bankaların para basma yetkisi hazineye yatırılan tahvillerin %90’ı ile sınırlandırılmıştı. Bu kural 1861-1865 yılları arasında yaşanan Amerikan İç Savaşı nedeniyle uygulanamadı. Altın standardı askıya alınarak iç savaşın finansmanı için karşılıksız itibari para niteliğı taşıyan “greenpack”ler basılmıştır. Nihayetinde altınla desteklenmedikleri için aşırı değer kaybeden greenbackler enflasyona neden olmuş, daha sonra altın standardı geri gelmiştir (Bozkurt, 2023, s. 35).

1913 yılında ise ABD’nin on iki büyük bankası, birleşerek yirmi üç şube ile bölgesel düzeyde örgütlenen FED’i kurmuştur. Para basma yetkisi FED’te toplandı ancak ticari bankalar da basacakları banknotlara karşılık gelen tahvilleri FED’e teslim etmek şartıyla banknot basabilecekti.

I.Dünya Savaşı döneminde Sanayi Devrimini tamamlayan Avrupa ülkeleri ABD’den mal ithal etmiş ve Avrupa’nın altınları ABD’de toplanmıştır. Savaştan ABD ekonomisi güçlenerek çıkmıştır. Bu süreçte altın standardı sistemi sekteye uğramış Avrupa Devletleri altın standardı sisteminden 1914 yılında çıktıklarını ilan etmiştir.

I. Dünya Savaşı’nın sonuçlanması ile birlikte savaşın etkilerinden sıyrılan İngiltere 1919 yılında altın standardına dönmüş ardından 1925’de Fransa, İsviçre, İskandinav ülkeleri tekrar altın standardını benimsemiştir.

1929 ekonomik bunalımı dolayısıyla 1933 yılında ABD başkanlık emri ile altını %40 devalüe ederek doların tedavülünü sağlamıştır. İngiltere’de 1931 yılında altın standardını askıya almıştır.

II. Dünya Savaşı'nda altın standardı sekteye uğramış ancak 1944 yılında imzalanan Bretton Woods Antlaşması, yeni düzenlemelerle altını tekrar belirleyici kılmıştır. Doğu Bloku hariç kırk dört ülkeden yedi yüz otuz delegenin katılımı ile imzalanan antlaşmaya göre katılan ülke paraları için sabit kur esası benimsenmiş ve anlaşmaya katılan her ülkenin parasının değerinin, dolar esas alınarak saptanması kabul edilmiştir. ABD doları ise ons başına otuz beş dolarlık altın cinsinden sabit bir değere bağlanmıştır. Bretton Woods'la getirilen bu sistem ancak 1971 yılına kadar devam edebilmiştir. ABD, içinde bulunduğu ekonomik güçlükler nedeniyle 1971 yılında doların altına dönüştürülebilirliğini kaldırmıştır. Böylece kağıt parayı güvenilir kılan değerli metaller ile kağıt paranın ilişkisi tamamen kesilmiş ve itibari (fiat) para dönemi başlamıştır.

1.2.9. İtibari (Fiat) Para

Temsili para döneminin sona ermesiyle para ulusal bir merkezi otoritenin, genellikle merkez bankalarının kontrolünde banknot ve madeni para formunda ihraç edilmiştir. Hükümetler itibari parayı, ekonomik işlemlerde yasal ödeme aracı olarak ilan etmektedirler. Fakat değişim aracı olarak kabul edilmeleri için parayı ihraç eden otoriteye güven duyulması ve basım tekniğinin taklit edilmesi zor bir şekilde geliştirilmiş olması gerekmektedir (Mishkin, 2006, s. 53). Paranın gücünü sadece parayı ihraç eden otoritenin itibarı belirlemektedir (Salihoğlu, 2021).

Ayrıca bir değer, para işlevlerini yerine getirebilmesi için bazı özellikleri bünyesinde barındırması gerekmektedir. Herşeyden önce paranın kullananlar açısından psikolojik bir karşılığı vardır. Kullanıcılar güvenmedikleri bir metaya yasal olarak geçerli olsa dahi para vasfı yüklememiştir. Bu duruma Moğollar tarafından işgal edilen Pers İmparatorluğunda, zorunlu hale getirilen kağıt paranın halk tarafından benimsenmemesini ve buna bağlı olarak yaygınlaşmamasını örnek olarak gösterebiliriz.

Tek başına yeterli olmasa da topluma güven verebilmesi için paranın yasal olması bir zorunluluktur. Zaman içerisinde paranın satın alma gücünün değişmemesi, insanların paraya bakış açılarını etkilemektedir. Para aynı zamanda standardize edilebilir ve küçük parçalara bölünebilir olmalıdır.

Böylelikle bütün toplum kesiminin irili ufaklı her türden ticari ihtiyacını karşılayabilmelidir.

Para kolayca taklit edilmemelidir. Kolayca taklit edilebilen para toplumla kurduğu psikolojik bağı yitirecektir. Aynı zamanda para arzında kayıt dışı bir artış sağlayarak para stokunda gerçek dışı büyümeye neden olacaktır.

1.3. Paraya İlişkin Güvenlik Özelliklerinin Tarihsel Gelişimi

1.3.1. Kağıt Para ilişkin Güvenlik Özelliklerinin Gelişimi

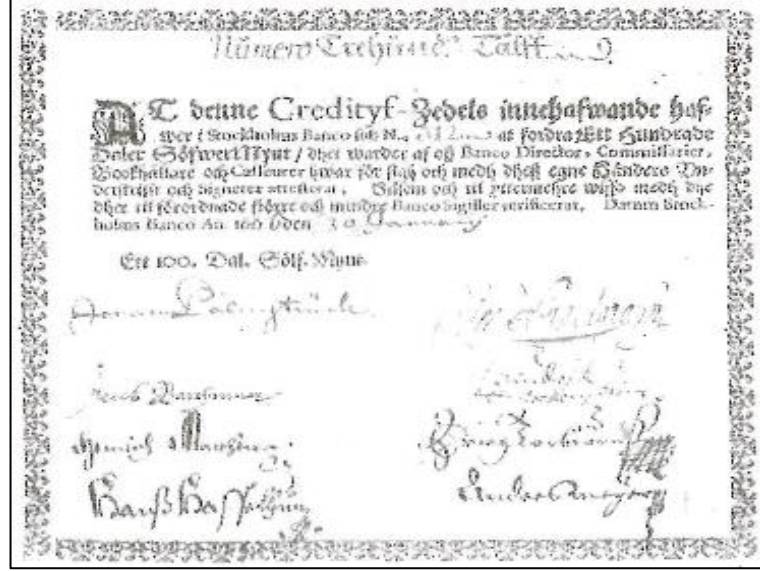
Para tarih sahnesine çıktığı andan itibaren sahtecilik faaliyetleri de beraberinde ortaya çıkmıştır. Yine kağıt para ile birlikte de taklidinin engellenmesi için kağıt üzerinde belli güvenlik önlemlerinin alınması gerekliliği doğmuştur. İlkel kağıt paralar da dahil olmak üzere dönemin teknolojisine göre sahteciliği engellemek amacıyla belli yöntemler kullanılmıştır.

Avrupa'dan önce ilk örnek olarak nitelendirilen kağıt paraları ihraç eden Çin Hanedanı, kağıt paraların dayanıklı olması gerektiğinin ve ödeme aracına ait kağıtlara, halkın erişiminin kolay olmaması gerektiğinin farkındaydı. Bu nedenle Çin'de normal kağıdın hammaddesi bambu iken kağıt paranın hammaddesi dut ağacı kabuğuydu (Symes, 1993).Yine Tibet banknotları iki katmanlı kağıttan oluşmaktaydı. Kağıdın ilk katmanına yapım sürecinde yazılar yazılır, ardından başka bir ince kağıt tabakasıyla katmanlanarak yazı, kağıdın içine hapsedilirdi. Güneşe veya parlak ışığa tutulduğunda yazıt, filigran görünümü vermekteydi.

1.3.2. Banknota ilişkin Güvenlik Özelliklerinin Gelişimi

Kağıt paranın öncülü olan ve ticarete ödeme aracı olarak kullanılan kıymetli evraklarda da güvenilirliği sağlamak amacıyla belli önlemler alınmış sahteciliğin önlenmesi için kağıda, taklidini zorlaştıracak belli güvenlik özellikleri eklenmiştir. İlk banknotlarda ise güvenlik özellikleri, genellikle imzaların ve kabartmalı mühürlerin çoğaltılmasının zorluğuna dayanmaktaydı. İsveç'te ortaya çıkan ilk banknotlar; yine aynı nedenle sekiz imzalı, üzerinde kişisel mühürler ve Stockholm Bankası'nın damgasını da barındıran filigranlı

kağıda basılmıştır. İmzalar, özel yetkili kişiler tarafından elle uygulandığından her bir paranın imzalanması, imzalayanlar açısından külfetli hale gelmiştir.

Şekil 1.2. İsveç'teki Stockholm Banco'nun yüz dalerlik filigranlı kağıda basılan üzerinde sekiz imza bulunan bonosu

Kaynak: Eagleton, C., Williams, J., 2013, s.255.

Filigranlar, Avrupa'da ilk banknotların basılmasından çok önce kağıt üretiminde kullanılmaktaydı. Avrupa'da 1661 yılında ilk kez Stockholm Bankası'nın banknotu ihraç etmesiyle birlikte filigran banknotun standart bir güvenlik özelliği haline gelmiştir. 1977'de Madrid'te düzenlenen İnterpol Sahtecilik Konferans'ında alınan dokuz sayılı kararda, filigranın banknotlarda yer alması gerekliliği tavsiye edilmiştir (Portals International, 2023).

1820'ye kadar çoğu banknot oldukça ilkel olma eğilimindeydi, bu da kolaylıkla kopyalanabilecekleri anlamına geliyordu. Bazı ilk basımlar o kadar geniş çapta kopyalanmıştı ki, dolaşımdaki sahteler veya numaralandırılmış yasal banknotlar eş zamanlı tedavülde yer alıyordu (Cleveland, 2008, s. 5). Bugün birçok banknotta en önemli güvenlik özelliği haline gelen ayrıntılı gravür⁸ sanatı o dönemde gelişmemişti.

⁸ Gravür: Ağaç, taş, metal bir levhanın oyularak işlenmesi ve bunun bir yüzeye basılması tekniği, bu teknikle yapılmış resim. Gravür tekniği ile üretilen banknotun sahteciliğe karşı en önemli güvenlik unsuru oluşturduğu bilinmektedir (Kızılırmak, & Ayan, 2020)

Gravür sanatı 1840'lı yıllarda Amerikan banknotlarında ileri düzeyde kullanılmaktaydı. Amerikan Banknot Şirketi banknot plakalarını elle oymak için zamanın en iyi gravürcülerinden oluşan ekiplerini bir araya getirmişti. Gravürcüler, banknotun her bir parçasını kazırmaktaydı; bazıları portrelerde uzmanlaşmıştı. Diğerleri ise harfler, rakamlar kazıyarak baskı plakaları yapmak için kullanılan ana plakalar üretmişti.

Amerikan kolonileri, genellikle banknotları mika parçacıklı kağıda basmışlardır. Yüksek değerdeki banknotlar ise, çoğu sahtecilerin kopyalayamayacağı kadar karmaşık birden fazla renkte basılmıştır (Cleveland, 2008, s. 6). Mesleği gereği matbaacı olan Benjamin Franklin, hiçbir yaprağın tam olarak aynı damar düzenine sahip olmadığı gözlemine dayanarak, banknotların arka yüzlerine yaprak şekillerini basma fikrini ortaya atmıştır. Amacı banknotların kopyalanmasını imkansız hale getirmektir. Baskısı yapılan yaprakların şekli bir deftere kaydedildiğinden şüpheli banknotla karşılaşıldığında, defterde kayıtlı yaprakların damar yapısı ile kıyaslama yapılarak banknotların sahteliğine ilişkin değerlendirme yapılmıyordu. Bu uygulamanın sorunu, banknotu elinde bulunduran ve söz konusu defterdeki yaprak şekilleri ile kıyaslama yapamayacak vatandaşın, kısa sürede banknotun gerçekliğini doğrulamasının mümkün olmamasıydı.

Banknotların güvenlik özelliğine ilişkin bir sonraki yenilik, banknot kağıdına bir veya daha fazla emniyet şeridinin eklenmesi olmuştur. Tekniğin patenti 1848'de alınmış olsa da, yüz yıl sonra 1948'de bu yöntemle banknot basan ilk ülke İngiltere oldu (Cleveland, 2008, s. 9). Bugün emniyet şeridi farklı ülkelerin banknotlarında metalden, plastikten ya da başka maddelerden oluşabilmektedir. Farklı formlarıyla birlikte emniyet şeridi, diğer emniyet özellikleri ile birlikte çoğu ülkenin banknotlarında bulunmaktadır.

Banknot basım teknolojisine hammaddesi plastik olan polimer banknot kavramı 1980'li yıllarda girmiştir. 1980'li yılların başında Haiti'de ilk defa polimer banknot basılmıştır. 1983 yılında Haiti'yi Costa Rica takip etmiştir. Ancak sonuç memnun edici olmadığından tekrar kağıt banknotlara dönmüştür. Avusturalya, sahteciliğin önlenmesi amacıyla banknotların kağıt

yerine polimer üzerine basımına öncülük etmiştir. 1993 yılından beri Avusturalya’da polimer banknot kullanılmaktadır (Cleveland, 2008).

Ancak banknotu ortaya çıkaran teknoloji ile birlikte zaman içerisinde sahtecilik faaliyetleri de gelişmiş, kağıda yüklenen güvenlik özellikleri taklit edilebilmiştir. Kalpazanlar ile kağıt parayı üretenler arasındaki bu satranç oyunu; banknotu teknolojik donanımı yüksek, güvenlik özellikleri ile yüklü bir ödeme aracına dönüştürmüştür.

1.3.3. Türk Lirası 9. Emisyon Grubuna Ait Güvenlik Özellikleri

Banknotlar, ana ödeme aracı olmasından öte, bir ulusun imajını, kimliğini temsil eder ve ülkenin dünya toplumundaki duruşunu yansıtır. Bu yönleriyle banknotlar, hem güvenlik hem de estetik olarak geliştirilmesi gereken değerlerdir. Banknot basım teknolojisi, farklı çalışma ve yöntemlerin bir araya geldiği birçok güvenlik özelliğini bünyesinde barındırmaktadır. E9 emisyon grubu TL banknotlarında yer alan güvenlik özelliklerini; banknot kağıdında yer alan, banknot mürekkebinde yer alan, banknota baskı aşamasında eklenen güvenlik özellikleri olmak üzere üç ana başlıkta toplayabiliriz. E9 Emisyon grubu banknotlarda, bu üç ana başlıkta toplam on iki adet güvenlik özelliği bulunmaktadır. Bu güvenlik özelliklerinden on adedi halka yönelik olup kontrolünde cihaz yardımına ihtiyaç duyulmamaktadır. İki adedi ise profesyonellere yönelik olduğundan cihaz yardımıyla kontrol edilebilmektedir.

Farklı nominal değerli banknotlarda aynı konumda yer alan güvenlik özellikleri,

- Dokunma,
- Bakma,
- Açılı bakma,
- Cihaz yardımı ile bakma yöntemleri ile kontrol edilmektedir.

Banknotların gerçekliğini kontrol etmek için birden fazla güvenlik özelliklerinin doğrulanması gerekmektedir.

1.3.3.1. Banknot Kağıdında Yer Alan Güvenlik Özellikleri

E9 Emisyon Grubu TL Banknot kağıdının hammaddesi %100 pamuktan oluşmaktadır. Banknot kağıdı, ultraviyole ışık (UV) altında parlamaz. Banknot kağıdına gömülü güvenlik özellikleri; filigran-elektrotayp, emniyet şeridi, renk değiştiren şerit, holografik şerit folyo ve kılcal liflerdir.

Filigran-elektrotayp; Şekil 1.3'te görüldüğü gibi banknotun ön yüzünde bulunan Atatürk Portresinin küçüğü filigran, kupür değerini gösteren rakam ise elektrotayp olarak adlandırılır. Banknot, ışığa tutulduğunda her iki yüzden de filigran ve elektrotayp görünmektedir.

Şekil 1.3. Filigran-Elektrotayp

Kaynak: TCMB

Emniyet teli; ise Şekil 1.4'te görüldüğü gibi üzerinde kupür değeri ve “TL” harfleri yer alan, ışığa tutulduğunda her iki yüzden de kesintisiz bir hat şeklinde görünen güvenlik özelliğidir. Ayrıca Şekil 1.8'de görüldüğü gibi emniyet teli UV ışık altında parlamaktadır. UV ışık altında 5 TL ve 10 TL banknotlardaki emniyet şeridi mavi, 20 TL ve 50 TL banknotlardaki kırmızı, 100 TL ve 200 TL banknotlardaki ise sarı renkte parlama verir. Emniyet telinin bu özelliği, cihaz yardımı ile kontrol edilebildiğinden profesyonellere yöneliktir.

Şekil 0.1. Emniyet Şeridi

Kaynak: TCMB

Renk değiştiren şerit ise banknotun arka yüzünde yer alır. Farklı açılardan bakıldığında altın sarısına dönüşmekte olup Şekil 1.5.'te görüldüğü gibi üzerinde kupür değeri ve "TL" ibaresi yer almaktadır.

Şekil 1.5. Renk Değiştiren Şerit

Kaynak: TCMB

Holografik şerit folyo ise Şekil 1.6'daki gibi üzerinde banknot tasarımına uyumlu motifler bulunan, farklı açılardan bakıldığında renkli ve parlak yansımalar veren bir güvenlik özelliğidir. Holografik şerit folyodaki dikkdörtgen şekil içindeki "TL" harfleri kupür değerine dönüşmektedir.

Şekil 1.6. Holografik Şerit Folyo

Kaynak: TCMB

Banknot basımında kullanılan kağıtların güvenliğini artırmak için kâğıda çeşitli renkte elyaflar (kılcal lifler) ilave edilir. Banknot kâğıdı ultraviyole (UV) ışık altında parlamaz. Ancak bu elyaflar, Şekil 1.7’de görüldüğü şekliyle ultraviyole ışık altında mavi ve kırmızı renkte yansıma vermektedir. Elyafların ilavesi, kâğıt imalatının ilk safhalarında gerçekleştirilmektedir ve elyafların nerede konumlanacağı belli değildir. Kılcal lifler cihaz yardımı ile kontrol edilebilen bir güvenlik özelliği olduğundan profesyonellere yöneliktir.

Şekil 1.7. Kılcal Lifler

Kaynak: TCMB

Banknotlar arasındaki boyut farkı da yine bir güvenlik özelliğidir. Tüm banknotların uzun kenarında 6 mm kısa kenarında ise ikili grup olarak 4 mm fark oluşturulmuştur.

1.3.3.2. Banknot Mürekkebinde Kullanılan Güvenlik Özellikleri

Baskı alanındaki gelişmelere paralel olarak banknot basımında farklı özelliklere sahip özel mürekkepler kullanılmıştır. Bu mürekkeplerden; ultra viyole (UV) ışık altında görünen yüksek güvenlik özellikliğine sahip mürekkepler TL banknotlarda yer almaktadır. Bu mürekkeple basılan banknotun, UV ışık altında belli kısımlarında parlama etkisi görülmektedir. Şekil 1.8.'de UV ışık altında florasan etkili mürekkep sayesinde Atatürk portresi üzerinde bulunan kupür değeri ve "TL" ibaresi kırmızı renkte parlamaktadır. Ayrıca yine UV ışık altında banknotun arka yüz sol alt kısmında yer alan kırmızı seri ve sıra numaraları daha canlı ve parlak, sağ üst kısmında yer alan siyah seri ve sıra numaraları ise sarı renkte görülmektedir. Bu güvenlik özellikleri, cihaz yardımı ile kontrol edilebildiğinden profesyonel meslek grubuna yöneliktir.

Şekil 1.8. UV Özellikler

Kaynak: TCMB

1.3.3.3. Baskı Aşamasında Eklenen Güvenlik Özellikleri

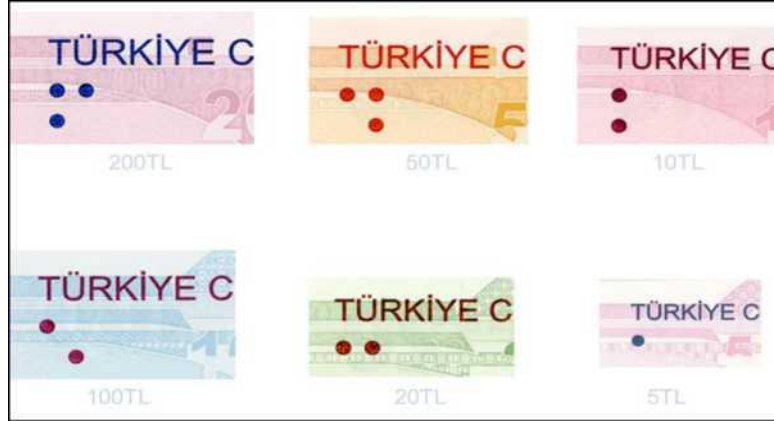
İntaglio baskı (çukur baskı), ince ve farklı derinliklerdeki çizgilerden oluşması ve elde edilen rölyef (kabarıklık) etkisinin başka bir baskı tekniği ile elde edilememesi nedeniyle banknot basımında kullanılan en önemli güvenlik özelliklerinden birisidir. Gravür sanatı ile oyulan metal tabakalar vasıtası ile basım aşamasında, banknotun ön yüzeyinde kabartma (intaglio) baskı özelliği

oluşturulmaktadır. Şekil 1.9'da görüldüğü üzere intaglio baskı; Atatürk portresinde belirgin bir şekilde yer almaktadır. Ayrıca intaglio baskı; sol alt ve sağ üst köşede yer alan rakamla yazılı kupür değerinde, banknotun orta kısmında yer alan rakam ve yazı ile yazılan kupür değerinde, imzalarda, üst kısımdaki “TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI” ibaresinde, mikro yazılarda, gizli görüntüde ve Şekil 1.10'daki gibi görme engellilere yönelik Braille alfabesinde mevcuttur. Banknotun bu kısımlarına dokunulduğunda kabartma etkisi hissedilmektedir.

Şekil 0.2. Kabartma Baskı

Kaynak: TCMB

Şekil 0.3. Görme Engellilere Yönelik Özellik

Kaynak: TCMB

Şekil 1.11.'de görüldüğü gibi banknotların ön yüzündeki ay yıldızın içerisinde yer alan rakamla yazılmış kupür değeri mikro yazıya örnek olarak gösterilebilir. Ay yıldız içerisindeki mikro yazılar intaglio baskı tekniği ile basılmıştır. Aynı zamanda holografik şerit folyo içerisinde yer alan ve

banknotun kupür değerinin yazılı olduğu dikdörtgen içerisindeki “TCMB” ibaresi mikro yazıya örnektir. Mikro yazılar ancak büyüteç yardımı ile okunabilmektedir.

Şekil 0.4. Mikro Yazılar

Kaynak: TCMB

Banknota açılı bakıldığında, Atatürk Portresinin altındaki yedigen şeklin içerisinde banknota ait rakamla yazılmış kupür değeri yer almaktadır. İntaglio baskı tekniği ile basıldığından dokunulduğunda kabartma etkisi hissedilmektedir.

Şekil 0.5. Gizli Görüntü

Kaynak: TCMB

Bütünleşik görüntü; ön ve arka yüz zeminlerin aynı anda basılması avantajından faydalanılarak, ayarlı bir baskının yapılabildiğini gösteren, ön ve arka yüzde birlikte kullanılan ve birbirini tamamlayan motiftir. Şekil 1.13.'de

görüldüğü gibi banknotun ön yüzüne bakıldığında sol üst köşedeki şekiller arka yüzdeki şekillerle birleşerek banknotun kupür değerini oluşturmaktadır.

Şekil 0.6. Bütünleşik Görüntü

Kaynak: TCMB

İKİNCİ BÖLÜM

PARADA SAHTECİLİK KAVRAMI, PARADA SAHTECİLİĞİN TARİHİ, PARADA SAHTECİLİK SUÇUNA İLİŞKİN ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA DÜZENLENİŞ ŞEKLİ

2.1. Parada Sahtecilik Kavramı

Sahte kavramı bir şeyin aslına benzetilerek yapılan, düzmece olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2023). Gerçek olmayan, kandırmak üzere tasarlanmış şey olarak da ifade edilebilmektedir. Bu kavram bu nedenle aldatma kavramıyla da sıkı bir ilişki içerisinde (Erem & Toroslu, 1994, s. 238).

Sahtecilik ise, gerçeği olduğundan farklı gösterecek şekilde doğru olana aykırı bir yargıya neden olabilecek bir durumu gerçekleştirmek olarak da ifade edilebilmektedir (Erem & Toroslu, 1994, s. 237).

2.1.1. Geniş Anlamda Sahtecilik Kavramı

Sahtecilik, geniş anlamıyla, gerçeğin değiştirilmesi, tahrifidir. Bu anlamda aldatmaya elverişli olan, gerçek olmayan her şey sahtedir ve sahtecilik amaç olmayıp genel olarak sahteciliğe başvuran kişi tarafından haksız bir menfaat elde etmek ya da başka bir suç işlemek için kullanılan araçtır (Erman, 1996, s. 1).

Gerçeğin değiştirilmesi hâli iki şekilde ortaya çıkabilmektedir. Bir şeyin sahte olması sahil olmamasını ifade eder. Parada sahtecilik özelinde konuşmak gerekirse yetkili kurum tarafından bastırılmamış olan veya yetkili kurum tarafından basılmış olmakla birlikte izin verilmeyen değişikliklerle basılan para sahtedir. Bazı durumlarda ise bir şeyin sahte olması gerçeğe aykırı olması, doğru olmamasıdır. Sahte olma kavramı, aldatma kavramı ile

sıkı ilişki içerisinde. Buna göre, gerçeğe aykırı olan yani yalan beyanlar sahtedir. Yalan, aldatmaya yönelik hileli davranışlar her zaman suç sayılmayacaktır. Bu fiiller, hukuken korunan değerlere zarar verdiği takdirde söz konusu fiillere hukuki sonuç bağlanacaktır. Hukuki sonucun niteliğine göre ise bu fiiller özel hukuk anlamında haksız fiil ya da ceza hukuku anlamında suç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geniş anlamıyla sahtecilik kavramı bütün hile suçlarını ifade etmektedir. Buna göre TCK kapsamında yer alan yalan tanıklık (md. 272), yalan yere yemin (md. 275), gerçeğe aykırı bilirkişi veya tercümanlık (md. 276), resmi belgede sahtecilik (md. 204), özel belgede sahtecilik (md. 207), dolandırıcılık (md. 157), kıymetli damgada sahtecilik (md. 199) gibi suçlarda da fail sözde, yazıda, ya da fiilde gerçeği değiştirdiği için bu suçların hepsi geniş anlamda sahtecilik suçları olarak değerlendirilmektedir (Tekin, 2019, s. 25).

2.1.2. Dar Anlamda Sahtecilik Kavramı

Sahtecilik kavramı, zamanla daha özel bir kavram halini almıştır. Hile ya da yalana dayanmaları nedeniyle geniş anlamda sahtecilik kavramına giren çeşitli suçlar, ihlal ettikleri hak ve menfaatin niteliğine göre sınıflandırıldığında; dar anlamda sahtecilik, bu sınıflardan biri olarak daha özel ve teknik bir anlam barındırmaktadır (Kılıç, 2004, s. 30-31).

Ekonomik ihtiyaçlar karmaşık hale geldikçe toplumda mübadelenin daha çabuk ve güvenilir şekilde işlenmesini sağlayacak belli şekil ve alametler ortaya çıkmıştır. Bu şekil ve alametlere belli anlam ve değer yüklenerek hukukun koruması altına alınmıştır (Erman, 1996, s. 4-5). Toplum tarafından yaratılan bu şekil ve alametlere güvenmek, başvurmak ödevi aynı zamanda bunların gerçekliklerine inanmak zorunluluğunu da bireylere yüklemiştir. Bu şekil ve alametlerin başında paralar gelmektedir. Ayrıca resmi belgeler, mühürler, damgalar da bu alametlerin içerisinde yer almaktadır. Para başta olmak üzere devletin hukuken koruma altına aldığı şekil ve alametlerde yapılan hile, taklit, aldatmaya yönelik hareketler dar ve cezai anlamda sahteciliği oluşturmaktadır.

2.2. Kamu Güvenine Karşı İşlenen Suçlar

Her suç; bireyin, belirli bir grubun ya da toplumun menfaatine zarar tehlikesi yaratıp kamu düzenini bozmaktadır. Suçların ihlal ettiği, zarar verdiği ya da zarar tehlikesi oluşturdukları değer ve/veya varlıklar vardır. Söz konusu değer veya varlıkların, bir suç tipinin ihdası ile hukuken daha fazla korunması mümkündür. İşte bir suç tipinin ihdası ile korunan değer ve/veya varlıklar, suçla korunan hukuki değer olarak ifade edilmektedir (Erem, 1997).

Parada Sahtecilik suçu ise TCK'nın özel hükümlerine ilişkin ikinci kitabının "Topluma Karşı Suçlar" başlıklı üçüncü kısmının, dördüncü bölümünde "Kamu Güvenine Karşı İşlenen Suçlar" başlığı altında yer almaktadır. Parada sahtecilik suçu ile korunan hukuksal değer topluma ait bir değer olan kamu güveni olduğunu ifade etmek mümkündür.

Tarihte para, devletin itibarını ve varlığını simgeleyen belgelerden biri olarak gelişmiş ve parada sahtecilik suçu da devletin, hükümdarın egemenliğine karşı işlenen suçlar sınıfında değerlendirilmiştir. Fransız İhtilali ile bu anlayış değişerek parada sahtecilik suçu mala karşı işlenen suçlar grubunda değerlendirilmiş, bu suça ilişkin fiiller hırsızlık ya da dolandırıcılık olarak nitelendirilmiştir. Günümüzde ise parada sahtecilik suçu kamu güvenine karşı işlenen suçlar arasında yer almakla birlikte bu görüş çağdaş doktrinde geniş kabul alanı bulmaktadır. Parada sahtecilik suçunun kamu güvenine karşı işlenen suçlar kategorisinde yer alması, sahte paradan zarar gören bireyin maddi zararından çok toplumdaki herkesin zarar görme ihtimalinden kaynaklanmaktadır (Tekin, 2019).

Para mübadele aracı olması nedeniyle toplum hayatında çok önemli yer tutmaktadır. Paranın güvenilir olmasında tüm toplumunun yararı olduğu açıktır. Çünkü her alışverişte bireylerin aldıkları paranın gerçekliğinden şüphelenip bunu araştırmaya kalkmaları hem ticari hem adi mübadeleyi sekteye uğratacaktır (Erman, 1996, s. 13-15). Devletin hukuken koruma altına aldığı birtakım belgelere, alametlere toplumun güvenmesi zorunludur. Kanun bu güveni koruma altına almak zorundadır. Bu bakımdan toplumsal/ekonomik hayatın güven içerisinde işlemesinin temel koşulu, tedavül etmekte olan

paraların geçerliliğine olan güvenin tam olmasıdır (Tekin, 2019, s. 60). Toplumun inanma, bireyin aldatılmama hakkı bu bakımdan kamu güvenliğini oluşturmaktadır.

Parada sahtecilik suçunu, mağduru doğrudan zarara uğratarak bireysel maddi zarar da yaratmaktadır. Aynı zamanda karşılığı olmayan bir değerin ekonomide yer edinmesi fiyatlar genel düzeyinin yükselmesine sebep olarak ekonomiye zarar verecektir. Ancak sahtecilik faaliyetleri sonucunda toplumun paraya olan güveninin korunması ve paranın itibarını kaybetmemesi asli olarak korunması gereken bir hukuki değerdir. Yani suçun cezalandırılması ile korunan hukuki değer paraya bir değişim aracı olarak kamu tarafından duyulan güvenidir. Kamu güveni kavramı, failin bu suçunu işleyerek ihlal ettiğı özel menfaatlerden daha üstündür.

2.3. Parada Sahteciliğinin Tarihi

2.3.1. Dünyada Parada Sahteciliğinin Tarihi

Parada sahtecilik suçunu, paranın kendisi kadar eski bir kavramdır. Paranın maliyeti ile üzerindeki nominal değeri arasındaki fark, her zaman söz konusu farkı haksız olarak edinmek isteyen kişilerin (kalpazanların) ilgisini çekmiştir.

İlk parada sahtecilik örneğı M.Ö 3300-2000'e kadar geriye gitmektedir. Değişim aracı olarak kullanılan deniz kabukları yerine fildişi, kemik, midye kabuğı ve taş, bronz; parada sahtecilik suçunun ilk örnekleridir (Finlay & Francis, 2019, s. 10). Yine Maya Medeniyeti için çok önemli bir değişim aracı olan kakao taneleri, içlerine çamur doldurularak parada sahtecilik suçunun konusu haline gelmiştir.

Paraya en benzer yapıya, erken dönem sikkelere geçecek olursak onlar bir dizi farklı sahtecilik yöntemlerine maruz kalmıştır. M.Ö. 400 dolaylarında Yunan sikkeleri genelde değersiz metallerin, değerli metallerle kaplanması ile sahteciliğe maruz kalıyordu. Diğer bir yöntem ise görece düşük değerli bakır paradan kalıp hazırlayarak daha sonra kalıbın sahte para oluşturmak için erimiş metalle doldurulmasıydı. Atina'da sahte sikkelerin el

değiştirmesi sıkı sıkıya yasaklanmıştı ve M.Ö. 375 yılına ait bir yasa, sikkelerin kamuya ait köleler tarafından kontrolünü sağlıyordu (Eagleton & Williams, 2013, s. 37). Antik Yunanlılar arasında parada sahtecilik suçunu idam cezası ile yaptırıma bağlayan ilk yazılı norm, M.Ö. 594 yılında Yunan Devlet adamı Solon zamanında yasalaşmışır. Bu Yasa, Yunan para birimini Fars para biriminden daha güvenilir kılmaktaydı (Toth, 2017, s. 44).

Kalpazanlık, Roma Cumhuriyetinde de yaygın görölen bir olguydu. Günümüze kalan sikkeler üzerinde çoğunlukla gerçek olup olmadıklarını kontrol etmek üzere atılan kesikler bulunmaktadır. Marius Graditianus (M.Ö.157-86) döneminde kalpazanlar ilk defa yazılı bir yasa ile cezalandırılmışır. Bu dönemde sahtecilik faaliyetlerini kontrol edecek soruşturma ofislerinin kurulduğu ifade edilmektedir. Konstantin'in hükümdarlığı döneminde (324-337) suç teşkil eden eylem sahtecilik, vatana ihanet olarak görölüyordu ve bu nedenle ölümlle cezalandırılıyordu. Beraat ancak failin suçtan gönüllü olarak çekilmesi durumunda mümkün olabilirdi (Toth, 2017, s. 44).

Arap Dünyasında ise M.S. 702-703'lerde Persler örnek alınarak ilk darphane kurulmuştur. Darph işlemi ile uğraşan çalışanların elleri dövmenlenerek işaretlenmekteydi. Darphaneler sıkı bir şekilde denetlenmekte ve sahte sikke darb ettiğı anlaşıldığında ise suçluların elleri kesilmekteydi (Eagleton & Williams, 2013, s. 124-125).

Çin'de sikkeler standart ağırlığa sahip olduğı sürece halk sikkelere güvenmekteydi. Kanun, sikke üretimi için kamu tarafından tutulan kişilerin bu işlemde bakır ve teneke (yani bronz) kullanmalarını şart koşmaktaydı. Yasadışı kârı için sikkeye kurşun ve demir karıştıranlar yüzüne dövme yapılmak suretiyle cezalandırılmaktaydı. Yine Çin'de ortaya çıkan ilk kâğıt paraların yetkisi olmayanlarca üretilmesi ve taklit edilmesi suçlunun öldürölmesi ile sonuçlanıyordu.

Orta Çağ dönemi aynı zamanda parasal faaliyetlerin azaldığı ve dolayısıyla olası otorite boşluğu nedeniyle sahtecilik suçlarına ilişkin kontrollerin de azaldığı bir dönemdi. Ancak suçlular; yakalandığı takdirde

vatana ihanet suçu ile yargılanıyorlar, işkenceler eşliğinde ölüm cezası ile cezalandırılıyordu. Daha hafif suçlar için de suçluların eli kesilmekteydi.

Orta Çağ'da dini otoriteler de parada sahtecilik suçuna ilişkin soruşturmalara dahil olmuşlardır. 1123'te Latran Konsülü; sahte para üreten ve dağıtanları; yoksulları ezen, devlete zarar veren olarak ilan etmiş ve nihayetinde suçlular dinden aforoz edilmiştir (Blanc & Desmedt, 2015, s. 8).

Avrupa'da parasallaşma arttıkça suçun etki alanı genişlediğinden parada sahtecilik suçuna ilişkin cezalar da artmıştır. 16. ve 17. yüzyıllar Avrupa'da feodal sistemden mutlak monarşiye geçiş sürecinin yaşandığı bir dönemdir. 18. yüzyılda başlayan Aydınlanma Çağı'nı etkileyen düşünürlerden Jean Bodin, Juan de Mariana ve John Locke parada sahtecilik suçu da dahil paranın istikrarını önemsemişlerdir. Adı geçen düşünürler tarafından tartışılan paranın manipüle edilmesine sebep olan fiiller, modern ceza kanunlarında tanımlanan parada sahtecilik suçu içerisinde yer edinmiştir.

16. yüzyılda yaşamış Fransız düşünür ve hukukçu Jean Bodin mutlak monarşi anlayışının önde gelen temsilcilerindendir. Bu nedenle düşünür kral tarafından paranın taşış edilmesi veya paraya yüksek nominal değer basılmasını, gerektiğinde kralın egemenliğine ilişkin bir hak olarak değerlendirmektedir. Sıradan insanlar tarafından işlenen parada sahtecilik suçunu ise egemenlik alametinin suiistimali olarak değerlendirmiş ve suçu krala karşı işlenen suçlar arasında sınıflandırmıştır.

Jean Bodin'in ardından İspanyol Juan de Mariana, yetkili olmayan kişiler tarafından para üretilmesinin toplumda paraya olan güveni sarsacağını dile getirmiştir. Para basmaya yetkili prensler tarafından da paranın metalik içeriğinin taşış edilmesinin bireysel sahtecilik faaliyetlerini artıracığını ifade etmiştir. Bu nedenle Mariana, paranın metal içeriğinden aldığı doğal, kendine has değerinin etik olarak yasal nominal değeri ile aynı olması gerektiğini savunmaktadır.

17. yüzyılda mutlakiyetçi perspektiften ziyade liberal bakış açısına sahip, İngiliz düşünür John Locke ise paraya olan güveni sarsacak gerek sahtecilik faaliyetlerinin gerekse devlet müdahalesinin önlenmesinin

gerekliliğini vurgulamaktadır. Lock'a göre krallar parayı tağşiş etmekten kaçınmalıydı. Krallar parayı; ağırlıklarını azaltarak, alaşımlarını değiştirmek suretiyle değerli metal oranını azaltarak, farklı nominal değerli para üzerine daha yüksek nominal değer basarak manipüle etmekteydi. Sahtecilik suçunu işleyenler ise devletin temsiliyetine saldırarak sosyal sözleşmeye zarar vermektedir. Bu nedenle sahtecilik, vatana ihanet suçu olarak değerlendirilmiş ve söz konusu suça verilen cezanın, ölüm cezası olması gerektiği belirtilmişti. Lock'un düşünceleri İngiltere'de uygulama alanı bulabilmiştir. Oldukça yaygın olan sahtecilik faaliyetlerini önlemek adına Isaac Newton yargısal yetkileri de bünyesinde toplayarak darphanenin başına getirilmiştir. Isaac Newton ile birlikte sahteciliğe karşı sert önlemler alınmıştır (Blanc & Desmedt, 2015). Bu dönemde İngiltere'de aynı suç için erkekler asılarak öldürülürken kadınlar yakılmaktaydı. 16. ve 17. yüzyılda yaşanan bu tartışmalar yarım yüzyıl sonra İngiltere'de ortaya çıkan Sanayi Devrimi öncesinde sermayenin gelişebilmesi için parayı daha güvenli hale getirme çabasıydı (Blanc & Desmedt, 2015).

Öncülü rönesans ve reform hareketlerinin katkısıyla 18. yüzyılda gelişen Aydınlanma Çağı ile birlikte akıl ve bireyi esas alan anlayış benimsenerek Avrupa'da toplumsal yaşamda önemli değişim süreci yaşanmıştır. Hümanist yaklaşımı temel alan ilerlemeci anlayış sanat, felsefe, hukuk alanında da kendini göstermiş bu doğrultuda modern ceza hukukunun temelleri atılmıştır. Modern ceza hukuku anlayışının gelişimi ile birlikte 19. yüzyılda idam cezası, cezalara ilişkin kullanılan işkence yöntemleri de azalmıştır. 19. yüzyılda da Avrupa'nın birçok ülkesinde ceza hukukundaki değişikliklerle birlikte ceza caydırıcılığını, toplum önünde seyirlik sergilenen işkence yöntemlerinden ziyade kişilerin özgürlüğüne dokunarak sağlamıştır. Dolayısıyla ceza infazının nesnesi, bedenden ruha yönelmiştir (Foucault, 2000). Artık cezaların amacı, ruhu ıslah etmek ve özgürlüğüne kavuştuğunda itaatkâr bireye dönüşen suçlunun toplumsal hayata katılımını sağlamak haline gelmiştir.

Modern ceza hukuku anlayışıyla birlikte parada sahtecilik suçuna uygulanan cezalarda da değişiklik olmuştur. Suça ilişkin ölüm cezası yerine

insancıl düzenlemelerle ömür boyu hapis cezası ya da daha hafif suçlar için para cezaları gündeme gelmeye başlamıştır.

Fransız İhtilali ile birlikte yasa koyucu irade, sahtecilik suçunu devletin egemenliğine karşı işlenen suçlar sınıfından çıkarmıştır. Bir süre bu suç, malvarlığına karşı işlenen suçlar sınıfında değerlendirilmiştir. Nihayetinde bugün çağdaş doktrinde parada sahtecilik suçu, kamu güvenine yönelik bir suç olarak nitelendirilmektedir.

2.3.2. Osmanlı İmparatorluğunda Parada Sahteciliğin Tarihi

Osmanlı İmparatorluğu'nda paraların taşıdığı, ayar ve ağırlıklarının değiştirilmesi, dönemindeki diğer ülkelerde olduğu gibi sık rastlanılan bir durumdu. Bu nedenle sık sık taşıyışe başvurulması kalpazanlık faaliyetlerinin de artmasına sebep olmuştur.

Osmanlı Ceza Hukuku İslam Hukuku'nu temel almaktaydı. İslam Hukuku'nda suç dinin beğenmediği ve dünyevi müeyyideye bağlanmasını emrettiği fiil olarak tanımlanmıştır (Karakaya, 2020, s. 14). İslam Hukukunda suçun aynı zamanda günah olduğu ifade edilmektedir (Üçok, Mumcu, & Bozkurt, 2011, s. 91). Suça ilişkin eylemler Allah hakkını (kamu düzenini) ya da kişi hakkını ihlal etmektedir. Kişi hakkının ihlali durumunda mağdurun ya da yakınının şikâyeti gerekmektedir. Ancak Allah hakkının ihlali durumunda şikâyete ihtiyaç duyulmamaktaydı. Genel kabul gören tasnife göre ise suçlar had, kısas ve tazir cezası gerektiren suçlar olmak üzere üç kategoride değerlendirilmekteydi.

Had suçları cezası kitap ve sünnette belirtilen suçlardı. Kısas suçları kişinin can ve mal bütünlüğüne yönelik suçlardı. Tazir ise had ve kısas cezası gerektirmeyen, Allah'a veya kişiye karşı işlenen suçlarda miktarı önceden tespit edilmemiş cezalar şeklinde tanımlanmaktadır. Tazir cezalarında suç ve cezaların takdiri hükümdara ya da hükümdarın vekili sıfatıyla kadiya aitti. Parada sahtecilik suçu tazir kategorisinde yer almaktaydı. Tazir suçlarının cezaları, nasihatten ölüme geniş bir yelpazede uygulama alanı bulmaktaydı. Klasik Osmanlı döneminde bu suç, kanunnamelerde düzenlenmiş böylece

toplumda suça ilişkin öngörülebilirliğin tesis edilmesi amaçlanmıştır. Suça uygulanan cezalar ise suçlunun elinin kesilmesi, sürgün, kalebend cezası, kürek cezası olarak sıralanabilir. Suçun ağırlığına göre idam cezası da uygulanmıştır. (Karakaya, 2020)

Tanzimat Fermanının yayınlanması ile birlikte parada sahtecilik suçu ceza kanunnamelerinde kendine yer bulmuştur. Parada sahtecilik suçu, 1851 Ceza Kanunnamesinde mülkiyet haklarını konu alan bölümde düzenlenmiştir.

2.4. Parada Sahteciliğin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmeler

Parada sahtecilik suçu yalnız suçun işlendiği ülkeyi değil diğer ülkeleri de ilgilendirmektedir. Bu nedenle parada sahtecilik suçunun önlenmesi için uluslararası iş birliği hayati önem taşımaktadır. Konuyla ilgili en önemli düzenleme 20 Nisan 1929 tarihinde Cenevre’de imzalanan Kalpazanlığın Cezalandırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme’dir. Söz konusu Sözleşme, 9 Mayıs 1936 tarihinde 3299 sayılı Resmi Gazete ile iç hukukumuza aktarılmıştır.⁹

Ayrıca Ülkemiz Avrupa Birliğine resmi olarak aday ülke statüsünde olduğundan, AB’nin parada sahtecilik suçuna ilişkin düzenlemeleri de bu çalışma kapsamında değerlendirilecektir.

2.4.1. 20 Nisan 1929 Tarihli Kalpazanlığın Cezalandırılmasına Dair Cenevre Sözleşmesi

Bu sözleşme ile parada sahtecilik suçu, kamu güvenine karşı işlenen suçlar kategorisinde sınıflandırılmıştır. Bu nedenle Sözleşmeyi imzalayan devletler parada sahtecilik suçunun tanımında sahte paranın tedavüle konulmasını aramamıştır. Tedavüle konulmamış sahte paranın da topluma zarar potansiyeli mevcuttur. Hatta parada sahtecilik suçunun önlenmesi için para basmaya yarayan aletlerin imali, bulundurulması gibi fiiller de ayrı ayrı suç olarak sayılmıştır. Sözleşmeyi imzalayan devletler, cezalandırma

⁹ 04 Mayıs 1936 tarih ve 2963 sayılı Kalpazanlığın Cezalandırılmasına Dair 20 Nisan 1929 Tarihinde Cenevrede Tanzim ve İmha Edilmiş olan Beynelmilel Mukavelaname ile Merbutu Protokol ve Nihai Senede İltihak Edilmesi Hakkında Kanun.

açısından milli paralar ve yabancı paraların sahteciliği ile ilgili fark gzetmeyeceğini taahhüt etmiştir. Sözleşmenin genel esaslarını şu şekilde sıralayabiliriz.

Sözleşmenin ikinci maddesi parada sahtecilik suçuna konu olan para tanımını, rayici olan banknot ve madeni para olarak hüküm altına almaktadır. nc madde ise imzacı devletlerin konu ile ilgili suç olarak kabul etmesi gereken fiilleri sıralamaktadır. Buna göre sahte pararetmek, sahte paranın tedavüle konulması, tedavüle koyma amacıylalkeye sahte para getirmek,ülkeye getirilen sahte paraları kabul ve tedarik etmek, hangi vasıta ile yapılmış olursa olsun sahte pararetimine veya parazerinde sahtekarlık yapılmasına yarar bütün hareketler suç olarak tanımlanmıştır. Madde kapsamında ayrıca bu suçlara teşebbüs ve iştirak fiilleri de suç olarak belirtilmiştir.

Dördüncü madde, suçu oluşturan fiillerin farklılkelerde icra edilmesi halinde ayrı ayrı suçların oluşacağını hüküm altına almaktadır.

Yedinci maddede ise milletlerarası mükerrer suç prensiplerini kabul edenlkelerin bu suçları tekerrüre esas sayacağını düzenlenmiştir. Ayrıca vatandaşlarını iade etmeyenlkelerin, suçu yurtdışında işleyiplkelerine kaçan vatandaşları bakımından, suç kendilkelerinde işlenmiş gibi cezalandırması gereği düzenlenmiştir.

Sözleşmenin dokuzuncu maddesi yurtdışında suçu işleyiplkeye kaçan yabancı kişiler bakımından bir dzenlemengrmektedir. Yabancınn iadesi istenmiş ancak suçun işlenişinden bağımsız sebeplerle suçlunun iadesi mümkün olmamışsa, yabancıların cezalandırılmasına ilişkin kanunda hükmü bulunan devletler bu kişilerle ilgili soruşturma yapma yükümlülüğüne sahiptir. Sözleşme, bir yabancınn yabancı memlekette işlediği parada sahtecilik sularının dalkede işlenmiş gibi cezalandırılmasına izin vererek (md.9/1) açıkça evrensellik ilkesi ile bağlantı kurmuştur (Tarhan, 2005). Evrensellik ilkesi gereği,ülke dışında işlenen suçların, suçun işlendiği yere, failin ve mağdurun vatandaşlığına bakılmaksızın kovuşturulmasına izin verilir.ülke, hukuk düzeninin ortak düşmanına karşı mücadelede devletlerin dayanışmasının bir sonucudur. Evrensellik ilkesi kapsamında kabul edilen

suçların özelliği, içerdikleri haksızlık nedeniyle insanlığın barış ve güvenliği açısından zarar ya da tehdit unsuru oluşturmalarıdır. Ayrıca bu suçların cezalandırılmasıyla evrensel olarak kabul edilmiş hukuki menfaatlerin korunması amaçlandığı için, söz konusu suçların uluslararası bir sözleşmede veya uluslararası teamül hukukuna göre kovuşturulması kabul edilmiş olmalıdır. Temel düşünce fiilin kovuşturulmasının işlendiği yerde mümkün olmaması ya da istenmemesi nedeniyle ortaya çıkabilecek cezasızlık durumunu önlemektir. Parada sahtecilik suçu da uluslararası ceza hukuku literatüründe devletlerin evrensellik ilkesine göre ceza kovuşturması yapabileceği suçlar arasındadır.

Evrensellik ilkesi kapsamında yer alan parada sahtecilik suçu da dahil diğer suçlar ile ilgili düzenleme 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 13. maddesinde yer almaktadır. TCK'nın 13. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen suçların vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi halinde, Türk kanunlarının uygulanacağını hüküm altına alınmıştır. Ancak parada sahtecilik suçu bakımından aynı kanunun 13/2. fıkrasında sınırlandırılmış evrensellik ilkesi uygulama alanı bulabilmektedir. TCK'nın 13/2 fıkrasına göre vatandaş veya yabancının, yabancı ülkede parada sahtecilik suçunu işlemesi halinde Türkiye'de yargılanması Adalet Bakanının talebine bağlıdır. Adalet Bakanının talebi, diğer ülkede aynı suç ile ilgili yargılama yapılması durumunda diğer ülkenin yargı yetkisine-egemenlik yetkisine- müdahalenin önüne geçilmesi amacıyla bir tedbir olarak düşünülebilir. Böylelikle aynı eylemden veya atılı suçtan dolayı suçlananın, iki ayrı yargılamaya tabi tutulmaması hatta cezalandırılmaması olarak tanımlanan ne bis in idem ilkesi parada sahtecilik suçu açısından uygulanabilir. Ne bis in idem ilkesi ikinci bir yargılama yahut cezaya karşı adeta bir kalkan görevi görmektedir (Oter, 2022, s. 140). Yine Sözleşmeye göre parada sahtecilik suçundan dolayı yurt dışında yargılanmamış failin, Türkiye'de yargılanmak üzere talep edilmesi mümkündür.

Sözleşmenin onuncu maddesi ile ise suçluların iadesi konusu düzenlenmiştir. Sözleşmeyi imzalamadan önce veya sonra suçlu iadesi antlaşması yapan devletler, sözleşmenin üçüncü maddesinde belirtilen fiiller

anlaşmada yer almasa da suçlu iadesi konusunda anlaşmış kabul edileceklerdir. Ayrıca suçluların iadesini mütekabiliyet kuralına bağlamayan tüm devletler, sözleşmenin üçüncü maddesi kapsamında sayılan suçların failinin iadesi konusunda anlaşmış kabul edilmektedir. İade sürecinin ise talebin ileildiği ülkenin kanunlarına göre gerçekleşeceği hüküm altına alınmıştır (Özbalcı, 2018, s. 15-16).

On birinci maddeye göre ise elde edilen sahte para veya para üretmeye yarayan alet, edevat veya sair eşyalar, müsadere amacıyla parası üzerinde sahtekarlık yapılmış devlete iade edilecektir. İadeyi yapacak devlet bu materyalleri alıkoyabilir ancak bu durumda bu materyallerin müsaderesini gerçekleştirir.

On ikinci maddeye göre ise sahte paralara ilişkin soruşturmalar bir merkezde yapılmalıdır. Sözleşmede kurulması öngörülen bu merkez, parayı ihraç eden kurumlar, kolluk makamları ve diğer ülkelerin konu ile ilgili yetkili kurumları ile sıkı temas halinde olmalıdır. Ayrıca Sözleşme kapsamında suçla mücadelede milli merkez ofislerinin kurulması öngörülmüştür. 2008 yılında bakanlık onayı ile İnterpol-Europol Daire Başkanlığı, parada sahtecilik suçu ile mücadele Milli Merkez Ofisi olarak belirlenmiştir (Özbalcı, 2018, s. 19). Konu ile ilgili devletler arasında istihbarat paylaşımı yapılması da hüküm altına alınmıştır. Ayrıca on dördüncü maddede devletlerin yeni çıkan ve tedavülden kaldırılan paralara ilişkin haber verme yükümlülüğünü düzenlenir. Suçun faillerine ilişkin kararlar, suçluya ilişkin parmak izleri ve resimleri de bildirim kapsamında yer almaktadır.

On dokuzuncu maddede ise taraf devletler arasında uyuşmazlık çıkması durumunda, uyuşmazlıkların Uluslararası Adalet Divanında ya da taraf devletlerin talebine göre diğer tahkim mekanizmalarında inceleneceği hüküm altına alınmıştır.

2.4.2. Avrupa Birliğinin Parada Sahtecilik Suçuna İlişkin Düzenlemeleri

Ülkemizin 1936 yılından beri taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi, parada sahtecilik suçuna ilişkin imzalayan devletlere yükümlölükler getiren temel bir uluslararası sözleşmedir. Ayrıca Ülkemizin 1999 yılında Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsüne girmesi nedeniyle 2005 yılından beri AB ile tam üyelik müzakereleri resmi olarak devam etmektedir. AB'nin parada sahtecilik suçuna ilişkin düzenlemeleri, Ülkemiz için bağlayıcı olmasa da konu ile ilgili mevzuatımızın ve uygulamalarımızın Birlik hukukuna uyumu açısından önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği Konseyi'nin 3 Mayıs 1998 tarih 974/98 Sayılı Euro'nun Tedavüle Çıkarılması Hakkında Konsey Tüzüğü ile Euro'nun, 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren üye devletlerin para birimi olacağı karara bağlanmıştır. Aynı Tüzüğün 10. maddesi ise 01 Ocak 2002 tarihinden itibaren, Avrupa Merkez Bankası (ECB) ile katılan üye ülkelerin merkez bankalarının Euro banknotları tedavüle çıkaracağını ve bu banknotların bütün üye devletlerde münhasıran kanuni para statüsüne sahip olacağını düzenlemektedir (Kılıç, 2004, s. 102). Yine 974/98 Sayılı Konsey Tüzüğü'nün 12. maddesine göre üye devletlerce, Euro banknot ve madeni paralara ilişkin taklit ve tağyir suçlarına karşı yeterli yaptırımların sağlanacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle Euro'nun tedavüle çıkarılacağı 1 Ocak 2002 tarihinden önce 29 Mayıs 2000 tarihli 2000/383/JHA Sayılı Konsey Çerçeve Kararı¹⁰ ile Konsey, Euro'nun ceza hukuku altında etkili önlemlerle uygun biçimde korunmasını sağlayacak birtakım hükümler kabul etmiştir (Tekin, 2019, s. 42). Bu karar, üye ülkelere 1 Ocak 2002 tarihine kadar ulusal mevzuatlarında düzenleme yapmaları için çeşitli yükümlölükler getirilmiştir.

Kararda öncelikle parada sahtecilik suçu olarak tanımlanacak fiiller sıralanmıştır.

¹⁰ Çerçeve karar, alınan normal kararlardan farklı olarak Avrupa Birliği ülkelerinde, yasa ile düzenlemeleri birbiriyle bağdaştırmak için kullanılan bağlayıcı karar olarak tanımlanmaktadır.

Ayrıca Kararla birlikte suç sayılan fiillerin tüzel kişinin yararına işlenmesi halinde tüzel kişilerin de sorumlu olacağı ve üye ülkelerin konu ile ilgili düzenleme yapması gerekliliği de hüküm altına alınmıştır.

2014 yılında ise 29 Mayıs 2000 tarihli 2000/383/JHA Sayılı Konsey Çerçeve Kararı 2014/62 Sayılı Direktif ile değiştirilmiştir.

2001/1338 ve 2001/1339 Sayılı Konsey Tüzüğü ise Euro'nun kalpazanlığa karşı korunmasına, özellikle sahte Euro banknot ve madenilerin tedavülden kaldırılmasına yönelik tedbirleri düzenlemektedir (Öz, 2014, s. 208). Yine Birlik ve üye devletler düzeyinde Euroda sahteciliğe karşı alınan idari önlemlere ilişkin düzenlemeler içermektedir.

2.4.2.1. 15 Mayıs 2014 Tarihli 2014/62 Sayılı Direktif

Avrupa Komisyonu, üye devletlerin 2000/383/JHA Sayılı Çerçeve Kararına uyumunu değerlendirmek amacıyla birçok rapor hazırlamış olup 2007 yılında hazırlanan raporla, söz konusu Çerçeve Karar hükümlerinin üye devletlerin iç hukukunda tam olarak yer edinemediği ifade edilmiştir. 2000/383/JHA Sayılı Çerçeve Kararın değiştirilmesine ilişkin öneri 2013 yılında Avrupa Parlamentosuna sunulmuştur. Bu öneriyi; ECB cezaların minimum üst sınırının yükseltilmesini, para sahtecilik suçu oluşturan fiillerin geneline yaydığından olumlu değerlendirmiş iken Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi, yasal sistemler ve gelenekler arasındaki farklılıkları hesaba katmadığı gerekçesiyle eleştirmiştir (Santa, 2018, s. 21).

2014 yılında ise Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Euro ve Diğer Dövizlerin Kalpazanlığa Karşı Ceza Hukuku ile Korunması ve Konsey'in 2000/383/JHA Sayılı Çerçeve Kararı'nın Külliye Değiştirilmesine Dair 15 Mayıs 2014 Tarihli 2014/62 Sayılı Direktif kabul edilmiştir. Bu Direktif ile Cenevre Sözleşmesinin uygulamasının kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Bu nedenle Sözleşme hükümlerini tamamlayıcı niteliktedir.

Direktifin birinci maddesinde amacın, para sahteciliğe ilişkin suç ve yaptırımların tanımlarına dair asgari kurallar koymak olduğu belirtilmiştir. Yine söz konusu Direktif ile suça karşı mücadeleyi güçlendirmek ve suçun

soruşturulmasına ilişkin üye devletlerle iş birliği amaçlanmıştır. İkinci maddede para, Euro ve diğer dövizleri de içine alan hukuk düzeni tarafından tedavülüne izin verilen banknot ve madeni para olarak tanımlanmıştır. Tüzel kişi ise devletler, kamu kurumları ve kamu tüzel kişiliğine haiz uluslararası örgütler hariç olmak üzere maddi hukuka göre tüzel kişiliğe sahip olan teşekkül olarak tanımlanmıştır.

Üçüncü maddede parada sahtecilik suçuna ilişkin fiiller sıralanmaktadır. Buna göre paranın aldatma amacıyla tağyir veya tağşiş edilmesi, sahte paranın aldatma amacıyla tedavüle sokulması, sahte olduğunu bilerek ve tedavüle sokmak amacıyla sahte paranın yurt dışına çıkarılması, yurt içine sokulması, nakli, teslim alınması veya temin edilmesi, paranın aldatma amacıyla taklit edilmesi, teslim alınması, temin edilmesi veya zilyetlikte bulundurulması, sahteciliğe veya tahrifata uygun araçlar (nesneler, bilgisayar programları ve verileri, sair objeler) bulundurmak, paranın güvenlik unsurlarını (hologram, filigran veya diğer para bileşenleri) bulundurmak fiilleri suç olarak belirlenmiştir. Ayrıca para basmaya yetkili kuruluşların yetkisi dışındaki miktarda orijinal parayı tedavüle çıkarması, parayı aldatma amacıyla tağyir veya tağşiş etmesi de Direktife göre cezai yaptırıma konu olacaktır. Direktif kapsamında parada sahtecilik suçu tanımına giren bu fiillerin tamamı, henüz tedavüle çıkarılmayan ancak yasal ödeme aracı olarak sirküle edilmesi tasarlanan banknot ve madeni paralar bakımından da cezai yaptırıma tabi tutulacaktır (Öz, 2014, s. 213). Direktifin dördüncü maddesinde ise üçüncü maddede belirtilen suça ilişkin teşvik, yardım, yataklık ve teşebbüs eylemlerinin de cezalandırılması gerekliliği hüküm altına alınmıştır.

Beşinci maddede ise gerçek kişilere yönelik yaptırımlar düzenlenmiştir. Direktif, 2000/383/JHA Sayılı Konsey Çerçeve Kararı'na göre gerçek kişilere yönelik daha detaylı cezai yaptırımlar ortaya koymuştur. Belirtmek gerekir ki Direktif, asgari kuralları düzenlediğinden üye devletler parada sahtecilik suçuna ilişkin daha katı cezai yaptırımlar düzenleyebilir ya da daha katı kuralları muhafaza edebilir. Beşinci maddenin içeriğinde yetkili makamların, yetkilerini aşan bir şekilde aldatma amacıyla parayı taklit etmesi, teslim alması, temin etmesi ve zilyetlikte bulundurulması durumunda en üst

sınırdan cezalandırılması gerekliliği belirtilmiştir. Aynı suç fiillerinin henüz tedavüle çıkarılmamış yasal ödeme aracı olarak tasarlanan banknot ve madeni paralara ilişkin işlenmesi durumunda da cezai yaptırımların en üst sınırından düzenlenmesi hüküm altına alınmıştır.

Yine tedavüle henüz çıkmamış tasarım aşamasındaki paraların, aldatma amacıyla tağyir ve tağşiş edilmesi durumunda cezai üst sınırın en az sekiz yıl olması gerekliliği; söz konusu paraların aldatma amacıyla tedavüle konulması, sahte olduğunu bilerek ihraç veya ithal edilmesi, nakli, teslim alınması, temin edilmesi durumunda ise cezai sınırın en az beş yıl olarak düzenlenmesi gerekliliği belirtilmiştir (Öz, 2014).

Direktif, sahte olduğu bilinmeden teslim alınan paranın sahte olduğu bilinerek tedavüle konması halinde adli para cezaları ve hürriyeti bağlayıcı cezalar da dahil etkin, orantılı ve caydırıcı cezai yaptırımların uygulanması gerekliliğini hüküm altına almıştır.

Direktifin altıncı maddesinde tüzel kişilerin sorumluluğu düzenlenmiştir. Kararın üçüncü ve dördüncü maddesinde belirtilmiş suç fiillerinin tüzel kişi yararına işlenmesi halinde tüzel kişinin sorumluluğu doğmaktadır. Yedinci maddede ise parada sahtecilik suçuna ilişkin sorumlu olan tüzel kişilere uygulanacak yaptırımlar sayılır. Bunlar tüzel kişiliğe kamu desteği ve yardımın kesilmesi, geçici veya sürekli ticari faaliyet yasağı, tüzel kişiliğin adli gözetime tabi tutulması, yargısal tasfiye, tüzel kişilerin geçici veya sürekli suretle kapatılması olarak sıralanmaktadır.

Sekizinci madde, üye devletlerin suça ilişkin yetki alanını düzenlemektedir. Üçüncü ve dördüncü maddede sayılan suç fiillerinin tamamının ya da bir bölümünün üye devlette işlenmesi halinde veya failin ilgili üye devletin uyruğunda olması durumunda üye devlet, soruşturma ve kovuşturmayla ilişkin yetki alanı oluşturmalıdır.

Para birimi Euro olan devletler için en azından Euro ile ilgili olmak üzere, üçüncü veya dördüncü maddede sayılan suçları oluşturan fiillerin egemenlik alanı dışında işlenmiş olması halinde fail üye devletin egemenlik alanında ise ve sınır dışı edilmediyse, suça konu sahte Euro banknot veya

madeni paralar üye devletin egemenlik alanındaysa üye devlet soruşturma ve kovuşturmaya dair yetki alanını oluşturmaktadır.

Aldatmak amacıyla sahte para üretilmesi veya paranın taşıyıcı ya da taşıyıcı edilmemesi halinde, bu fiilin yetkili kurumlarca yetkisini aşarak işlenmesi ya da henüz tedavüle çıkarılmamış tasarım aşamasındaki banknot veya madeni paralar için işlenmesi durumunda, belirtilen fiillere teşvik, yardım ve yataklık, teşebbüs eylemlerinin işlendikleri yerde suç teşkil etmesi şartına tabi tutulmaksızın üye devletlerden her biri soruşturma veya kovuşturmaya ilişkin yetki alanlarını oluşturmakla yükümlüdür.

Dokuzuncu madde, Direktifte suç olarak tanımlanan fiillerde, örgütlü suçlar veya diğer ağır suçların konu olduğu davalarda kullanıldığı gibi etkin soruşturma araçlarının üye devletler tarafından kullanılmasının önünü açmıştır.

Onuncu madde ise sahte Eurobanknot ve madeni paraların ceza yargılaması sırasında analizine imkan tanımaktadır.

On birinci maddeye göre üye devletler, Direktif'te belirtilen suçlardan dolayı kendi egemenlik alanlarında kaç kişinin yargılandığı ve kaç kişinin mahkum olduğuna dair istatistiki bilgileri iki yılda bir Avrupa Komisyonu ile paylaşmaktadır.

2.4.2.2. 28 Haziran 2001 Tarihli 1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü

1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü'nün amacı Euro banknot ve madeni paraların sahteciliğe karşı korunacak şekilde tedavül edilmesi amacıyla gerekli tedbirleri düzenlemektir. Dolayısıyla Tüzüğün konusunu sadece Euro banknot ve madeniler oluşturmaktadır.

Tüzüğün birinci maddesinde sahtecilik suçuna ilişkin fiilleri sıralamaktadır. Birinci maddede sahtecilik suçuna konu fiiller Euro banknot ve madenilere ilişkin olmak şartıyla 2014/62 Sayılı Direktif'te tanımladığı şekliyle sıralanmıştır.

İkinci maddede Euroda sahteciliğin önlenmesi amacıyla üye devletler tarafından oluşturulması gereken yetkili ulusal makamların sorumlulukları ve olası idari yapıları ile ilgili alternatifler tanımlanmıştır. Ayrıca Euroda sahteciliğin önlenmesi kapsamında tüzel kişi olabilecek kredi kuruluşlarının tanımı, konu ile ilgili teknik ve istatistiki bilgilerin tanımı düzenlenmiştir.

Üçüncü maddeye göre üye devletlerde tespit edilen sahte Euro banknot ve madenilere ilişkin teknik ve istatistiki veriler, yetkili ulusal makamlar tarafından toplanarak ECB'ye iletilecektir. ECB, üye olmayan devletlerde tespit edilen sahte Euro banknot ve madeni paralara ilişkin verileri toplayacaktır. Konu ile ilgili yetkili ulusal makamlar ve Europol, teknik ve istatistiki bilgilere erişebilecektir.

Tüzüğün dördüncü maddesinde ise üye devletlerin ECB ile anlaşmaya vararak ulusal yasa ve uygulamaları ile uyumlu, şüpheli Euro banknotları incelemeye ve analiz etmeye, tanımlamaya yetkili Ulusal Analiz Merkezi (NAC) kurması gerekliliği hüküm altına alınmıştır. Dördüncü maddeye göre NAC, ECB tarafından benimsenen kriterlere karşılık gelen her yeni tür sahte Euro banknotu, ECB'ye gönderecektir. Ancak bu uygulamanın şüpheli Euro banknotların ceza yargılamasında delil olarak kullanılmasını engellemeyecek şekilde olması gerekliliği belirtilmiştir. ECB her yeni tür sahte Euro banknot türüne göre analiz ve sınıflandırmasının sonuçlarını üye devletlerin yetkili ulusal makamları ve Europol ile paylaşacaktır.

Aynı zamanda üye devletlerden gönderilen farklı türde sahte Euro banknotların teknik analizini bünyesinde toplayan ve sahte Euro banknot türlerini özelliklerine göre sınıflandıran, ECB bünyesinde merkezi Sahtecilik Analiz Merkezi (CAC) kurulması karara bağlanmıştır.

Tüzüğün beşinci maddesi üye devletlerin şüpheli madeni Euroların incelenmesi, analiz edilmesi ve tanımlanması ile yetkili Madeni Para Ulusal Analiz Merkezi (CNAC) kurması gerekliliğini hükme bağlar. Üye devletlerde ulusal düzeyde örgütlenen CNAC'lar, Avrupa Teknik ve Bilim Merkezi (ETSC) tarafından kabul edilen kriterlere karşılık gelen her yeni tür şüpheli madeni Euro'ları ETSC'ye gönderecektir. Bu uygulama sahte madeni Euroların ceza

yargılamasında delil olarak kullanılmasına hanel getirmeyecek şekilde gerçekleşmelidir. ETSC her yeni tür madeni Eurolara ilişkin analiz ve sınıflandırma sonuçlarını ulusal düzeyde örgütlenen CNAC'lar ile paylaşacaktır. ETSC, bağımsız bir birim olarak Paris Darphanesi bünyesinde yer almaktadır. ECB ve ETSC kendi bünyelerinde bulunan sahte madeni Eurolarla ilgili teknik ve istatistiksel verileri birbirleri ile paylaşacaklardır. ECB, ETSC'den aldığı sahte madeni Eurolara ilişkin verileri Tüzüğün üçüncü maddesi kapsamında Europol ile paylaşacaktır.

Altıncı madde; profesyonel faaliyet olarak banknot ve madeni paraların işlenmesi ve kamuya dağıtılması ile yetkilendirilen kurumların, kredi kuruluşlarının, faaliyetleri Euro ve farklı para birimlerinin değiştirilmesi olan döviz bürolarının sahte madeni Euro ve banknotla karşılaşması durumunda yetkili makamlara bildirim yükümlülüğünü hüküm altına alır. Söz konusu tüzel kişilerin bildirim yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda caydırıcı ve orantılı yaptırımlara ilişkin tedbirlerin üye devletler tarafından alınması gerekliliği ifade edilmiştir. Bu kapsamda AB Uyum Yasaları gereğince Ülkemiz, 2/07/2012 Tarihli 6352 Sayılı Torba Yasa ile Kabahatler Kanunu'nun 43/B maddesine, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesi kapsamında yer alan tüzel kişilerin parada sahtecilik suçuna ilişkin bildirim yükümlölüklerini içeren ve söz konusu tüzel kişilerin idari sorumluluğunu düzenleyen hüküm eklemiştir.

Tüzüğün yedinci maddesi Euro'da sahteciliğin önlenmesi için Avrupa Komisyonu, ECB ve Europol, üye devletler arasındaki lojistik, bilimsel destek ve eğitimi de içine alan iş birliği konusunda hükümler içermektedir. Sekizinci maddede ise Cenevre Sözleşmesi'nin on ikinci maddesi gereği üye devletlerde ulusal düzeyde kurulması gereken merkez ofislerin Europol ile bilgi alışverişinde bulunması gerekliliği belirtilmiştir.

Dokuzuncu madde ise, Euro'nun sahteciliğe karşı korunması amacıyla üye olmayan devletler ve uluslararası örgütlerle iş birliğini düzenler. Euro sahteciliğine dair tedbirlerin alınması için üye olmayan ülkeler ile ortaklık veya katılım öncesi anlaşmalarla irtibat kurulmasını öngörmektedir.

Tüzüğün onuncu maddesi, üye devletler tarafından konu ile ilgili ikinci maddede tanımlanan yetkili ulusal makamların listesinin Avrupa Komisyonuna ve ECB'ye gönderilmesi gerekliliğini, söz konusu ulusal makamların ise Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesinde yayınlanacağını hüküm altına almıştır. Ayrıca on birinci maddede, banknot basmasına izin verilen kuruluşların yetkilerini ihlal ederek banknot basması halinde, bu durumun Tüzüğün konusunu oluşturan tedbirler kapsamında değerlendirileceği belirtilmektedir.

28 Haziran 2001 Tarihli 2001/1339 Sayılı Konsey Tüzüğü ile 2001/1338 Sayılı Konsey Tüzüğü'nün hükümleri, resmi para birimi Euro olmayan üye ülkeler için de bağlayıcı hale gelmiştir.

2.5. Karşılaştırmalı Hukukta Parada Sahtecilik Suçuna İlişkin Örnekler

Bu bölümde parada sahtecilik suçunun diğer ülkelerde nasıl tanımlandığına ilişkin değerlendirmelere yer verilecektir. Bu kapsamda, Avrupa Birliği'ne üye, sahtecilik suçunun önlenmesine ilişkin farklı idari yapıda örgütlenen ülkeler seçilmiştir. Ayrıca Kıta Avrupası örneklerinden farklı olarak Kanada ve Avusturalya'nın konu ile ilgili düzenlemeleri de, üzerinde inceleme yapılmasına değer görülen yasalar olduğu için çalışmamız kapsamında değerlendirilecektir. Bu bölümde ilgili yasaların metinleri ele alınacak olup, ilgili ülkelerde parada sahtecilik suçuna ilişkin öğreti ve yargı kararları ayrıca detaylı olarak incelenmeyecektir.

2.5.1. Almanya

Parada sahtecilik suçu, Alman Ceza Kanunu'nun 146 ila 152. maddelerinde para ve resmi damgada sahtecilik başlığı altında düzenlenmiştir. Parada sahtecilik suçunun konusu tedavülde bulunan paralardır. Ancak tedavülden kaldırılmış olmasına rağmen hala değişim değeri olan paralar da sahtecilik suçunun konusunu oluşturmaktadır (Toth, 2017, s. 58). Alman Ceza Kanunu'nda Parada sahtecilik başlığını taşıyan 146. maddeye göre;

“Her kim,

1)Gerçek gibi tedavüle koymak veya bu şekilde tedavüle koymayı sağlamak maksadıyla para taklit eder veya bu maksatla parayı daha yüksek bir kıymeti haiz gibi gösterecek şekilde tağyir ederse,

- 2) Sahte parayı bu maksatla sağlar veya satışa sunarsa veya,
3) 1. ve 2. numaralı bentlerde tanımlanan koşullar altında, kendisinin taklit, tağyir veya temin ettiği sahte parayı gerçekmiş gibi tedavüle koyarsa bir yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır.
- (2) Fail, ticari temelde ya da amacı parada sahtecilik suçunu sürdürmek olan bir çete üyesi ise cezası en az iki yıl olacaktır.
- (3) Birinci fıkranın hafif hallerinde üç aydan beş yıla kadar, ikinci fıkranın hafif hallerinde ise, bir yıldan on yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (German Federal Ministry of Justice, 2024).
- Sahte parayı tedavüle koyma başlıklı 147. madde ise şu şekilde kaleme alınmıştır. Her kim,
- 1) 146. maddeye giren haller haricinde, sahte parayı gerçek gibi tedavüle koyarsa, beş yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılacaktır.
- 2) Bu suçta teşebbüs cezalandırılır” (German Federal Ministry of Justice, 2024).

148. madde resmi damgaların sahteciliğine ilişkin hükümler içermektedir.

149. madde ise parada sahtecilik suçuna hazırlık hareketinin cezalandırmasını öngörmektedir. Bu maddeye göre sahte para hazırlamada kullanılan levha, kalıp, matbaa harfi, blok, negatif, bilgisayar programı vb teçhizatlar, para veya resmi damgaların taklidine elverişli özel korunan kağıtlar, paranın ve damgaların güvenlik unsuru olabilecek hologram ve diğer malzemelerin, failin kendisi veya başkası için üretilmesi, tedarik ve muhafaza edilmesi veya başkasına verilmesi amacıyla bulundurulması iki ila beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Aynı maddenin ikinci fıkrası ise pişmanlık hallerini düzenlemektedir. Buna göre suçun hazırlanmasından vazgeçerek, diğer kişilerin suçu hazırlamaya ve işlemeye devam etmesi halinde sebep oldukları tehlikeyi ortadan kaldırarak suçun tamamlanmasını engelleyen, sahtecilik yapmaya yarayan araçları yok ederek kullanılmaz hale getiren ya da bu bilgileri yetkiliye bildiren veya teslim eden kişi cezalandırılmaz. Ayrıca ihbar edenin çabası olmaksızın suçun tamamlanması önlenmiş ise suçlunun samimi çabası düzeyinde cezasında indirim yapılacaktır.

150. madde sahtecilik suçuna konu olan para ve resmi damgaların imha edilmesi gerekliliğini düzenlemektedir. 152. maddede ise Cenevre Sözleşmesine uygun olarak yabancı para, resmi damgaların da aynı hükümlere tabi olduğu belirtilir.

2.5.2. Fransa

Parada sahtecilik suçu, Fransız Ceza Kanunu'nun Kamu Güvenine Karşı Suçlar adlı dördüncü başlığı içerisinde, Parada Sahtecilik başlıklı ikinci bölümünde 442. madde ile düzenlenmiştir. 442-1. maddeye göre:

“Madde 442-1: Fransa’da yasal ödeme aracı olan banknot veya madenilerin sahteciliği, yetkili uluslararası veya yabancı kuruluşlar tarafından bu amaçla çıkarılan banknot veya madeni paraların sahteciliği de otuz yıl hapis ve dört yüz elli bin Euro adli para cezası ile cezalandırılır.

Önceki paragrafta belirtilen madeni para ve banknotlar, bu amaç için belirlenmiş ve oluşturulmuş teçhizat veya malzemeden yararlanılarak, para ihraç etmeye yetkilendirilmiş kuruluşlar tarafından anlaşmasız, kurallar ihlal edilerek basıldığı takdirde aynı cezalar uygulanır” (Legislation Online, 2024).

Görüldüğü gibi Fransız Ceza Kanunu’nda parada sahtecilik suçunun en ağır şekilde cezalandırılması dikkat çekicidir. Suçun oluşması için sahte paranın tedavüle koyulması amacı aranmamaktadır. Suçu oluşturan fiiller kamu güvenine karşı her an potansiyel tehlike yaratmaktadır. 442-2. maddede ise parada sahtecilik suçunu oluşturan diğer fiiller sıralanmıştır.

Madde 442-2: “Bir önceki maddede bahsedilen sahte parayı nakleden, tedavüle koyan, tedavüle koymak amacıyla muhafaza eden veya mezkur maddenin ikinci paragrafını ihlal etmek suretiyle sahte para üreten, on yıl hapis cezası ve yüz elli bin Euro para cezası ile cezalandırılır. Suçun örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde otuz yıla kadar hapis ve dört yüz elli bin Euro para cezası ile cezalandırılır” (Legislation Online, 2024).

442-2. maddeye göre suçu oluşturan seçimlik fiillerden sadece sahte paranın muhafaza edilmesi fiilinde tedavüle koyma amacı aranmış olup özel kasta işaret edilmiştir. Diğer fiillerde özel kasta yer verilmemiştir (Tekin, 2019).

442-3. maddede ise artık tedavülde yer almayan yerli ya da yabancı banknot ve madeni paraların taklidi de parada sahtecilik suçunun konusunu oluşturmaktadır. Bu fiili işleyen fail beş yıl hapis cezası ve yetmiş beş bin Euro adli para cezası ile cezalandırılır. Tedavülde bulunmayan paraların aldatma

kastı ile tahrifatı, üretilmesi TCK'da dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendirilmektedir.

442-4. maddede ise halihazırda tedavülde bulunan banknot veya madeni paraların yerine dizayn edilmiş ancak henüz piyasaya sürülmemiş paraların taklit edilmesi de parada sahtecilik suçunu oluşturmaktadır. Bu fiil için beş yıl hapis ile birlikte yetmiş beş bin Euro adli para cezası hüküm altına alınmıştır.

442-5. madde ise parada sahtecilik suçuna hazırlık fiillerini oluşturan madeni para veya banknot üretimi ya da bunların sahteciliğe karşı korunması için özel olarak tasarlanmış hammadde, ekipman, bilgisayar programı ve diğer nesnelerin izinsiz üretimi, kullanılması ya da bulundurulması iki yıl hapis ve otuz bin Euro adli para cezası ile cezalandırılacaktır.

Sahteliğini bilmeden kabul ettiği parayı sahteliğini bilerek tedavüle koyan fail ise 442-7. maddeye göre sadece yedi bin beş yüz Euro adli para cezası ile cezalandırılacaktır.

Etkin pişmanlık halleri 442-9 ve 442-10. maddelerinde düzenlenmektedir. Parada sahtecilik suçuna ilişkin seçimlik fiilleri işlemeye teşebbüs eden kişi adli ve idari makamlara bilgi vererek suçun işlenmesini önüyor, diğer suçluların tespit edilmesine imkân tanıyor ise söz konusu fail cezalandırılmayacaktır. 442-1 ila 442-4. maddede yer alan fiillerden dolayı hapiste yer alan fail, adli ve idari makamlara bilgi vererek suçun önlenmesine imkân sağlamış ise aldığı ceza yarı oranında indirilmektedir.

2.5.3. Portekiz

Parada sahtecilik suçu; Portekiz Ceza Kanunu'nun özel hükümlerine ilişkin ikinci kitabının Toplumun Yaşamına Karşı Suçlar isimli dördüncü başlığında yer alan sahteciliğe karşı suçlar olarak adlandırılan ikinci kısmının para, kredi sertifikası ve mühürlü değerlerde sahtecilik başlıklı üçüncü bölümünde 262. ila 266. arasında düzenlenmiştir. Sahte para başlıklı 262. madde aşağıdaki hükümleri içermektedir.

- (1) “Her kim, parayı tedavüle sürmek kastıyla yasalmış gibi paranın sahtesini üretirse üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- (2) Her kim, tedavüle sürmek kastıyla paranın yasal itibari değerini daha yüksek değere değiştirir ya da taklit ederse iki yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” (EuroPam, 2024).

Kanun maddesinde de belirtildiği üzere suçun oluşması için özel kast aranmaktadır. Paranın tedavüle sürülmesi amacıyla taklit edilmesi ya da tağyir edilmesi gerekmektedir.

263. madde madeni paralara özel düzenlenmiş bir maddedir.

Portekiz Ceza Kanunu’nda 264. madde, sahte banknotların dağıtımı ve tedavüle konulması ile ilgili olup suçun, örgüt ile işlenmesi halinde en üst yaptırım ile cezalandırılacağını hüküm altına almaktadır.

- (1) “Her kim, 262. ve 263. maddelerde belirtilen hususları bir aracı ile mutabakata vararak, sahte paraları satışa sunmak da dahil olmak üzere bir şekilde tedavüle koyar ya da dağıtırsa söz konusu maddelerde belirtilen cezalara maruz kalır”.
- (2) Bu teşebbüs cezalandırılır” (EuroPam, 2024).

Piyasaya Sürülmesi Amacıyla Sahte Para Edinme başlıklı 266. maddesi ise sahte paranın tedavüle çıkarılması ile ilgili aşağıdaki hükümleri içermektedir.

- 1) “Kendisi veya başka bir kişi adına, satmak üzere teşhir etme, devretme veya dolaşıma sokma dahil olmak üzere herhangi bir vasıta ile aşağıda belirtilenleri muhafaza eden, nakleden, ihraç eden, ithal eden veya başka bir şekilde Portekiz topraklarına sokan herkes:
 - a) Yasal izin alınmadan veya yetkili makamların basabileceği şartlar dikkate alınmadan üretilmiş gerçek veya tahrifata uğramamış banknotları, sahte banknotları,
 - b) Değeri düşürülmüş madeni parayı,
 - c) Meşru olmayan bir şekilde, yasal olan ile aynı veya daha yüksek değerde üretilmiş madeni parayı,(a) bendi halinde üç yıla kadar hapis, (b) ve (c) bendinde halinde ise altı aya kadar hapis veya altmış güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
- 2) Bu suçun teşebbüsü cezalandırılır” (EuroPam, 2024).

Konu ile ilgili diğer maddelerle birlikte değerlendirildiğinde 266. maddede de Ülkemiz mevzuatından farklı olarak sahte paranın el değiştirmesi ve tedavüle sürülmesi suçlarına uygulanan cezalar sahte banknot ve madeni paralarda farklılaşmaktadır.

Portekiz Ceza Kanununun 271. maddesi ise; para, kredi sertifikası ve mühürlü değerde sahtecilik suçlarına ilişkin hazırlık eylemlerini içeren suç

işlemeye elverişli formlar, kalıplar, klişeler, baskı presleri, zimbalar, negatifler, fotoğraflar veya diğer aletlerin, üretimlerinde kullanılan özel kağıt, hologram veya diğer unsurların imalatını, ithalatını, satmak üzere teklifini, muhafazasını bir yıla kadar hapis ya da yüz yirmi güne kadar adli para cezası ile cezalandırmaktadır.

2.5.4. Avusturalya

Avusturalya’da parada sahtecilik suçu, diğer örnek ülkelerden farklı olarak özel bir yasa ile, 1981 Tarihli Parada Sahtecilik Yasası’nda düzenlenmiştir. Paranın yanı sıra eyalet devletleri, federal devlet ya da diğer devletlerinin ihraç ettiği kıymetli evraklar da anılan kanun kapsamında sahtecilik suçu olarak değerlendirilmektedir. Kanunun ilk bölümünde sahte para kavramının tanımı yapılmıştır. Buna göre sahte para;

- Gerçek olmayan madeni para veya banknot, gerçek madeni paraya veya banknota benzeyen veya benzemesi amaçlanan, gerçek madeni para veya banknot olarak kabul edilen herhangi bir şey,
- Görünüşünde maddi değişiklik bulunan tahrif edilmiş gerçek madeni para veya banknot, gizlenerek tahrif edilmiş veya gizlenmesi amaçlanarak tahrif edilmiş şey,
- Üretim süreci ya da tahrifat işlemi tamamlanmamış tedavüle uygun olan veya olmayan şeyleri de içermektedir (Federal Register of Legislation, 2024).

Diğer ülke örneklerinden farklı olarak adı geçen Kanunun Suçlar başlıklı ikinci bölümünde suçu oluşturan fiillerin kısa ve net bir şekilde düzenlendiğini ifade etmek mümkündür. Kanunun 6. maddesi sahte para ya da sahte kıymetli evrak üretmek başlığı ile aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

“Hiç kimse, sahte para veya sahte kıymetli evrak üretmemeli ya da üretmeye başlamamalı.

Cezası:

a) Gerçek kişi olması durumunda on dört yıl hapis ya da

b) Tüzel kişi olması durumunda yedi yüz elli ceza puanı ile cezalandırılır”

(Federal Register of Legislation, 2024).

Kanunun 7. maddesi ise sahte para veya kıymetli evrakların tedavülü ile ilgilidir.

“Hiç kimse,

- a) Sahte olduğunu bilerek sahte parayı tedavüle çıkarmamalı veya,
- b) Sahte olduğunu bilerek sahte kıymetli evrakı tedavüle çıkarmamalı.

Cezalar:

- a) Gerçek kişi olması durumunda 12 yıl ya da,
- b) Tüzel kişi olması durumunda altı yüz ceza puanı ile cezalandırılır”
(Federal Register of Legislation, 2024).

Yine Kanunun 8. ve 10. Maddesi, sahte para ve kıymetli evrakların yayılmasına imkân tanıyan, sahte para ve kıymetli evrakın satın alınması ya da satılması, ihraç veya ithal edilmesi fiilleri gerçek kişilerin on iki yıl hapis ile cezalandırılmasını, tüzel kişilerin ise altı yüz ceza puanı ile cezalandırılmasını hüküm altına almaktadır.

Sahte paranın ve kıymetli evrakın muhafaza edilmesi halinde ise gerçek kişiler, on yıl hapis cezası ile tüzel kişiler ise 500 ceza puanı ile cezalandırılmaktadır.

Parada sahtecilik suçuna hazırlık eylemlerini oluşturan sahtecilikte kullanılan materyal ve araçların muhafazası, satın alınması ve satılması, kabulü, dağıtımı, satmak için önerilmesi, tedarik edilmesi, ithali veya ihracı, üretimi ya da tamiri, üretim ya da tamirine hazırlanması veya başlanması halinde gerçek kişiler on yıla kadar, tüzel kişiler ise 500 ceza puanı ile cezalandırılmaktadır.

Parada sahteciliğe ilişkin suçları oluşturan fiillerin Parada Sahtecilik Yasasında detaylı bir şekilde tanımlanması dikkat çekicidir. Ayrıca sahtecilik suçuna ilişkin cezaların da Ülkemiz ve diğer ülke uygulamalarına göre süre açısından daha uzun olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili tanımlanan her suç tipine gerçek ve tüzel kişilere ilişkin ayrı ceza yaptırımını düzenlenmiştir.

Ayrıca Kanunun 14. maddesinde diğer ülke mevzuatlarında yer almayan sahte para ve kıymetli evrakların nasıl veya hangi yöntemlerle üretilbileceği, satın alınabileceği, satılabileceği, tedarik edilebileceği veya elden çıkarılabileceği ilişkin bilgi paylaşımı da suç olarak tanımlanmış ve failin

beş yıl hapis ya da 100 ceza puanı ile veya her ikisiyle birlikte cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

2.5.5. Kanada

Kanada’da parada sahtecilik suçu Kanada Ceza Kanunu’nun Paraya İlişkin Suçlar başlıklı on ikinci bölümünde 448 ila 462. maddeleri arasında düzenlenmiştir. İlgili Kanunu’n 448. maddesinde parada sahtecilik suçuna konu olan materyaller tanımlanmaktadır. Buna göre;

- Geçerli bir madeni para veya banknota benzeyen veya benzemesi amaçlanan ya da geçerli madeni para veya banknotmuş gibi kabul edilen sahte madeni para, banknot,
- Tam veya eksik, sahte banknot veya sahte boş banknot,
- Daha yüksek bir değere sahip dolaşımdaki bir madeni paraya veya banknota benzeyecek veya onun yerine geçecek şekilde hazırlanmış veya değiştirilmiş gerçek madeni para veya banknot,
- Kenarları törpülenerek veya kesilerek kenarları çıkarılan ve görünümünü eski haline getirmek için üzerine yeni kenar yapılan dolaşımdaki madeni para,
- Dolaşımdaki altın, gümüş veya nikel madeni paraya benzetilen veya dolaşımdaki altın, gümüş veya nikel madeni paraymış gibi kabulü amaçlanan; altın, gümüş veya nikel ile kaplanmış bir madeni para,
- Altın, gümüş veya nikel görünümünü sağlayan herhangi bir yıkama aracı ile yıkanmış veya malzeme ile renklendirilmiş mevcut altın, gümüş veya nikel benzemesi veya mevcut altın, gümüş veya nikelmiş gibi kabulü amaçlanan bir madeni para veya bir metal veya karışık metal parçası madeni para;

kanunda sahte para olarak sıralanan unsurlardır. Ayrıca sahte değer sembolleri de Kanuna göre suçun konusunu oluşturmaktadır. Bunlar, para olarak değeri olmayan gerçek madeni ya da banknot da dahil olmak üzere herhangi bir şekilde teknik olarak aldatıcı görünüşü olan tüketim vergisi pulu, posta pulu veya diğer değer emareleri olarak sıralanmıştır (Justice Law, 2024).

Tüketim vergisi pulu, posta pulu gibi unsurlar dar anlamda sahtecilik suçu kategorisinde yer alan, TCK'da 199. maddede düzenlenen kıymetli damgada sahtecilik suçunun konusunu oluşturmaktadır.

Kanunu'n 449. maddesinde sahte para üretimi ile ilgili "sahte para üreten veya üretmeye başlayan herkes, ağır ceza gerektiren suçla sorumludur ve on dört yılı aşmayan hapis cezasına çarptırılır." hükmü yer almaktadır.

Sahte parayı muhafaza etmek suçu ise 450. maddede hüküm altına alınmıştır.

"Hukuka uygun mazereti ya da gerekçesi olmaksızın sahte parayı;
a) Satın alan, alan veya satın almayı ya da almayı teklif eden,
b) Gözetiminde ya da zilyetliğinde bulunduran,
c) Kanada'ya getiren,
herkes, on dört yılı aşmayan hapis cezası ile cezalandırılır (Justice Laws, 2024).
Kanada Ceza Kanunu'n 452. Maddesi ise sahte paraların tedavülüne ilişkindir.
Hukuka uygun mazereti ya da gerekçesi olmaksızın sahte parayı;
a) Tedavüle çıkaran veya tedavüle çıkarmayı teklif eden ya da sahte parayı gerçekmiş gibi kullanan,
b) Kanada'dan sahte para ihraç eden, gönderen veya sahte parayı alan,
herkes, on dört yılı aşmayan hapis cezası ile cezalandırılır" (Justice Laws, 2024).

Parada sahtecilik suçuna ilişkin hazırlık eylemlerini oluşturan sahte para ve sahte değer sembolü yapımında kullanılan alet, teçhizatların yapımı, bulundurulması veya ticareti Kanada Ceza Kanunu'nun 458. maddesine göre on dört yılı geçmeyen hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Kanada Ceza Kanunu'nda sahte paranın üretimi, dağıtımı, tedavüle koyulması ve hazırlık suçlarını oluşturan eylemler ayırt edilmeksizin suç için öngörülen en üst sınırdan cezalandırılmaktadır. Kanun'da madeni paralara özel düzenlenmiş fiillerin cezai yaptırımında üst sınırdan farklı süreleri görmek mümkündür.

Ayrıca diğer ülke örneklerinden farklı olarak çoğaltma kuralları Kanada Ceza Kanunu'nda 457. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre

- 1) "Hiç kimse, elektronik veya bilgisayar destekli yöntemler de dahil olmak üzere, aşağıda belirtilenlerin benzerini yapamaz, yayınlamaz, basamaz, ihraç edemez, dağıtamaz veya dolaşıma sokamaz
a) Dolaşımdaki banknot veya
b) Hükümetin veya Bankanın yetkisiyle ihraç edilen kıymetli evraklar,

Muafiyet:

2) 1. madde aşığıda belirtilen kişilere uygulanmaz.

- a) Kanada Bankası veya çalışanları görevlerini yerine getirirken,
- b) Kanada Kraliyet Atlı Polisi veya çalışanları görevlerini yerine getirirken,
- c) Kanada Bankası veya Kanada Kraliyet Atlı Polisi tarafından bir sözleşme veya yetki kapsamında görevlendirilen herhangi bir kişi,

Suç:

3) 1. maddeyi ihlal eden kişi suç işlemiş sayılır ve hafif ceza ile cezalandırılır.

İstisna:

4) Kanada'da tedavülde olan bir banknota benzerliğin duruma bağılı olarak gerçek banknotun uzunluğu ve genişliğinin üçte birinden az veya bir buçuk katından fazla olduğu kanıtlanmış ise,

- a) Çoğaltma sadece siyah ve beyaz ise,
- b) Çoğaltmadaki benzerlik sadece banknotun bir yüzünde görünüyor ise, hiç kimse 3. maddeye aykırı bir suçtan mahkum edilemez"(Justice Laws, 2024).

Çoğaltmanın parada sahtecilik suçundan ayırt edilmesi amacıyla Kanunda çoğaltma kriterleri belirtilmiştir. Ayrıca bu fiilleri mesleği gereği icra edebilecek yetkili kişilerin Kanunda ön görülen cezalardan muaf tutulacağı hüküm altına alınmıştır. Çoğaltma kurallarının ihlali durumunda Kanunda belirtilen filler için herhangi bir ceza süresi belirtilmemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜLKEMİZ MEVZUATINDA PARADA SAHTECİLİK SUÇUNA İLİŞKİN DÜZENLEMELER, SUÇUN UNSURLARI, SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ, YAPTIRIMI VE MUHAKEMESİNE İLİŞKİN HÜKÜMLER

3.1. Parada Sahtecilik Suçunun Benzer Suçlardan Farkı

Parada sahtecilik suçu, TCK'nın ikinci kitabında yer alan özel hükümlerin "Topluma Karşı Suçlar" başlıklı üçüncü kısmının dördüncü bölümünde yer alan "Kamu Güvenine Karşı Suçlar" başlığı altında 197. maddede düzenlenmiştir. 198. maddede paraya eşit sayılan değerlere, 200. maddede ise para ve kıymetli damgaları yapmaya yarayan araçlara ilişkin hükümler yer almaktadır. TCK'nın 201. maddesinde ise parada sahtecilik suçlarına ilişkin etkin pişmanlık hükümleri mevcuttur. TCK'daki tasnife göre suçun konumlandığı bölüm, suç ile korunan hukuki değer ile mağdurun belirlenmesinde ve buna bağlı olarak zincirleme suç hükümlerinin hangi durumlarda uygulanabileceğinin tespitinde belirleyici olmaktadır.

Para, değer temsil eden, devlet tarafından tedavüle çıkarılan kamusal bir ödeme aracıdır. Devlet; paranın ispat değeri taşıdığını, bizzat paranın üzerinde yer alan bilgilerle ve imzalarla beyan etmektedir. Belgenin sahip olduğu düşünceyi açıklama fonksiyonu, ispat fonksiyonu, garanti fonksiyonu parada da yer almaktadır. Bu açıklamadan hareketle literatürde bazı yazarlar, parada sahtecilik suçunu, resmi belgede sahtecilik suçunun özel bir türü olarak kabul etmektedir (Meraklı, 2020).

Parada sahtecilik suçunun, TCK madde 157 ile 159 arasında düzenlenen dolandırıcılık suçu ile benzer özellikleri mevcuttur. Tedavülde olmayan paranın sahte olarak üretilmesi ve piyasaya sunulması dolandırıcılık suçunun konusunu oluşturmaktadır. Dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için failin hileli hareketler gerçekleştirerek bu yolla bir kimseyi yanılgıya sevk edip

bizzat mağdurun veya başka birinin zararına olacak şekilde kendisine veya başkasına menfaat temin etmesi gerekmektedir (Tekin, 2019, s. 54). Yani hileli hareketler ile muhatap aldatılmalı, bu irade zafiyetinden de bir menfaat elde edilmelidir (Koca & Üzülmöz, 2018, s. 689).

Parada sahtecilik suçu ile dolandırıcılık suçu, koruduğu hukuki değer itibariyle ayrılmaktadır. Parada sahtecilik suçunda, kişilerin maddi zararı ikinci plandadır. Esas olarak toplumun devlet tarafından ihraç edilen yasal, zorunlu bir ödeme aracına duyduğu güven korunmaktadır. Dolandırıcılık suçu ise mal varlığına karşı işlenen suçlar sınıfında yer almaktadır. Dolayısıyla dolandırıcılık suçu ile korunan hukuki yarar suçtan zarar gören mağdurun maddi zararıdır.

3.2. 765 sayılı Mülga Türk Ceza Kanunu'nda Yer Alan Düzenleme ile Karşılaştırması

Parada sahtecilik suçu 01.03.1926 tarihli 765 Sayılı ETCK'nın 316-321. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Ayrıca ETCK'nın 323, 324, 326 ve 331. maddeleri de parada sahtecilik suçuna ilişkin düzenlemeler içermektedir. 08.06.1933 tarihli 2275 Sayılı Kanun ile parada sahtecilik hükümlerini de içine alan değişiklikler olmuştur.

ETCK'da düzenlenmiş haliyle de suçun konusunu, memlekette ve yabancı ülkelerde kanunen tedavül eden paralar ile milli ziynet altınları oluşturmaktadır. Ayrıca ETCK'nın 331. maddesi; kanunen hükümet tarafından ihraç edilmiş hamiline muharrer senet, kuponlar, tedavül eden kağıtlar ve yine tedavül kabiliyeti olan diğer tüm evrak ve senetlerin de para gibi değerlendirileceğini belirtmektedir (Özbalcı, 2018, s. 38).

TCK'dan farklı olarak ETCK'nın 316. maddesinde paraların tağyir¹¹ edilmesi hususuna yer verilmiştir. Düzenlemeye göre orijinal paranın nominal değerini yükseltmek amacıyla paranın değiştirilmesi, parada sahtecilik suçunu oluşturmaktadır. Yine ETCK'nın 317. maddesine göre paranın nominal değerinin düşürülerek tağyir edilmesi ise cezada indirim sebebi olarak

¹¹ Tağyir: Değiştirmek, bozmak, başkalaştırmak.

düzenlenmiştir. 5237 Sayılı TCK'da ise 197. maddede ise sadece sahte para üretmek fiili cezai yaptırıma bağlanmıştır.

ETCK'nın 316/1-3. maddesinde parada sahtecilik hareketini gerçekleştiren ile tedavüle koyan kimseler arasında tavassutta¹² bulunan kimselerin hareketleri de ayrıca cezalandırılmıştır. 5237 Sayılı TCK'da ise aracılık faaliyetlerine ilişkin özel düzenleme mevcut değildir. Aracılık faaliyetleri TCK'nın 37. maddesinde düzenlenen iştirak hükümleri çerçevesinde değerlendirilmektedir (Yıldız & diğerleri, 2020, s. 12).

ETCK'nın 316/1-4. maddesi ise tedavüle koymak maksadı ile sahte paranın satın alınması veya her ne suretle olursa olsun alınması fiili cezai yaptırıma bağlanmıştır. Böylelikle ETCK'da cezalandırılabilirliğin sınırları daraltılmıştır. Bunun yerine TCK'da 197/1. maddede tedavüle koyma amacı aranmaksızın sahte parayı muhafaza etmek ve 197/2. maddede ise sahte paranın bilerek kabul edilmesi fiilleri suç olarak düzenlenmiştir.

TCK'da yer almayan ancak ETCK 319. maddede düzenlenen hüküm ise sahtecilik faaliyetlerinden dolayı Devlet'in veya yabancı devletin parasının kıymetinin azalması ya da Devlet'in veya yabancı devletin bu faaliyetler nedeniyle itibarının zedelenmesine ilişkindir. Bu durumda faile verilen ceza ağırlaştırılarak altıda birden yarısına kadar artırılmaktaydı.

ETCK'nın 321. maddesine göre ise paranın sahteliğinin kolay anlaşılabilir olması cezada indirim gerektiren nitelikli hal olarak düzenlenmişken TCK'da bu yönde bir düzenlemeye yer verilmemiştir (Yıldız & diğerleri, 2020, s. 12). Paranın sahteliğinin açık olarak anlaşılır olduğu durumlarda TCK'da yer alan "Cezanın Belirlenmesi" başlıklı 61. Maddede belirtilen kriterleri göz önünde bulundurarak hâkim, ilgili maddede yer alan cezanın alt sınırına yaklaşarak cezayı belirlemek suretiyle ceza adaletini sağlaması gerekecektir.

¹² Aracılık etmek

3.3. Suçun Unsurları

Suçun oluşabilmesi için gereken şartlar suçun unsurlarını oluşturmaktadır. TCK'da suçun unsurları; tipikliğin maddi unsurları, tipikliğin manevi unsurları ve hukuka aykırılık unsuru olarak belirlenmiştir. Çalışmamızda TCK'da parada sahtecilik suçuna ilişkin yer alan 197. ve 198. madde ile 200. maddelerin tamamı suçun unsurları açısından aynı başlık altında incelenecektir.

3.4. Tipiklik

1982 Anayasası'nın 38'nci maddesinin 1'nci fıkrasında yer alan düzenleme ve bununla benzer şekilde TCK'nın "Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi" başlıklı 2.maddesinde yer alan düzenleme genel olarak "suçta ve cezada kanunilik ilkesi" olarak bilinmektedir. Söz konusu düzenleme gereğince bir suçun varlığından bahsedilebilmesi için eylemin icra zamanından önce kanunda açık bir şekilde suç olarak düzenlenmesi gereklidir. Doğaldır ki sadece düzenlenmesi değil açık ve belirli bir şekilde de suç oluşturan eylem veya eylemlerin tanımlanması gerekir. TCK'nın 2. maddesi gereğince;

Madde 2

- 1)"Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.
- 2) İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz.
- 3) Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz".

Madde lafzından da anlaşılacağı üzere bir eylemin suç olarak kabul edilebilmesi için ceza kanununda ya da ceza içeren başka kanunlarda tanımlanan tipe uygun olması, ilgili maddede belirtildiği şekliyle kanunu ihlal etmesi gerekmektedir. Yine kanunda tanımlanan suç için ilgili maddede belirtilen ceza veya güvenlik tedbirinden farklı cezai yaptırım uygulanamayacağı da hüküm altına alınmıştır. Buna göre, ceza hukukunda fail, ancak suçun kanuni tanımına uygun eylemleri somut olarak gerçekleştirdiği takdirde kanunda belirtilen cezai yaptırımlara maruz kalacaktır. Suçun tipiklik unsuru suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin sonucudur. Kanunilik

ilkesi; ceza normunun dar yorumlanmasının gerekliliği, geniş yorumun kişi özgürlüklerini tehdit altına alacağı anlayışıyla tamamlanmalıdır.

TCK'da konu ile ilgili temel düzenleme "Parada Sahtecilik" başlığı ile 197. maddede yer almaktadır. Buna göre;

Madde 197

- 1) "Memlekette veya yabancı ölkelerde kanunen tedavölde bulunan parayı, sahte olarak üreten, öлкеye sokan, nakleden, muhafaza eden veya tedavölde koyan kişi, iki yıldan oniki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adlı para cezası ile cezalandırılır.
- 2) Sahte parayı bilerek kabul eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adlı para cezası ile cezalandırılır.
- 3) Sahteliğini bilmeden kabul ettiği parayı bu niteliğini bilerek tedavölde koyan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır".

TCK'daki 200. madde ile 197. maddede yer alan seçimlik fiiller icra edilmeden sahte para üretmeye ilişkin hazırlık hareketleri teşebbüs olarak nitelendirilmemiş ayrı bir hüküm ile cezalandırılmıştır. Aslında 200'ncü maddede yer alan eylemler, 197'nci maddenin hazırlık hareketleri niteliğindedir ve kural olarak cezalandırılmaması gerekir. Ancak "cezalandırılabilirliğin öne çekilmesi" yaklaşımı çerçevesinde ayrı bir maddede cezalandırılmıştır. TCK 200. maddede yer alan düzenlemeye göre;

Para ve Kıymetli Damgaları Yapmaya Yarayan Araçlar

Madde 200

- 1)" Paralarla kıymetli damgaların üretiminde kullanılan alet veya malzemeyi izinsiz olarak üreten, öлкеye sokan, satan, devreden, satın alan, kabul eden veya muhafaza eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve adlı para cezası ile cezalandırılır".

3.4.1. Tipikliğin Maddi Unsurları

Suçun oluşumu sırasında konu, fiil, netice, nedensellik bağı, fail, mağdur unsurlarının tamamı suçun maddi unsurunu oluşturmaktadır.

3.4.1.1. Suçun Konusu

TCK 197. maddede belirtilen suçun konusunu memlekette veya yabancı ölkede kanunen tedavölde bulunan kağıt ve madeni paralar oluşturmaktadır. Paranın tedavölde sayılabilmesi için ise Devlet tarafından basılıp üzerinde yazılı olan değerı ile herkes tarafından ödeme vasıtası olarak kabulünün kanunen emredilmiş olması gerekmektedir.

Devlet otoritesi ile tedavüle sürülmemiş olan ödeme aracı piyasada kabul görüyor olsa da parada sahtecilik suçunun konusunu oluşturmamaktadır. Örneğin dijital ve sanal para birimi olarak adlandırılan ödeme araçları, devlet tarafından ihraç edilmediği ve kanunen kabulü zorunlu olmadığı için parada sahtecilik suçunun konusu olamaz. Sanal ortamda bir tür şifreleme yöntemi ile geliştirilen, yine sanal ortamda aktarılabilen ancak gerçek para birimlerine göre değeri belirlenen sanal para ile ilgili suiistimaller bilişim suçlarının konusunu oluşturmaktadır. Elektronik para kavramı ise mevzuatımıza Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun ile girmiştir. Kanun'un tanımlar başlıklı 3. maddesinin 1. fıkrasının 4 bendine göre kavram;

“Elektronik para ihraç eden kuruluş tarafından kabul edilen fon karşılığı ihraç edilen, elektronik olarak saklanan, bu Kanunda tanımlanan ödeme işlemlerini gerçekleştirmek için kullanılan ve elektronik para ihraç eden kuruluş dışındaki gerçek ve tüzel kişiler tarafından da ödeme aracı olarak kabul edilen parasal değer”

olarak tanımlanmaktadır (Karaköse, 2017, s. 9-10).

Elektronik paranın kanunen kabulünün zorunlu olmaması ve Merkez Bankası tarafından ihraç edilmemesi nedeniyle parada sahtecilik suçunun konusu dışındadır.

Ayrıca henüz tedavüle sürülmemiş, tasarım aşamasındaki banknota ilişkin piyasaya sürülme de suça ilişkin diğer seçimlik hareketlerin icra edilmesi TCK'nın ilgili maddesine göre cezai yaptırım dışındadır. Her ne kadar ülkemiz açısından bağlayıcı olmasa da 15 Mayıs 2014 Tarihli 2014/62 Sayılı Kararın 3. maddesinin 3. fıkrasına göre henüz tedavüle sürülmemiş tasarım aşamasındaki banknotlar, AB üye ülkeleri açısından parada sahtecilik suçunun konusunu oluşturmaktadır. Bu açıdan uygulamamızın, AB mevzuatından ayrıştığı belirtilebilir.

Parada sahtecilik suçuna konu sahte paradan söz edebilmek için konu ile ilgili özel uzmanlık bilgisi olmayan sade vatandaşın paranın sahteliğini beş duyu organı ile anlayamaması gerekmektedir. Başka bir deyişle, tecrübe sahibi olmayan ve parayı özel bir incelemeye tabi tutmayan kimsenin bu parayı gerçek para olarak kabul etmesinin olanaklı bulunması gerekir (Yurtcan, 2009,

s. 13). Gerçek para olmadığı ilk bakışta anlaşılabilirdi durumlarda parada sahtecilik suçunun oluşması mümkün değildir.

Parada sahtecilik suçunun konusuna girmeyen hususlardan bir diğeri de 5083 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun'un 4. maddesinde düzenlenen banknotlara ilişkin çoğaltmadır. Söz konusu Kanun'un ilgili maddesine göre;

Madde 4- "Halen tedavülde bulunan, tedavülden çekilmiş veya tedavüle çıkarılacak olan banknotların resim ve görüntülerinin çoğaltılması ve yayınlanmasına ilişkin boyut, renk, malzeme, çözünürlük, üzerinde bulunacak ibareler ve benzeri hususlarla ilgili şartlar Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca belirlenir ve Resmî Gazetede ilân olunur. İlân olunacak şartlara uymayan kişiye, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yönetim Komitesi tarafından, iki bin Türk Lirasından on bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir".

Çoğaltmada, konu ile ilgili uzmanlık bilgisi olmayan insanları aldatma yeteneğinin bulunmaması gerekmektedir. Banknotların resim ve görüntülerinin çoğaltılması ve yayınlanmasına ilişkin hususlar 24 Şubat 2004 tarih ve 25383 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan duyuru ile ilan edilmiştir. Merkez Bankasının belirlediği, banknotların resim ve görüntülerinin çoğaltılması ve yayınlanmasına ilişkin boyut, renk, malzeme, çözünürlük, üzerinde bulunacak ibareler ve benzeri hususlarla ilgili şartlar aşağıda açıklandığı şekilde düzenlenmiştir.

"Çoğaltma

- a) Görüntünün boyutu veya
- b) Görüntüyü üretmede kullanılan materyal(ler) ve teknik(ler) veya
- c) Banknotların asıllarında bulunmayan unsur veya resimlerin görüntüye eklenip eklenmediği veya
- d) Harfler veya semboller gibi banknot tasarımlarının değiştirilip değiştirilmediği gibi özelliklere bakılmaksızın, tedavülde bulunan, tedavülden çekilmiş veya tedavüle çıkarılacak banknotların bir kısmını ya da tamamını kullanan ve banknota benzeyen veya banknot izlenimi verebilecek maddi veya gayri maddi görüntü anlamına gelir.

"Tek taraflı çoğaltma" Banknotların sadece bir yüzünün veya her iki yüzünün, kullanılan zeminin sadece bir yüzüne basılmasıdır.

"Çift taraflı çoğaltma" Banknotların her iki yüzünün, banknotlarda olduğu gibi, birbirini tamamlayacak şekilde, kullanılan zeminin her iki yüzüne de basılmasıdır.

Buna göre banknotların;

1. En ve boyunun %125'inden daha büyük veya %75'inden daha küçük bir şekilde tek taraflı olarak çoğaltılması veya,
2. En ve boyunun %200'ünden daha büyük veya %50'sinden daha küçük bir şekilde çift taraflı olarak çoğaltılması veya,
3. Kağıttan farklı bir malzeme üzerine (örneğin metal üzerine) basılması durumunda, orijinal banknot boyutunda veya farklı boyutlarda çoğaltılması veya,

4. Orijinal banknotların boyutunda çözünürlüğünün 72 dpi (dots per inch – 2.54 cm başına nokta sayısını-) geçmemesi koşuluyla elektronik ortamda çoğaltılması ve

5. (*) Elektronik ortamda yapılan çoğaltmalarda, çoğaltmaların üzerine “ÖRNEKTİR GEÇMEZ” veya “SPECIMEN” ibaresinin; uzunluğu yapılan çoğaltmanın uzunluğunun en az %75'i, yüksekliği ise yapılan çoğaltmanın genişliğinin en az %15'i olacak şekilde, şeffaf olmayan (mat) ve banknotun hakim rengine zıtlık oluşturan bir renkte, çaprazlama olarak Arial veya Arial tarzına yakın bir yaz

ı tipinde, çift taraflı çoğaltmalarda çoğaltmaların her iki yüzünde de yer alacak şekilde basılması, uygundur.

Bu düzenleme, Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer ve bu tarihten önce yapılan basılı çoğaltma ve yayınlar için geçerli değildir. Basılı olmayan, elektronik ortamda yapılan mevcut çoğaltmaların ise, bu düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 3 ay içinde bu düzenlemeye uygun hale getirilmesi zorunludur.

Halen tedavülde bulunan ve tedavülden kaldırılmış banknotların boyutları ve hakim renkleri Tablo 1'de gösterilmiştir. Bundan sonra tedavüle çıkarılacak banknotların özellikleri, banknotların tedavüle çıkarılmasına ilişkin duyurularda yer alacaktır. İlgililere duyurulur.

(*) 13 Ekim 2004 tarih ve 25612 sayılı Resmi Gazete'nin 48 inci sayfasında yayımlanan değişik şeklidir”.

Merkez Bankasının belirlediği çoğaltma kurallarına uyulmaksızın banknot üretilmesi halinde 5083 Sayılı Kanun'un ikinci fıkrası gereği Merkez Bankası Yönetim Komitesince iki bin Türk Lirasından on bin Türk Lirasına kadar idari para cezası uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Ancak, Merkez Bankasının kolluk makamlarına benzer yetkisinin olmaması nedeniyle Banka çoğaltma kurallarına aykırılığı tespit edecek herhangi bir alt yapıya sahip değildir. Dolayısıyla usulsüz çoğaltılan banknotların, parada sahtecilik suçu ile ilgili soruşturma veya kovuşturmalara konu olduğu görülmektedir. Yargıtay, parada sahtecilik suçunun oluşabilmesi için usulsüz çoğaltmalarda da paranın taklit edilmesinde olduğu gibi objektif cezalandırma kriteri olan aldatma kabiliyetini aramaktadır. Konu ile ilgili Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 24.05.2021 tarih, 2021/6371 Esas, 2021/14719 Sayılı ilamı aşağıdaki gibidir.

“Dosya içerisinde yer alan ve T.C. Şubesi Sahte Banknot İnceleme ve Değerlendirme Raporuna göre suça konu sahte paranın arka yüzünde “sahtedir” yazısının olduğu ve delinmiş olması nedeniyle aldatma iğfal kabiliyetinin bulunmadığı belirtilmekle, sanığın unsurları oluşmayan suçtan beraati yerine yazılı şekilde mahkûmiyetine karar verilmesi, yasaya aykırı, sanığın temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülümüş olduğundan hükmün bu sebepten dolayı 5320 Sayılı Yasanın 8/1. Maddesi uyarıncaBOZULMASINA oybirliği ile karar verildi” (Yargıtay Karar Arama, 2024).

Sahte paranın aldatıcılık özelliği paranın “sürüm yeteneği” ile açıklanmaktadır (Yülek, 2022, s. 186). Sürüm yeteneği ile aldatma kabiliyeti

aynı anlamdadır. Sürüm yeteneği objektif cezalandırılabilme şartıdır (Taneri & Kamışlı, 2021, s. 712). Aldatma yeteneği olmayan para suçun konusu olamaz. Aldatma yeteneği tedavüle sunulması halinde çok sayıda kişinin sahte parayı gerçek zannetmesine elverişli bir sahteciliğin varlığı anlamına gelmektedir (Yülek, 2022, s. 189).

Tedavül sürüm ve geçerlilik anlamını taşımaktadır. Para tedavüle çıkarılmakla hukuken geçerlilik kazanır ve değer ifade eder (Yurtcan, 2009, s. 12). Tedavülden kaldırılan para artık para sahtecilik suçunun konusunu oluşturamaz. Ancak tedavülden kaldırılan paranın bankalara değişim için halen sunulabilir olduğu haller bunun istisnasını oluşturmaktadır (Meraklı, 2020, s. 733). Değişim süresi sona eren, tedavülde bulunmayan sahte paranın ya da antika özelliği bulunan paranın sahte olarak üretilmesi malvarlığına karşı işlenen suçlar sınıfında tasnif edilmiş olan, TCK'nın 157 ila 159. maddeleri arasında düzenlenen dolandırıcılık suçunun konusunu oluşturmaktadır.

TCK'da düzenlenen "Paraya Eşit Sayılan Değerler" başlıklı 198. madde ile suça konu unsurlar genişletilmiştir. 198. maddeye göre;

Madde 198

1) "Devlet tarafından ihraç edilip de hamiline yazılı bonolar, hisse senetleri, tahviller ve kuponlar, yetkili kurumlar tarafından çıkarılmış olup da kanunen tedavül eden senetler, tahviller ve evrak ile milli ziynet altınları, para hükmündedir".

Bu değerler, para değildir. Ancak bunlarda herhangi bir devir ve ciro işlemine ihtiyaç bulunmaksızın, elden ele geçer ve gerektiğinde tediye vasıtası fonksiyonunu görürler; örneğin teminat olarak yatırılmaları olanaklıdır (TCK Madde Gerekçesi).

Devlet tarafından ihraç olunan hamiline yazılı bonoların, hisse senetlerinin, tahvil ve kuponların ortak özellikleri Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca çıkarılmış ve Devlet Hazinesinin borçlandırılmış olmasıdır. KİT'ler tarafından ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca çıkarılan hamiline yazılı bonolar bu kapsamda değildir.

Yetkili kurumlar tarafından çıkarılan ve kanunen tedavül eden senetlerin madde kapsamına girebilmesi için, özel bir kanunla, ilgili kuruluşa

kanunen böyle bir yetki verilmesi ve kuruluşlarca çıkarılan senedin kanunen tedavül etmesi yani kabulünün zorunlu olması gerekir. Bu gibi evrakı kâğıt paralardan ayıran husus, kâğıt paraların altınla veya madenî parayla değiştirilmesi talep edilmediği hâlde, yetkili kuruluşlarca çıkarılan bu gibi evrakın ya ibrazında veya belirli bir vadenin gelmesinde madenî veya kâğıt para ile değiştirilmesinin olanaklı bulunmasıdır (TCK Madde Gerekçesi).

Maddede ayrıca millî ziynet altınlarından söz edilmekle beraber altın paradan ayrıca bahsedilmemiştir. Millî ve yabancı altın para ülkemizde veya yabancı ülkede kanunen tedavülde bulunmakta ise, bunun diğer paralardan farkı olmaz. Buna karşılık, ülkemizde alınıp satılmakta olan ziynet altınlar, kanunen tedavül etmediklerinden “para” sayılmadıkları ve fakat bunların taklit veya taşıyıcı olanaklı bulunduğundan, doktrindeki bir görüşe göre kolayca paraya dönüştürülebilmeleri nedeniyle paraya eşit sayılan değer olarak kabul görürler (Donay, 2007, s. 292-293).

Ayrıca milli piyango biletleri, paraya eşit değer kabul edilmemesine rağmen söz konusu biletlerle ilişkin sahtecilik eylemleri, Milli Piyango Teşkiline Dair Kanunun 12. maddesi uyarınca parada sahtecilik suçu gibi cezalandırılacaktır. Milli piyango biletlerinin taklit ve tahrifi TCK 197. Madde kapsamında cezalandırılacaktır. Bu eylemlerin dışında sahte milli piyango biletlerine ilişkin TCK 197. maddede belirtilen diğer seçimlik hareketler cezai yaptırımın konusunu oluşturmamaktadır. Konu ile ilgili Yargıtay 8. Ceza Dairesi’nin 07.11.2019 tarih, 2019/20612 Esas, 2019/13421 Sayılı örnek ilamı aşağıdaki gibidir.

“Sanığın milli piyango bayiliği yapan katılan’dan 1 adet kazı kazan bileti aldığı, aldığı bilete 5.000 TL çıktığını ve acil paraya ihtiyacı olduğunu söylemesi üzerine katılanın, hafta sonu olması nedeniyle sanığa 4.500 TL nakit parayı elden verdiği, daha sonra katılan tarafından kazı kazan biletinin üzerinde yapılan incelemede 5 rakamının biletin üzerine sonradan konulduğunun anlaşıldığı veKriminal Polis Laboratuvarı Müdürlüğü’nün 02.05.2012 tarihli raporuna göre de; tahrifatla belgede ikramiye çıkmış izlenimi vermek amacıyla sahtecilik yapılmış olduğunun tespit edildiği olayda; suça konu sahte kazı kazan biletini düzenleyip milli piyango bayiliği yapan katılıandan tahsil etmesi şeklinde gerçekleşen eylemin kül halinde 3670 Sayılı Milli Piyango’nun Teşkiline İlişkin Kanun’un 12. Maddesi delaleti ile TCK’nın 197/1. maddesinde düzenlenen sahtecilik suçunu oluşturduğu anlaşıldığından; mahkemenin kabul ve uygulamasında bir isabetsizlik görülmemiş ve tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir” (Yargıtay Karar Arama, 2024).

Parada sahtecilik suçunun hazırlık hareketlerini oluşturan para ve kıymetli damga yapmaya yarayan araçların izinsiz kullanımına ilişkin TCK'nın 200. maddesinde yer alan hükmün konusu içerdiği seçimlik fiilin oluşumuna yarayan her türlü alet ve malzemeyi içermektedir. Alet para veya kıymetli damga yapmaya yarayan her türlü elektronik, mekanik cihazları; malzeme ise hammadde, mürekkep, asit ve benzerlerini de içine almaktadır.

AB üye ülkelerine para sahtecilik suçu ile ilgili genel çerçeveyi belirleyen 15 Mayıs 2014 Tarihli 2014/62 Sayılı Kararın üçüncü maddesi sahteciliğe veya tahrifata uygun araçlar (nesneler, bilgisayar programları ve verileri, sair objeler) bulundurmak, paranın güvenlik unsurlarını (hologram, filigran veya diğer para bileşenleri) bulundurmak filleri suç olarak belirlenmiştir. Genel olarak TCK'nın 200. maddesi anılan kararda yer alan para yapmaya yarayan araç ve malzemelere ilişkin unsurları karşılamaktadır. Ancak mevzuatımızda sahte para yapmaya öngülenen bilgisayar programlarına ilişkin düzenleme yer almamaktadır. Bu fiil TCK'nın 3. kısmının onuncu bölümü "Bilişim Alanında Suçlar" da yer alan "Yasak Cihaz ve Programlar" başlıklı 245/A maddesinde hüküm altına alınmıştır.

3.4.1.2. Fail

Gerçek kişiler, TCK'nın 197, 198 ve 200. maddelerinde hüküm altına alınan seçimlik fiilleri icra etmeleri nedeniyle suçun faili olabilmektedir. Faile ilişkin TCK'da aranan herhangi bir özellik bulunmamaktadır. Bu anlamda inceleme konumuz suçun fail açısından özellik göstermeyen "genel suç" olduğu anlaşılmaktadır.

Tüzel kişilerin, TCK'nın benimsediği suç teorisi gereğince fail olabilmeleri mümkün değildir. Tüzel kişilerin, kendi yararına 197. ve 200. maddede belirtilen fiilleri işlemesi halinde cezai yaptırıma tabi olmayacak ancak tüzel kişiler bakımından güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. Ancak TCK'nın 60/4'ncü maddesine göre tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesi için Kanun'un ayrıca göstermesi gerekir. TCK m. 197 vd. Maddelerde, tüzel kişilere güvenlik tedbiri uygulanabileceğine ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır.

15 Mayıs 2014 Tarihli 2014/62 Sayılı Kararın altıncı maddesi; tüzel kişilerin kendi yararına anılan kararın üçüncü maddesinde yer alan filleri icra etmesi halinde, kamu desteği ve yardımın kesilmesi, geçici veya sürekli ticari faaliyet yasağı, tüzel kişiliğin adli gözetime tabi tutulması, yargısal tasfiye, tüzel kişilerin geçici veya sürekli suretle kapatılması gibi güvenlik tedbirlerine maruz kalacağını hüküm altına alır.

Mevzuatımızda ise 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun 43/A maddesinde; 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 3. maddesinde belirtilen banka, finansal kurumlar, paranın sayım ve incelemesini yaparak bankalara destek hizmeti veren kuruluşlar ile mevzuat çerçevesinde dövize ilişkin işlemler yapmasına izin verilen şirketlerin sahte para ile karşılaşmaları durumunda yetkili adli mercilere bildirim yükümlülüğü düzenlenmiştir. Bu kuruluşlar tarafından bildirim yükümlülüğü yerine getirilmediği takdirde ilgili tüzel kişilere cumhuriyet savcılar tarafından idari para cezası uygulanmaktadır.

Ayrıca para basmaya yetkili kuruluşlar tarafından izinsiz basılan paralara ilişkin TCK'da özel bir hüküm mevcut değildir. 15 Mayıs 2014 Tarihli 2014/62 Sayılı Kararının 3. maddesinin ikinci fıkrası; para basmaya yetkili kuruluşların izinsiz banknot üretmesi ve tedavüle koyması fiillerine ilişkin cezai yaptırım sorumluluğunu üye devletlere yükler.

3.4.1.3. Mağdur

Parada sahtecilik suçlarında, sahte parayı kabul eden kişi mağdur sıfatını taşımaz. Sahte parayı kabul ederek maddi kayba uğrayan kişi suçtan zarar gören sıfatını taşımaktadır. Bu sıfatları sebebiyle ceza muhakemesine katılma, sahte parayı veren kimselerden paranın kendisine ödenmesini isteme gibi haklara sahip olabilecektir. Parada sahtecilik suçunun koruduğu hukuksal değer kamu güveni olması nedeniyle suçtan zarar görenin şahsi malvarlığı menfaati korunmamaktadır.

Suçun mağduru genel ve soyut anlamda toplumdaki tüm bireylerdir. Bu nedenle genel anlamda Devlet'in de suçtan zarar gören olduğunu söylemek

mümkün olmayacaktır. Bu nedenle Devlet'in verdiği yetki ile para ihraç eden Merkez Bankası ve Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü, mağdur ya da suçtan zarar gören olarak nitelendirilemez. Konu ile ilgili Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun görüşünü belirten 21.02.2012 tarihli, 2011/279 Esas, 2012/55 Karar Sayılı ilamı aşağıdaki gibidir.

“Diğer taraftan, 5271 sayılı Yasanın 73. maddesinin açık düzenlemesi karşısında, parada sahtecilik suçunda yasal bilirkişi konumunda olan Merkez Bankasının da, suçtan zarar gördüğünden bahisle davaya katılan olarak kabulüne olanak bulunmamaktadır. Aksinin kabulü, suçtan zarar gören ile bilirkişiliğin aynı tarafta toplanması sonucunu doğurur ki, bu durumun da adil yargılanma ilkesine aykırılık teşkil edeceği kuşkusuzdur. Bu itibarla, parada sahtecilik suçundan doğrudan zarar görmeyen ve bu suçu takip etme görevi de bulunmayan hazinenin kamu davasına katılma hak ve yetkisi bulunmadığı ve yerel mahkemenin yanlış uygulamaya dayalı katılma kararı hükmü temyize hak vermeyeceği gözönüne alındığında Özel Dairenin temyiz isteminin reddi kararı isabetli olup, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı itirazının reddine karar verilmelidir”. (Yargıtay Karar Arama, 2024)

3.4.1.4. Hareket

Maddi unsurlar arasında yer alan hareket, TCK'nın suç olarak tanımladığı fiilleri ifade etmektedir. TCK'nın 197/1. maddesinde yer alan hükmün içeriği seçimlik hareketlerden oluşmaktadır. Suçun oluşması için suç tipinde belirtilen birden fazla hareketten sadece bir tanesinin gerçekleşmesinin yeterli olduğu suçlara seçimlik hareketli suçlar denir (Özen, 2019, s. 233). TCK'nın 197/1. maddesinde belirtilen seçimlik hareketlerden birden fazlasını gerçekleştiren fail, suçun maddi konusu değişmediği sürece tek bir suç işlemiş olacaktır. Nitekim seçimlik hareketli suçlarda, birden fazla seçimlik hareketin aynı konu üzerinde gerçekleşmesi durumunda hukuki anlamda eylem tek olduğundan, suç da tek olacaktır. TCK 197/2. ve 197/3. maddelerinde yer alan fiillerin seçimlik hareketli olarak düzenlenmediği, her iki suçta konunun farklı olduğu görülmektedir (Meraklı, 2020, s. 737).

TCK'nın 200. maddesinde de suç tipi seçimlik hareketli suçta örnek teşkil etmektedir.

3.4.1.4.1. TCK 197/1. Maddede Yer Alan Seçimlik Hareketler

Parada sahtecilik suçu söz konusu olduğunda akla gelen hareket sahte para üretilmesidir. Sahte para üretmek; kanunca verilen yetkiye dayanmaksızın veya bu yetkinin sınırlarını aşarak, tedavüldeki para izlenimini verecek şekilde para çoğaltmak, basmak yahut gerçek bir para üzerinde değişiklik yaparak paranın değerini değiştirmek olarak tanımlanabilir (Özbalcı, 2018, s. 82). Sahte paranın elde edilmesini mümkün kılan bütün işlemleri gerçekleştirmek, sahte para üretmek eylemine dahildir. Kanun maddesinin kaleme alınışında üretimin tekil ya da çoğul olması arasında cezai yaptırım açısından fark gözetilmemiştir. Bir hedefi gerçekleştirmeye çalışan insan için hareket çoğunlukla vücudun bir değil, birden fazla faaliyeti ile gerçekleşir. Ancak hedefin tekliği hareketi birleştirir (Özbalcı, 2018, s. 85). Seri üretim, TCK 61. madde kapsamında cezanın belirlenmesi esasları göz önünde bulundurularak hakimın kanaatine göre cezai alt ve üst sınırı arasında haksızlığın içeriğine göre cezalandırılabilir.

765 Sayılı Mülga TCK'nın 316. maddesinde paraların taklit ve tağyir edilmesi fiilleri cezai yaptırıma konu olmuşken 5237 Sayılı TCK'da sadece sahte para üretmek fiili suç olarak kanun maddesine girmiştir. Mevcut mevzuatımızda yer almasa da sahte para üretmek fiili tedavülde bulunan bir paranın değiştirilerek değerinin artırılması veya değiştirilmesi şeklinde de gerçekleşebilmektedir. Konu ile ilgili Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin 09.11.2022 tarih, 2020/9065 Esas, 2022/16215 sayılı Karar aşağıdaki gibidir.

“....Bankasınca düzenlenen 12.01.2015 tarihli raporda iki adet 100 TL'lik banknotun farklı original banknotlardan şeritler halinde kesilip parçalarının tekrar bir araya getirilip birleştirilmesiyle oluşturulduğu, kupürleri oluşturan parçaların tamamının original olmasına rağmen banknot üzerindeki parçaların bir bütün oluşturmaması, desenler ve emniyet şeridinde kaymalar bulunması, bazı bölgelerin birden fazla aynı deseni içermesi gibi nedenlerle original banknot olma özelliğini yitirdiğinin tespit edilmekle birlikte, suça konu banknotların bu haliyle sahte olup olmadığı ve iğfal kabiliyeti bulunup bulunmadığının raporda açıkça belirtilmediği anlaşılmakla; belirtilen hususta T.C. veya taşra biriminden ek rapor alınarak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden eksik incelemeyle yazılı şekilde karar verilmesi, Yasaya aykırı, katılan vekilin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülüş olduğundan hükmün bu sebepten dolayı 5320 Sayılı Yasanın 8/1. Maddesi uyarınca..... BOZULMASINA,oy birliği ile karar verildi” (Yargıtay Karar Arama, 2024).

Yargıtay'ın belirtilen örnek kararında, sahte paranın taklit edilmesi ya da orijinal paraların tağyir edilmesi vasıtası ile suçun işlenmesi arasında herhangi bir fark gözetmediği, sadece suçun oluşmasında objektif cezalandırma şartı olan aldatma kabiliyetinin, TCK madde gerekçesinde belirtilmiş haliyle sürüm yeteneğinin, suça konu olan paralarda mevcut olması gerekliliği belirtilmiştir. Sahte olarak üretimin söz konusu olabilmesi için gerçek değerler ile sahte değerler arasında kamuyu aldatacak derecede bir benzerliğin bulunması gerekmektedir.

Sahte paranın üretilmesi suçun işlenmesi için tek başına yeterli kabul edilmekte, suçun oluşması için bir zarar şartı aranmamaktadır. Bu nedenle parada sahtecilik suçu soyut tehlike suçu niteliği taşımaktadır.

TCK'nın 197/1. maddesinde belirtilen seçimlik hareketlerden diğeri ise sahte paranın ülkeye sokulmasıdır. Ülkeye sokma eylemi, sahte paranın tedavüle koyulması amacıyla icra edilen hazırlık hareketi mahiyetindedir (Tekin, 2019, s. 77).

Sahte paranın yurt içine hangi yolla girdiğinin bir önemi yoktur. Suça konu sahte para deniz yolu ile getirildiğinde Türk karasularına girdiği zaman, hava yolu ile girdiği zaman ise Türkiye'nin hava sahasına girdiği an suç tamamlanmış olur. Fail, sahte para ile ülke sınırlarında gümrük memurları tarafından yakalandığı an suç teşebbüs aşamasında kalacaktır. Bu anlamda ülke kavramı ile kastedilenin gerçek anlamda ülke olduğu, farazi ülkenin madde kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilmelidir.

Sahte paranın nakli ise bir kimsenin maliki ya da zilyedi bulunduğu sahte paranın bir yerden başka bir yere kişinin kendisi ya da kendisine bağlı kişiler tarafından götürülmesi olarak tanımlanabilir (Tekin, 2019, s. 78). Nakil işleminin bir bedel karşılığında ya da bedelsiz yapılması önem arz etmez.

Ülkemiz üzerinden yapılan transit geçişlerde ise sahte paraların ülkeye sokulması suçu oluşmayacaktır. Sahte paraların, yabancı bir ülkeden bir diğer yabancı ülkeye geçişinde söz konusu paraların ülkemizde tedavüle koyulacağına dair herhangi bir delil bulunmaması halinde, ülkeye sokma suçu değil, nakletme suçunun vücut bulduğu kabul edilmektedir.

Sevk etmek fiili 197. maddenin 1. fıkrasında düzenlenmediğinden bir kişinin aracı vasıtası ile sahte parayı bizzat kendisi nakletmeyip başkası aracılığı ile bir yere göndermesi fiili ancak iştirak hükümleri çerçevesinde ele alınabilecektir (Yıldız & diğerleri, 2020, s. 19).

Sahte paraların nakil işleminin gerçekleştirileceği araca yüklendiği sırada failin yakalanması halinde ise teşebbüs hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

TCK'nın 197/1. maddesinde yer alan diğer seçimlik hareket ise sahte paranın muhafaza edilmesidir. Muhafaza etme eylemi bir şeyi korumak, saklamak olarak açıklanabilir. Ceza hukuku anlamında ise sahte paranın, failin egemenlik ve tasarruf alanına giren bir yerde saklanması olarak tanımlanabilir. Muhafaza işleminin bir bedel karşılığı veya bedelsiz yapılmasının önemi yoktur. Doktrinde bazı yazarlar tarafından muhafaza eylemi yedinde bulundurmak olarak da tanımlanmaktadır. Bu görüşe göre, failin sahte değerleri medeni hukuk anlamında zilyetliğinde¹³ bulundurmasına gerek yoktur. Zilyet yardımcısı olması durumunda da fail suçu işlemiş sayılır (Erman, 1996). Muhafaza eyleminin oluşabilmesi için sürenin kısa veya uzun olmasının da önemi bulunmamaktadır. Muhafaza etme işlemi kesintisiz bir suç olduğundan, kesintisizliğin ve sürekliliğin dış dünyaya yansıtılması gerekmektedir (Meraklı, 2020, s. 750).

Sahte para ya da paraya eşit sayılan değerlerin muhafaza edilmesi teşebbüse uygun değildir. Sahte paranın kabul edilmesi, muhafaza etme fiilinin teşebbüsü olarak nitelendirilebilir. Ancak sahte paranın kabul edilmesi fiili de 197. maddenin 2. fıkrasında ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir.

TCK'nın 197/1. fıkrasında suç olarak tanımlanan bir diğer seçimlik hareket ise sahte para ve sahte paraya eşit sayılan değerlerin tedavüle koyulmasıdır. Tedavüle koyma sahte para veya değerlerin piyasaya çıkarılması, dolaşımının ve sürümünün sağlanmasıdır. (Hafızoğulları & Özen,

¹³ Zilyetlik: Bir şey üzerinde fiili hakimiyet veya bir eşyayı fiili hakimiyet ve kudret alanı içinde bulundurma demektir (Adalet Bakanlığı, Hukuk Sözlüğü, 2024)

2017). Fail sahte para veya değerleri ancak tedavüle koyma fiili ile menfaat sağlamaktadır.

Tedavüle koyma işlemi alım satım konu işlemler ile gerçekleştirileceği gibi bağışlama, borç verme işlemleri ile de gerçekleştirilebilmektedir. Failin sahte para veya değerleri bir menfaat karşılığı olmaksızın gerçekleri ile karışmalarını ve bu suretle belirli ya da belirsiz sayıda kişiler tarafından tasarruf edilmelerini sağlayarak elden çıkarması da bu suçu oluşturacaktır (Erman, 1996, s. 124).

Ayrıca, internet siteleri ya da cep telefonuna yüklenen uygulamalar aracılığı ile sahte paraları satmak, satışa dair ilanlar vermek, satışa arz etmek de sahte paranın tedavüle koyulması suçunu oluşturur. Yine bankamatik cihazlarına sahte paranın yüklenerek karşılığında orijinal para elde edilmesi de sahte paranın tedavüle koyulmasıdır.

Tedavüle koymak fiili sahte paranın bir başkasının egemenlik alanına girmesi ile birlikte tamamlanmaktadır. Paranın kendisine verildiği muhatabın, paranın sahteliğini anlayarak kabul etmemesi ya da geri vermesi halinde tedavüle koymak fiili teşebbüs aşamasında kalmakla birlikte, sahte paranın muhafaza veya nakli seçimli hareketlerinden birinin tamamlanmış olması nedeniyle suçun tamamlandığını ifade etmek mümkündür (Yıldız & diğerleri, 2020, s. 20).

3.4.1.4.2. Sahte Parayı Bilerek Kabul Etmek

Suç oluşturulan hareket sahte parayı bilerek kabul etmektir. Üretenden almak, aracıdan veya herhangi bir nedenle elinde bulunduran kimseden almak arasında fark gözetilmemektedir. Bu suçu oluşturan hareket ancak doğrudan kast ile gerçekleştirilir. Kanun koyucu iradenin, sahte para ve değerlerin dolaşımda olmasını engellemek amacını taşıdığını bu fıkra da görmek mümkündür. Çünkü hiç kimse, sahte olduğunu bildiği parayı, sırf kabul etmiş olmak için etmeyecektir (Tekin, 2019, s. 81).

Kabul etmek, almak, yedinde bulundurmak, zilyet olmak anlamındadır. Sahte paranın üretenden, aracıdan ya da herhangi bir nedenle elinde

bulunduran bir kimseden alınması arasında fark yoktur. Aynı şekilde bir bedel karşılığında alması ya da bedelsiz alması arasında da fark olmayacaktır.

Sahte parayı veren kişi açısından eylem, sahte paranın tedavüle koyulması suçunu oluşturacaktır.

Ayrıca failin birinci fıkra hükümlerinde yer alan seçimlik hareketlerden muhafaza etme fiiline başlamadan yakalanması halinde fail sahte parayı bilerek kabul etmek suçundan sorumlu olacaktır. İcrasına başlanması halinde fail birinci fıkra hükümleri nedeniyle cezai yaptırıma maruz kalır. Bu durumda geçit suçtan yani failin aynı hukuki yararı koruyan suçlardan daha ağırına geçmek için daha hafifini işlemesi zorunluluğundan söz edilmektedir (İçel, 2008, s. 46-48).

Failin bir suçu işlemek için aynı hukuki değeri koruyan daha hafif bir suçu işlemek zorunda kaldığı hallerde “geçitli suç” söz konusu olur. Geçit suçlar cezalandırılmayan önceki eylemlerin kapsamında sayılırlar ve bu nedenle bütün cezalandırılmayan önceki eylemlerle birlikte görünüşte içtimanın bir türünü oluştururlar. Bu tip görünüşte içtimada, bir suçun işlenmesi için daha hafif bir suçu basamak yapmak zorunluluğu vardır ve basamak durumunda bulunan suçu düzenleyen normun yardımcı norm oluşu nedeniyle, ağır suçu düzenleyen normun uygulanması ile yetinilir. Geçitli suçun söz konusu olabilmesi için, görünüşte içtima eden normlar arasında açık nitelikte asli-yardımcı norm ilişkisinin bulunmaması, ağır suç ile bu suça ulaşabilmek için aşılması zorunlu basamak durumunda bulunan hafif suçu düzenleyen normların korudukları hukuki değer aynı nitelikte ve aynı türden olması, ağır suçun işlenmesi için mutlaka geçit durumundaki daha hafif bir suçun işlenmesinin gerekmesi, hafif suçun faili ve mağduru ile ağır suçun faili ve mağdurunun aynı kişiler olmaları, failin hareketi ile ağırlaşan neticeler arasında nedensellik bağının bulunması ve failin kastının başlangıçtan itibaren ağırlaşan neticeleri gerçekleştirmeye yönelmiş olması gerekir. Bu nedenle fail hareketine taksirle başlamış ve sonrasında kastla devam etmişse veya başlangıçta hafif sonucu gerçekleştirmek istediği halde daha sonra kastını ağır sonuca yöneltmiş ise artık geçitli suçtan söz edilemez. (İçel, 2008, s. 46-48).

3.4.1.4.3. Sahteliğini Bilmeden Kabul Ettiği Parayı Sahteliğini Bilerek Tedavüle Koymak

Kanun koyucu tarafından sahteliğini bilinmeden kabul edilen paranın sahteliği bilinerek tedavüle koyulması üç aydan bir yıla kadar cezai yaptırım gerektiren suç olarak hüküm altına alınmıştır. Bu suçun faili TCK'nın 197/1. maddesinde belirtilen suçun mağduru konumundadır. Faili bu suçu işlemeye iten saik, kişisel maddi zararı, ekonomik kaybı giderme düşüncesidir (Meran, 2008, s. 367). Bu nedenle sahte para ile karşılaşan kişilerin kişisel mağduriyetlerini gidermek amacıyla işledikleri suç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kendisine sahte para verilen ve daha sonra bunu fark eden kişinin bu sahte parayı iade etmesi de bu suçu oluşturmaktadır. Çünkü iade işlemi ile sahte paranın tekrar dolaşıma girmesi mümkün olacaktır.

Sahteliği bilinmeden kabul edilen paranın sahteliği anlaşıldıktan sonra tedavüle koyulmadan muhafaza edilmesi durumunda ise TCK'nın "suçu bildirmeme" başlıklı 278. maddesinin uygulama alanı bulacağını belirtmek gerekir (Tekin, 2019, s. 83).

3.4.1.4.4. TCK 200. Maddede Yer Alan Seçimlik Hareketler

Bu suç seçimlik hareketli bir suçtur. Para ve kıymetli damgaların üretiminde kullanılan alet veya malzemeleri izinsiz olarak üretmek, ülkeye sokmak, satmak, satın almak, kabul etmek veya muhafaza etmek maddede yer verilen seçimlik hareketlerdir. Bu maddede dikkat edilmesi gereken husus bu eylemlerin yetkili makamlardan izinsiz icra edilmesidir. İzin, suçu engellemek amacıyla yapılan denetim mekanizmasını devreye sokmaktadır.

Bu maddede belirtilen fiiller TCK 197. maddede düzenlenen suçun hazırlık hareketlerini oluşturmaktadır. Bu fiiller, bir anlamda parada sahtecilik suçuna ilişkin teşebbüs olarak da değerlendirilebilirdi. Ancak kanun koyucunun amacı, suça ilişkin hazırlık hareketlerini de ayrı bir maddede düzenleyerek parada sahtecilik suçu icra edilmeden suçun engellenmesidir. Aynı zamanda Ülkemizin 1936 yılında imzaladığı 1929 tarihli Kalpazanlığın

Cezalandırılmasına Dair Cenevre Sözleşmesi'nin 3. maddesinin 5. bendine göre para sahtecilik suçunun hazırlık hareketlerine ilişkin cezai yaptırım hüküm altına alınmalıdır.

Üretim, bu aletlerin oluşturulması veya sahte para üretimine neden olacak şekilde değiştirilmesini ifade eder (Özbalcı, 2018, s. 185). Bu seçimlik hareketin gerçekleşmesi için sahte para veya değer üretilmesine gerek yoktur. Üretimin icra edilmesi halinde, TCK 197. maddede yer alan fiiller suçun konusunu oluşturmaktadır.

Ülkeye sokmak, suça konu alet ve malzemelerin Türkiye'ye izinsiz sokulmasıdır. Neticesi harekete bitişik bir suçtur.

Satmak, suçun konusunu oluşturan alet veya malzemenin bedel karşılığında devredilmesidir. Bu bağlamda, suçun tamamlanması için alım satım sözleşmesinin tamamlanmış olması yeterli değildir, mülkiyetin de devri gerekmektedir (Erman, 1996, s. 159).

Devretmek, suça konu alet ve malzemelerin bedelsiz başkasına verilmesidir. Failin ferî¹⁴ zilyetliği başkasına geçirmesi yeterli olacaktır (Erman, 1996, s. 166).

Satın almak, suça konu alet veya malzemelerin bedel karşılığında teslim almaktır. Suç satım sözleşmesinin yapılması ile tamamlanmaz. Suç konusu materyallerin teslim alınması gereklidir.

Kabul etmek, bedel karşılığı olmaksızın, suça konu alet ve malzemenin alınmasıdır. Suçun oluşması için mülkiyetin devri gerekmez, ferî zilyetliğin devredilmiş olması yeterlidir.

Muhafaza etmek, suça konu alet veya malzemelerin saklanması, yedinde bulundurulmasıdır (Altunç & diğerleri, 2020, s. 51). Diğer bir deyişle, fail suça özgülenmiş alet veya malzemeyi egemenliği altında tutmalıdır.

¹⁴ Malik olunan sahip olunan eşyanın başkasına devredilebilme hakkıdır. Bu devir söz konusu olduğunda zilyet iki kişidir. Malik olan asıl zilyet, hakların devredildiği kişi ise ferî zilyet olarak adlandırılır.

Suçta konu alet veya malzemelerle birlikte yukardaki seçimlik hareketlerin dışında failin sahte para üretmesi halinde geçerli suç dolayısıyla suçların kaynaşp birleştiği ve failin yalnızca sahte para üretmek suçundan cezalandırılması gerektiği görüşü Yargıtay kararlarına hakimdir (Yülek, 2022, s. 193).

3.4.1.5. Netice

Kanun, kişinin hareketi sonucu doğan bir zarar veya tehlike dolayısıyla ceza yaptırımını öngörüyorsa ortada hukuken önemi olan bir netice vardır (Soyaslan, 2022, s. 241). Netice, icra edilen fiilin dış dünyada meydana getirdiği değişikliktir.

Ceza hukunda netice mutlaka maddi bir olgu değildir. Maddi olgunun gerçekleşme ihtimali, tehlikesi de neticedir. Bu tür suçlar, tehlike suçu olarak adlandırılmaktadır (Soyaslan, 2022, s. 242). Netice unsuru baz alınarak suçlar; neticeli suçlar-neticesiz suçlar olarak ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Hareketin yapılmasından sonra belli bir neticenin meydana gelmesi ile tamamlanan suçlara neticeli suçlar; kanun hükmü gereği belli icrai veya ihmali hareketin yapılması ile tamamlanan suçlara da neticesiz suçlar, sırf hareket suçları, neticesi harekete bitişik suç, şekli suç denir. Mal varlığına zarar verme suçu neticeli, iftira suçu ise neticesiz suçlara örnektir.

Genel olarak TCK'nın 197. ve 200. maddesinde belirtilen suçu oluşturan fiiller, neticesiz suç kapsamında değerlendirilir. Ancak doktrinde farklı görüşler yer alsa da 197/1. madde kapsamında yer alan sahte paranın tedavüle koyulması fiilinin neticeli suç örneği teşkil ettiği düşüncesindeyiz. Tedavül etmek fiilinde fail, sahte parayı kendi tasarruf alanından çıkartıp bir başkasının tasarruf alanına sokmuş olmalıdır. Sahte paranın tedavüle konulması ile toplumun piyasadaki paraların geçerliliğine duyduğu güven veya hiçbir tereddüt ya da korku duymaksızın para harcama ya da kabul etme özgürlüğü zedelenmektedir (Erman, 1996). Sahte paranın tedavüle koyulması zarar meydana getirmektedir.

Diğer seçimlik hareketler ani suç olarak nitelendirilse de sahte paranın nakli, sahte paranın muhafaza edilmesi, sahte para ve kıymetli damga yapmaya yarayan araç ve malzemelerin muhafaza edilmesi ise kesintisiz suçlara örnek teşkil etmektedir. Bu fiillerin icrası bir anda tamamlanmadığından ve süreklilik arz ettiğinden kesintisiz suç olarak nitelendirilmektedir.

Aynı zamanda TCK 197. ve 200. maddede belirtilen suçlar, soyut tehlike suçunu oluşturmaktadır. Soyut tehlike suçlarında suçun tamamlanması ile zararın doğması gerekmez. Aslında suç, korunan hukuki değer için bir tehlike oluşturmaktadır. Eğer fiilin sonucunda zarar meydana geliyor ise bu durum suçun tehlike suçu olma vasfını değiştirmez. Çünkü verilen zarar ceza hukuku açısından önemsizdir (Soyaslan, 2022, s. 248). Parada sahtecilik suçunda ise korunan hukuki değer suçtan zarar görenlerin maddi kaydından ziyade kamu güvenidir.

3.4.1.6. Nedensellik Bağı

Nedensellik bağı, kanuni tanımı gereği bir neticenin gerçekleşmesinin yer verildiği suçlarda; netice ile icra edilen fiil arasındaki sebep sonuç ilişkisi, nedensellik-illiyet- bağı olarak ifade edilmektedir. Tedavüle koyma fiili dışında, parada sahteciliğe ilişkin TCK'da tanımlanan suçlar, neticesi harekete bitişik suç olduğu için nedensellik bağı açısından herhangi bir özellik arz etmemektedir (Tekin, 2019, s. 88).

3.4.2. Tipikliğin Manevi Unsurları

Suçun manevi unsuru fail ile fiil arasındaki manevi bağı temsil etmektedir. TCK manevi unsuru kast ve taksir olarak iki temel şekilde ele almıştır (Tekin, 2019, s. 106). Genel kural suçun kasten işlenmesidir. Kast failin suçun kanunda tanımında yer alan unsurları bilmesi ve istemesidir. Failin suçun kanuni tanımında yer alan unsurları bilerek isteyerek gerçekleştirmesi doğrudan kast, failin somut olayda suçun maddi unsurlarının gerçekleşme ihtimalini bilmesine rağmen suçu icra etme iradesi ise olası kastı oluşturmaktadır.

Kanunun açıkça belirttiği hallerde, bazı suçların taksirle işlenmesi söz konusudur. Taksir, failin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışından dolayı neticenin öngörülememesi halidir. Fail, neticeyi öngörüyor ancak neticenin gerçekleşmeyeceğine güveniyorsa bilinçli taksir söz konusu olacaktır.

Ceza hukukunda kast farklı açılardan sınıflandırılmıştır. Kasta ilişkin ayrımlardan biri de genel kast-özel kast ayrımıdır. Failin hareketi ve neticeyi bilerek ve isteyerek yapması halinde genel kasttan söz edilir. Özel kast ise kanunun failin belli bir amaçla hareket etmesini istediği hallerde söz konusu olur. Aslında özel kast genel kastı belirleyen bir saiktir (Soyaslan, 2022, s. 448).

TCK'da düzenlenmiş şekliyle parada sahtecilik suçu, kasten işlenebilen suçtur ve suçun tanımında sahte paranın tedavüle koyulması gibi özel kastın aranacağı belirtilmemiştir. Bu durum parada sahtecilik suçunun soyut tehlike suçu niteliğinin bir sonucudur.

Kanun koyucu ilgili hükümde bilme unsuruna açıkça yer verdiği için TCK'nın 197/2. ve 197/3. maddelerinde yer alan suçlar ise doğrudan kast ile işlenebilen suçlardır.

TCK 200. maddede düzenlenen para ve kıymetli damgaları yapmaya yarayan araçlara ilişkin suçlarda, hükmün lafzı gereğince suçun oluşması için genel kast yeterlidir. Ancak TCK'nın gerekçesinde, suça konu alet veya malzemenin, sahte para veya kıymetli damgalarda sahtecilik amacıyla suçu oluşturan fiillerin icra edilmesi, bu itibarla, somut olayda belirtilen amacın suçun manevî unsuru bağlamında özellikle araştırılması gerekliliği belirtilmiştir. Kanun koyucunun iradesini yansıtan hüküm, gerekçesiyle birlikte amaçsal yorumlandığında suçun oluşması için özel kastın arandığı anlaşılmaktadır.

3.4.3. Hukuka Aykırılık Unsuru

Kanunun suç olarak tarif ettiği fiil bazen yine aynı kanunun veya hukuk düzenini oluşturan başka bir kural tarafından suç olmaktan çıkarılabilir. Suçun dördüncü unsurunun varlığı için fiili suç olmaktan çıkaran bir başka kural

olmamalıdır. Eğer varsa ortada hukuka uygunluk sebebi, fiili suç olmaktan çıkaran bir hal var demektir (Soyaslan, 2022, s. 198).

TCK'da hukuka uygunluk nedenleri; ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler başlığı altında, TCK madde 24 ile kanun hükmünü yerine getirme, TCK madde 25 ile meşru savunma ve zorunluluk hali, TCK madde 26 ile hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası olarak düzenlenmiştir.

TCK 197. ve 200. maddede düzenlenen suçlar açısından kanun koyucu tarafından özel bir hukuka aykırılık hali öngörülmemiştir. Suçun oluşması için suçun diğer unsurlarının yanında genel hukuka aykırılık unsurunun bulunması yeterlidir. Genel olarak hukuka uygunluk nedenlerinin TCK 197. ve 200. madde ile bağdaşması mümkün değildir.

3.5. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

3.5.1. Teşebbüs

Teşebbüsün varlığından söz etmek için failde bir suç işleme kasdı bulunmalı, suçun icrasına elverişli hareketler ile başlanmalı, icra hareketleri failin iradesinden bağımsız nedenlerle kesilmeli veya icra hareketlerinin tamamlanmasına rağmen netice gerçekleşmemelidir. Teşebbüse objektif açıdan bakılınca, zarar veya tehlike doğabilecekken doğmamıştır. Subjektif açıdan bakılınca fail suç işleme iradesini ortaya koymuştur amacına ulaşamadığı için tekrar girişimde bulunabilecektir. Bu nedenlerle teşebbüs cezalandırılabilir. Ancak elbette teşebbüsün cezası tamamlanmış suç kadar olmayacaktır (Soyaslan, 2022, s. 276-277). Teşebbüse ilişkin genel düzenleme, TCK'nın 35. maddesi bünyesinde hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle teşebbüs aşamasındaki suçların cezai yaptırımında, cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadar indirim söz konusu olabilecektir.

TCK'nın 197. ve 200. maddesinde belirtilen suçlar, genel itibariyle neticesi harekete bitişik bir suç olduğu için hareket bölünebildiği ölçüde suça ilişkin teşebbüs mümkün olabilecektir.

Parada sahtecilik suçunu oluşturan seçimlik hareketlerden sahte para üretmek fiilinde, suçun hazırlık hareketlerini oluşturan fiiller TCK'nın 200. maddesinde cezai yaptırıma bağlanarak ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir. Ülkemiz tarafından da imzalanan 1929 tarihli Kalpazanlığın Önlenmesine Dair Cenevre Sözleşmesi gereği imzalayan devletlerin suça ilişkin hazırlılık hareketlerini cezai yaptırıma bağlaması zorunludur.

Sahte para üretmek ile TCK 200. maddede yer alan suçlar geçit suç niteliğinde olup sahte para üretmek fiilinin icrasına başlanıp neticelendirilemediği durumda-teşebbüs aşamasında-TCK'nın 200. maddesi devreye girmektedir. Yargıtay'a göre icranın neticelendirilmesi durumunda ise TCK'nın 200.maddesinin hükümleri sahte para üretmek fiili içerisinde eriyecektir.

TCK 197/1. ve 197/2. fıkrasında düzenlenen suçlar geçit suç niteliğinde olup, ikinci fıkra bağlamında sahte parayı bilerek kabul eden kimse, birinci fıkroda belirtilen hareketlerden birisinin icrasına başlaması halinde ayrıca ikinci fıkradaki suçtan cezalandırılmayacaktır. Buna karşı birinci fıkradaki hareketlerden birisini gerçekleştirmek üzere, sahte para veya para hükmündeki değeri bilerek kabul eden kimse, bu hareketlerin icrasına başlayamadan yakalanması veya başlamaması halinde ancak ikinci fıkradaki suçtan sorumlu olacaktır (Yıldız & diğerleri, 2020, s. 24).

3.5.2. İştirak

Tek kişi tarafından işlenebilen suçun, birden fazla kişi ile işbirliği içinde işlenmesi hali iştirak olarak adlandırılmaktadır. TCK'da suça iştirak, faillik ve suç ortaklığını kapsayan üst kavram olarak kabul edilmektedir. Suç ortaklığı azmettirme ve yardım etmeyi de kapsar. Failin iştiraktan sorumlu olabilmesi için öncelikle failler arasında iştirak iradesinin varlığı gerekmektedir. Bu durum ispat edilemiyorsa iştirak hükümleri uygulanmaz.

Çok failli suçlar pekâlâ iştirak halinde işlenebilirse de bir kişinin şerik kabul edilebilmesi için hareketinin suçun kurucu unsuru veya tipe uygun olmaması gerekir. Aksi halde kişi müşterek faile dönüşür (Özbalcı, 2018, s.

197). TCK'da iştiraka ilişkin hükümler 37 ila 41. maddeler arasında düzenlenmiştir. Parada sahtecilik suçlarına ilişkin iştirak hükümleri ilgili maddede özel olarak düzenlenmediğinden, iştiraka dair genel hükümler uygulama alanı bulmaktadır.

TCK'nın 197/1 maddesi kapsamında hareketlerin her birinin iştirak iradesi çerçevesinde farklı failer tarafından gerçekleştirilmesi halinde her fail sadece kendi gerçekleştireceği seçimlik hareketlere ilişkin cezai yaptırıma maruz kalacaktır. Faillerin diğer seçimlik hareketleri gerçekleştiren failerin eylemine yardım eden olarak iştirak etmeleri halinde ayrıca cezalandırılmaları mümkün değildir.

Sahte parayı bilerek kabul etme fiili TCK madde 197/1'de düzenlenen tedavüle koyma eylemine yardım etme olarak kabul edilebilir. Bu iki fiilin tek kişide birleşmediği durumlarda sahte parayı kabul eden fail tedavüle koyan failin yardımcısı olabilecektir. Ancak sahte parayı kabul etme fiili ayrı bir norm olarak düzenlendiğinden iştirak hükümlerinden bağımsız olarak cezai yaptırımın konusu olacaktır (Meraklı, 2020, s. 763).

Benzer şekilde sahte para üretmeten faile yardımcı olan TCK'nın 200. maddesinde düzenlenen suçun faili iştirak hükümlerine göre değil ayrı bir norm olarak düzenlenmiş 200. madde hükümlerine göre cezalandırılacaktır.

3.5.3. İçtima

TCK'da suçların içtması, 42 ila 44. maddeler arasında düzenlenmiştir. TCK'da suçların içtması bakımından benimsenen genel kural, gerçek içtimadır. Gerçek içtimada, ne kadar suç varsa o kadar ceza vardır anlayışı benimsenmektedir. TCK'da benimsenen bu anlayışın belli istisnaları mevcuttur. Bu istisnalar; birleşik suçlara ilişkin 42. maddede, zincirleme suçla ilişkin 43. maddede, fikri içtimaya ilişkin ise 44. maddede hüküm altına alınmıştır.

Bir suçun, bir başka suçun unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturarak tek fiil sayılması birleşik suçla örnek teşkil etmektedir. Cebir, şiddet ve tehdit ile birleşen hırsızlık suçunu oluşturan yağma suçu birleşik suçun tipik

örneğidir. Yağma suçunda, iki suç biri diğerinin ağırlaştırılmış sebebi olarak birleştirilerek tek ceza verilir.

TCK'nın 43. maddesine göre, aynı suçun aynı kişiye karşı değişik zamanlarda veya aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek fiille işlenmesi halinde zincirleme suç hükümleri söz konusu olmaktadır ve suça ilişkin tek cezaya hükmedilir. Mağduru belli olmayan suçlarda da bu hükmün uygulanacağı yine aynı maddede düzenlenmiştir. Ancak TCK'nın 43/3. maddesine göre kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma suçları bu hükmün kapsamı dışında yer almaktadır.

TCK madde 44 gereği, işlediği fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişinin, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılması fikri içtimayı oluşturmaktadır Failin bir fiil ile birden fazla hükmü ihlal etmesi durumu fikri içtimadır (Soyaslan, 2022).

TCK'nı 197/1. maddesi kapsamında tanımlanan seçimlik hareketlerden birden fazlasını gerçekleştiren fail, tek bir suç işlemiş sayılacaktır. Birden fazla fiili icra eden failin cezai yaptırımı, TCK'nın 61. maddesine göre cezanın belirlenmesi aşamasında alt sınırdan uzaklaşılarak tayin edilecektir.

Aynı zamanda Yargıtay, parada sahtecilik suçunu kesintisiz suç olarak nitelendirmekte, hukuki ya da fiili bir kesinti oluşmadığı sürece değişik zamanlarda suça ilişkin fiillerin icra edilmesi halinde tek suçun oluşacağını kabul etmektedir. Konu ile ilgili Yargıtay görüşüne ilişkin 28.05.2015 tarih, 2015/8219 Esas, 2015/19448 Karar sayılı ilam aşağıda yer almaktadır.

“Aynı anda üretilen, nakledilen, ülkeye sokulan paraların tümü tek bir suç oluşturmaktadır. Sayılan fiillere katılmadan, yasal olmayan yollarla elde edilen bir miktar sahte para veya paraya eşit sayılan değerlerin kullanıma sunulması ise, “tedavüle koymak” fiilini oluşturmakta ve niteliği itibarıyla sürekliliği gerektirmesi nedeniyle tek bir suç teşkil etmektedir. Ancak bu durum, yıllarca devam eden fiilin her zaman tek bir suç oluşturacağı şeklinde de yorumlanmamalıdır. Fiili ya da hukuki kesintinin varlığı halinde ayrı suçların oluştuğu kabul edilmelidir. Hukuki kesinti iddianamenin düzenlenmesi, mahkumiyet kararı, vazgeçme üzerine verilen düşme kararı, af yasası gibi durumların ortaya çıkması ile gerçekleşmektedir. Fiili kesinti ise failin eylemine ara vermesi, yakalanması veya tutuklanması, askere gitmesi, uzun süre hastanede yatması gibi bir nedenle eylemin sürdürülememesi hallerinde meydana gelmektedir. Bu durumlarda eylemlerin gerçekleştirildiği yer ve araya giren zaman aralığı, yeni bir suç

işleme kastı fiili kesintinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti açısından önem arz etmektedir“(Yargıtay Karar Arama, 2024).

197. maddenin birinci ve ikinci fıkrasında belirtilen suçların, tek fail tarafından icra edilmesi durumunda ise zincirleme suç hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. Muhatabın sahte parayı fark edip tekrar tedavüle koyan faile iade etmesi üzerine, sahte paranın tekrar tedavüle koyulması halinde failin cezai yaptırımını 197/1. madde hükümlerine göre gerçekleştirecektir. Failin sahte parayı tedavüle koymak amacıyla kabul ettiğinden hareketle 197/2. fıkradan dolayı ceza alması söz konusu olmayacaktır. Aynı hukuki değeri koruyan iki farklı suçtan failin ayrı ayrı cezalandırılması ne bis in idem ilkesine de aykırılık teşkil edecektir.

Benzer durum TCK’nın 200. maddesinde belirtilen suçlar açısından da belirleyicidir. Sahte para üretmek fiiline ilişkin hazırlık hareketleri 200. madde kapsamında yer alan fiilleri oluşturmakta ancak sahte paranın üretilmesi halinde söz konusu maddeye ilişkin suç, 197/1. maddede yer alan suç bünyesinde eriyecektir.

Failin tek fiili ile kanunda tanımlı birden fazla farklı düzenlemeyi ihlal etmesi halinde ise fikri içtima gereği fail, en ağır cezayı gerektiren suç ile cezalandırılacaktır. Failin parada sahtecilik suçu ile birlikte dolandırıcılık suçuna konu düzenlemeleri de ihlal etmesi halinde fail, parada sahtecilik suçundan ceza alacaktır. Konu ile ilgili Yargıtay’ın görüşünü içeren Yargıtay 8. Dairesi’nin 22.02.2007 tarih, 2006/10720 Esas, 2007/1458 Karar sayılı ilamı aşağıdaki gibidir.

“Saniğin şikayetçiye sahte para verip aldatarak koyunları satın aldığı, şikayetçinin zararına olarak kendisine yarar sağladığı, dolayısıyla dolandırıcılık suçunun, sahte parayı tedavüle koyma suçunun unsuru olduğu gözetilmeden, ayrıca dolandırıcılık suçunda da ceza tayini yasaya aykırıdır” (Yargıtay Karar Arama, 2024).

3.6. Etkin Pişmanlık

Parada sahtecilik suçuna ilişkin etkin pişmanlık hükümleri 201. maddede düzenlenmiştir. TCK 201. madde hükmüne göre;

1) “Sahte olarak para veya kıymetli damga üreten, ülkeye sokan, nakleden, muhafaza eden veya kabul eden kişi, bu para veya kıymetli damgaları

tedavüle koymadan ve resmi makamlar tarafından haber alınmadan önce, diğer suç ortaklarını ve sahte olarak üretilen para veya kıymetli damgaların üretildiği veya saklandığı yerleri merciine haber verirse, verilen bilginin suç ortaklarının yakalanmasını ve sahte olarak üretilen para veya kıymetli damgaların ele geçirilmesini sağlaması halinde, hakkında cezaya hükmolunmaz.

2) Sahte para veya kıymetli damga üretiminde kullanılan alet ve malzemeyi izinsiz olarak üreten, ülkeye sokan, satan, devreden, satın alan, kabul eden veya muhafaza eden kişi, resmi makamlar tarafından haber alınmadan önce, diğer suç ortaklarını ve bu malzemenin üretildiği veya saklandığı yerleri ilgili makama haber verirse, verilen bilginin suç ortaklarının yakalanmasını ve bu malzemenin ele geçirilmesini sağlaması halinde, hakkında cezaya hükmolunmaz” (Mevzuat, 2024).

201/1. fıkrada belirtilen etkin pişmanlık hükmünün uygulanabilmesi için sahte para üreten, ülkeye sokan, nakleden, muhafaza eden veya kabul eden kişinin, sahte parayı tedavüle koymadan suçun engellenmesi gerekmektedir. Parada sahtecilik suçunun etkin pişmanlık hükümlerine de, soyut tehlike suçu niteliğinin yansıdığını görmekteyiz. Tedavüle koyulmadığı sürece 197/1 ve 197/2. fıkrada sayılan seçimlik hareketler, dış dünyada herhangi bir zarar yaratmaz. Ancak bu seçimlik hareketler zarar tehlikesi oluşturmaktadır. Bu nedenle tedavüle koyma fiili, suçu işleme kastının nihai saiki olduğundan, gerçekleşmesi korunan hukuki değere ilişkin zararın dış dünyaya yansımaya sebep olmaktadır. Dolayısıyla tedavüle koyulan paranın failinin etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanmasının kayda değer bir anlamı olmamaktadır.

Yine 201/1. fıkrası kapsamında neticesi gerçekleşmeyen suçun failinin, kendi rızası ile suçu engellemesi önem arz etmektedir. Failin iradesi dışında ve iradesine karşı suçun neticesinin gerçekleşmemesi halinde suçlu etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanamamaktadır. Ayrıca etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması noktasında mağdurun rızası aranmaz (Tekin, 2019, s. 130).

Failin kanun hükmüne göre neticeye engel olması zorunludur. Fail sahte paranın tedavüle koyulmasına engel olmak istese bile mücbir sebep veya kaza gibi elinde olmayan sebeplerle engel olamadıysa etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanamayacaktır.

Fail, resmi makamlar haber almadan önce ilgili mercilere başvurarak suçun tamamlanmasını önler ise etkin pişmanlık hükümlerinden

yararlanabilecektir. Suç, resmi makamların haberi dahilinde ise failin cezadan kurtulmak amacıyla çaba sarfetmesinin anlamı olmayacaktır.

Ayrıca 201/1. fıkrasında fail; suça iştirak eden  eriklerin, sahte olarak üretilen para veya damgaların üretildiği veya saklandığı yerleri, resmi makamlara bildirmelidir. Bu bilgiler doğrultusunda ise suç ortaklarının yakalanması ve suça konu üretilen sahte para ve değerlere elkonulması gerekmektedir. Böylelikle kanun koyucunun suçun tekrar işlenmesinin önüne geçmeyi amaçladığını ifade etmek mümkündür.

Sahte para ve kıymetli damga yapımında kullanılan alet ve malzemelere ilişkin kanunda tanımlanmış suçlarda henüz dış dünyaya yansıyan bir zarar söz konusu değildir.201/2. fıkrada yer alan etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması suçun tamamlanması halinde de mümkün olabilecektir.

3.7. Yaptırım

Kişi, hukukun kendisine yüklediği y k ml l klere aykırı davranışta bulunması halinde bu fiilden sorumlu olacaktır. Bu y k ml l klere aykırılık dolayısıyla da hukuk düzeninin devamı için bu kişiye bazı yaptırımlar uygulanmaktadır.

Ceza hukukunda suçun karşılığı olarak uygulanabilecek yaptırımlar ceza ve güvenlik tedbirleri olarak sıralanmaktadır. Ceza ve güvenlik tedbirleri, TCK'nın 2. maddesinde yer alan suç ve cezaların kanuniliği ilkesi gereğince ancak kanun ile konulmaktadır. Söz konusu maddede kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza ve güvenlik tedbiri uygulanamayacağı hükme bağlanmışır. Yine suç ve cezalara ilişkin kıyas yasağı da aynı maddede düzenlenmiştir.

TCK'da cezalar; hapis ve adli para cezaları olarak düzenlenmiştir. Bazı suçlarda kanun, suça ilişkin yaptırımı sadece hapis veya hapis ve adli para cezası ya da sadece adli para cezası olarak belirlemektedir.

TCK'da belirlenmiş diğer yaptırım ise, 53 ila 60. maddeleri arasında düzenlenen güvenlik tedbirleridir. Müsadere, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakma, sınır dışı edilme, tüzel kişilere ilişkin güvenlik tedbirleri olarak sıralanabilir.

3.7.1. Ceza

Toplumda resmi belgelere duyulan güven, özel belgelere oranla daha fazla olduğundan resmi belgede sahtecilik suçu kanun koyucu tarafından daha ağır cezai yaptırıma tabi tutulmuştur. Resmi belgede sahteciliğin özel bir türü olan parada sahtecilik suçu ise kamu güvenine karşı işlenen suçlar arasında en ağır cezai yaptırımı olan suç olarak düzenlenmiştir (Tekin, 2019, s. 123).

TCK'nın 197/1. fıkrasında yer alan seçimlik hareketlerin hepsi, iki yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin gün adli para cezası ile cezalandırılmaktadır. Kanun koyucu, TCK'nın 61/1. fıkrasında yer alan kriterlere dayanarak hakime vicdani kanaatine göre alt ve üst sınırı arasında hapis cezası belirleme yetkisi sunmuştur. Ayrıca kanunda belirtilen on bin günlük adli para cezası seçimlik değil hapis cezası ile birlikte zorunluk arz etmektedir.

TCK'nın 197/2. maddesinde, sahte parayı bilerek kabul eden failin ise bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve adli para cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu maddedeki adli para cezası, TCK'nın 52. maddesinde yer alan genel hükümlere göre belirlenecektir. Söz konusu düzenlemede adli para cezasının beş günden az yedi yüz otuz günden çok olamayacağı hükme bağlanmıştır.

Adli para cezaları belirlenirken, ele geçirilen sahte para miktarının ve TCK'nın 61/1. fıkrasında belirtilen hususların göz önünde bulundurulması, adli para cezasının hapis cezası ile orantılı olması gerekmektedir.

Parada sahtecilik suçuna ilişkin üçüncü fıkrada düzenlenen hükümde ise hapis cezası üç ay ila bir yıl arasında belirlenmiş ve adli para cezası, cezai yaptırımın konusu edilmemiştir.

Yargılama sonucunda hükmolunan ceza, bir yıl veya daha az süreli hapis cezası ise TCK'nı 50. maddesinde düzenlenen seçenek yaptırımlara çevrilebilecektir. Seçenek yaptırımlara;

- Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iadesi, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,
- En az iki yıl süre ile bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etme,
- Mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma,
- Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süre ile, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmasına,
- Mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılma,

örnek olarak verilebilir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024).

İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkum olan failin; TCK'nın 51. maddesinde yer alan şartların gerçekleşmesi halinde, cezası ertelenebilecektir.

Benzer şekilde cezanın iki yıl veya daha az süreli hapis cezası olması durumunda mahkemeler, CMK'nın 231/5. fıkrası gereğince hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı da verebilecektir. Bu kararı verilebilmesi için;

- Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmaması,
- Sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak mahkemece yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması,

- Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,

şartlarının yerine getirilmesi gerekmektedir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024).

3.7.2. Güvenlik Tedbirleri

3.7.2.1. Belirli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakma

Sanık hakkında hükmedilen hapis cezasının sonucu olarak hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar sanığın belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılması olarak ifade edilmektedir (Koca & Üzülmaz, 2018, s. 624). Konu ile ilgili düzenleme TCK'nın 53. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu düzenleme kapsamında parada sahtecilik suçundan mahkum olan sanık hapis cezasının infazı tamamlanana dek TCK'nın 53/1. fıkrasında yer alan hakları kullanamayacaktır. Mahkemece hak yoksunluğuna hükmedilmemiş olma hali ise sanık lehine kazanılmış hak doğurmayacaktır (Tekin, 2019, s. 131).

3.7.2.2. Müsadere

Müsadere, suçla ilgili eşya veya suçtan elde edilen kazancın tamamının veya bir kısmının devletin mülkiyetine geçirilmesidir. TCK'da müsadere; eşya müsaderesi ve kazanç müsaderesi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

TCK'nın 197. maddesinin konusunu oluşturan sahte para ve 200. madde kapsamında yer alan para ve kıymetli damga yapmaya yarayan araçlar, suç eşyası müsaderesine ilişkin TCK 54. madde kapsamında değerlendirilmektedir. Suça konu eşya mutlaka müsadere edilecektir. Esas olarak suça konu şeyin sanıkta yaratacağı tehlikeden ziyade herkeste yaratacağı tehlike dikkate alınır. Bu nedenle suç teşkil eden eşyanın müsaderesi için bir ceza ile mahkumiyete gerek yoktur (Yerdelen, 2010, s. 58).

Soruşturma veya kovuşturmanın tamamlanmasıyla CMK'nın 256. maddesine göre mahkeme kararıyla müsadere edilen sahte banknot ya da sahte banknot yapmaya yarayan araçlar, 5320 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 17. maddesi uyarınca Adalet Bakanlığınca hazırlanan Sahte Banknotların İncelenmesi ve Değerlendirilmesinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik gereği imha edilmek üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına; madeni para ve madeni para yapmaya yarayan araçlar ise Sahte Madenî Paraların ve Sikkelerin İncelenmesi Ve Değerlendirilmesinde Uyulacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik gereği, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğüne gönderilir.

3.7.2.3. Tüzel Kişiler Hakkında Güvenlik Tedbirleri

Cezanın şahsiliği ve bunun doğal sonucu olarak tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımına hükmedilemeyeceği TCK'nın 20/2. fıkrasında açıkça düzenlenmiştir (Yerdelen, 2010, s. 18). Ancak tüzel kişi tarafından suç işlenmesi halinde o tüzel kişi hakkında güvenlik tedbirlerine başvurulacaktır. TCK'nın 60. maddesinde tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi için; özel hukuk tüzel kişisi yararına işlenmiş bir suç olmalı, kanunda açıkça o suç için tüzel kişi hakkında güvenlik tedbirine hükmedilebileceği belirtilmiş olmalı ve güvenlik tedbirine hükmedilmesi işlenen fiile nazaran daha ağır sonuçlar ortaya çıkmamalıdır. Yine aynı maddede uygulanacak güvenlik tedbirleri, faaliyet izninin iptali ve müsadere olarak belirtilmiştir.

Parada sahtecilik, para ve kıymetli damga yapmaya yarayan araçlara ilişkin suçlarda, tüzel kişilerin suçu icra etmesi halinde güvenlik tedbiri uygulanacağına dair ilgili kanun hükümlerinde herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

3.8. Ceza Muhakemesine İlişkin Hükümler

3.8.1. Soruşturma ve Kovuşturma

Soruşturma görevi yalnızca devletin tekelinde olup, soruşturmaların resen yapılması TCK hükümlerine göre genel kuraldır. Ancak bazı suçlarda, soruşturma açılabilmesi şikayete veya izne bağlıdır. Bu gibi durumlara kovuşturma şartı denmektedir (Özgenç, 2015, s. 639).

Takibi şikayete bağlı suçlarda suçtan zarar görenin ya da mağdurun şikayeti üzerine soruşturma başlatılır. Takibi şikayete bağlı suçlarda şikayetin soruşturma için ön şart olduğu ilgili kanun hükmünde mutlaka belirtilmektedir.

Parada sahtecilik, para ve kıymetli damga yapmaya yarayan araçlara ilişkin suçlarda soruşturma işlemi resen başlatılmaktadır. Bu sürecin başlayabilmesi için suça ilişkin ihbarın, CMK'nın 158. maddesinde belirtilen makamlara sözlü veya yazılı yapılması gerekmektedir. Yine parada sahtecilik suçları, CMK'nın 253. maddesinde belirtilen uzlaşmaya tabi suçlar arasında yer almamaktadır (Tekin, 2019, s. 136).

CMK'nın 250. Maddesi; seri muhakeme düzenlemelerini içerecek şekilde 17.10.2019 tarih, 7188 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 23. maddesi ile değiştirilmiştir. Seri muhakemenin amacı ceza adalet sisteminin işleyişini hızlandırmak, suça karşı tepkideki gecikmelerin meydana getirdiği aşınmaları ortadan kaldırmak, kaynakları etkin kullanmak adına belirlenen bazı suçlar bakımından Cumhuriyet savcısı ile şüpheli arasında bir anlaşma ortamının hazırlanmasını sağlamaya çalışmaktır (Değirmenci, 2020, s. 17).

Yapılan değişiklikle birlikte seri muhakeme usulüne tabii suçlar arasında TCK 197/2. ve 197/3. fıkrasında yer alan parada sahtecilik suçları da yerini almıştır. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, sağır ve dilsizlik halleri ile soruşturma ve kovuşturma yapılması izne ya da talebe bağlı olan suçlarda ve iştirak halinde işlenen suçlarda şeriklerin seri muhakeme usulünü kabul etmemesi halinde seri muhakeme usulüne kanun gereği başvurulamamaktadır. Ayrıca seri muhakemeye konu suç ile birlikte bu

kapsamda yer almayan suçun işlenmesi halinde seri muhakemeye ilişkin hükümler uygulama alanı bulabilecektir.

Öncelikle seri muhakeme sürecinin başlayabilmesi için CMK 250. maddede belirtilen suçlardan birinin işlenmesi ile birlikte bu suça ilişkin CMK 171. maddede belirtilen kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmemiş olması gerekmektedir. İlgili maddede katalog suçlarda yer alan suçun icra edilmesiyle birlikte, seri muhakeme usulü bakımından cumhuriyet savcısı veya kolluk makamları şüpheliye gerekli bilgilendirmeyi yapar. Bilgilendirme; sürecin nasıl işlediğini, seri muhakeme ile şüphelinin istinaf kanun yoluna başvurma hakkından feragat etmiş olacağını ve seri muhakeme usulünün amacını içermelidir. Bilgilendirme sonrasında Cumhuriyet savcısı şüpheliye müdafisi huzurunda seri muhakeme teklifini iletir. Şüpheli müdafii seçemez durumda ise kendisine müdafii atanır. Şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul etmesi ile birlikte Cumhuriyet savcısı, TCK 61/1. fıkrada yer alan kriterleri göz önünde bulundurarak cezayı belirler. Suça ilişkin kanun hükmü gereği ceza hapis ve adli para cezası birlikte düzenlenmişse, her ikisi de cumhuriyet savcısı tarafından belirlenir. Kanunda iki ceza türü de seçimlik olarak düzenlenmiş ise ilk önce cezai yaptırıma karar verilir sonrasında cezanın miktarı belirlenir. Ceza miktarı belirlendikten sonra, CMK 250/4. fıkrasına göre ceza yarı oranında indirilir. Sonuç ceza, koşullar mevcut ise TCK 50. maddede düzenlenen seçenek yaptırımlara çevirilebilir. TCK 51. maddede düzenlenen cezanın ertelenmesi müessesesi ya da şüphelinin kabul etmesi halinde CMK 231. maddede yer alan hükmün açıklanmasının geri bırakılması hükümleri de uygulama alanı bulur. Seri muhakeme, usulü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına engel teşkil etmez. Cumhuriyet savcısı tarafından mahkemeye sunulmak üzere hazırlanan talepnamele suç ve suçun tarafları, belirlenen cezai yaptırım ile ilgili bilgilerle birlikte, TCK 54. ve 55. maddelerinde düzenlenen müsadereye ya da diğer güvenlik tedbirleri talebine yer verilebilir. Talepnamenin iletildiği mahkeme; seri muhakeme usulüne uyulup uyulmadığını, temel cezanın TCK madde 61 kapsamında doğru tespit edilmediğini, belirlenen cezanın yarı oranında indirilip indirilmediğini kontrol eder ve şüpheliyi müdafii huzurunda dinler. Duruşmaya mazeretsiz gelmeyen şüpheli, seri muhakeme usulünden vazgeçmiş sayılır. Mahkeme yaptırım

miktarlarını değiştiremez. Mahkemenin talepnamedeki cezai yaptırımlar doğrultusunda hüküm kurması halinde, isterse şüpheli kararın tebliğinden itibaren yedi gün içerisinde itiraz yoluna başvurabilir. Mahkeme itirazı yerinde görür ise kararını düzeltir. İtiraz mahkemece yerinde görülmez ise; mahkeme en çok üç gün içerisinde itirazı incelemek üzere CMK. 268/3. maddeye göre belirlenen ilgili merciye gönderecektir (Değirmenci, 2020).

3.8.2. Koruma Tedbirleri

Koruma tedbirleri, hükmün infaz edilebilirliğini sağlamaya yönelik, veya maddi gerçeğin ortaya çıkmasını temin etmek amacıyla tatbik edilen, bazı temel hak ve özgürlükleri hükmün kesinleşmesinden önce kısıtlayan, geçici, gecikemez tedbirlerdir (Toroslu & Feyzioğlu, 2013, s. 217). Uygulanacak koruma tedbirleri; kişilerin vücuduna, özgürlüğüne, mülkiyet hakkına, konut dokunulmazlığına ilişkin olabilir.

Parada sahtecilik suçu açısından tutuklama, yakalama, vücuduna yönelik arama, mülkiyet hakkı ve zilyetliğe yönelik el koyma gibi koruma tedbirleri uygulanabilmektedir.

3.8.3. Görevli ve Yetlili Mahkeme

CMK'nın 3. maddesinde mahkemelerin görevlerinin kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. 5235 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'a göre ceza mahkemeleri; sulh ceza hakimlikleri, asliye ceza mahkemeleri, ağır ceza mahkemeleri olarak sıralanır.

Söz konusu kanunun 14. maddesine göre mahkemelerin görevlerinin belirlenmesinde ağırlaştırıcı veya hafifletici nedenler gözetilmeksizin kanunda yer alan suçun cezasının üst sınırı göz önünde bulundurulur. 12. maddeye göre ise kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir. Budurumda parada sahtecilik suçuna ilişkin birinci

fıkra da yer alan suçların yargılama süreci ağır ceza mahkemelerinde gerçekleşir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024).

Yine aynı kanunun 11. maddesine göre sulh ceza hakimliklerinin görev alanı aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

“Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılır” (Mevzuat Bilgi sistemi, 2024).

Bu durumda 197/3. fıkra kapsamındaki suçta soruşturma evresindeki hakim kararlarının verilmesi sulh ceza hakimliğinin görevi alanındadır.

Ayrıca sulh ceza ve ağır cezanın görev alanı dışındaki davaların kovuşturma süreci de asliye ceza mahkemeleri tarafından yürütülmektedir. Bu durumda TCK’da yer alan 197/2. fıkra ve 200. maddeye ilişkin davalar asliye ceza mahkemelerinin görev alanına girmektedir.

Yer itibarıyla yetkili mahkemenin tayini ise CMK 12. madde gereğince suçun işlendiği yer mahkemesidir. Parada sahtecilik suçunda suçun işlendiği yer, sahte para ve değerlerin ele geçirildiği yerdir. 200. madde kapsamındaki suçta ise para ve kıymetli damga yapmaya yarayan araçların yakalandığı yer suçun işlendiği yer olarak kabul edilir. Suçun işlendiği yerin tespit edilememesi halinde sanığın yakalandığı yer mahkemesi görevli olacaktır. Parada sahtecilik suçunun yurt dışında işlenmesi durumunda CMK’nın 14. madde hükümlerine göre yer itibarıyla yetkili mahkeme tespit edilir.

3.8.4. Zamanaşımı

Ceza hukukunda zamanaşımı, dava zamanaşımı ve ceza zamanaşımı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Dava zamanaşımı, işlenen suç sebebiyle kanunda belirtilen süreler içinde dava açılmaması veya açılan davanın sona erdirilememesidir. Ceza zamanaşımı ise, fail ile ilgili kesinleşmiş mahkumiyet kararı bulunmasına rağmen bu kararın hüküm tarihinden itibaren kanuni süreler içinde infaz edilememesidir.

Dava zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde ilgili suçun düzenlemesinde yer alan cezai üst sınır göz önünde bulundurulmaktadır.

197/1. fıkrada yer alan suç için dava zamanaşımı TCK madde 66/1-d bendine göre on beş yıl, 197/2. ve 200. maddedeki suçlar için ise TCK madde 66/1-e bendine göre sekiz yıldır.

Ceza zamanaşımı sürelerinin tespiti ise hakim tarafından hükmedilen sonuç ceza tarafından belirlenmektedir. Ceza zamanaşımı süresi hükmün kesinleşmesinden sonra infazın kesintiye uğraması ile başlayacaktır. Parada sahtecilik suçlarında, 197/1. maddede yer alan suçlar için ceza zamanaşımı süresi, TCK madde 68/1-d bendine göre yirmi yıl iken; TCK 197/2, 197/3 ve 200. maddede yer alan suçlar için TCK madde 68/1-e gereği on yıldır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLİRKİŞİLİK MÜESSESESİ VE MERKEZBANKALARININ ROLÜ

4.1. Bilirkişilik Kavramı

Ceza muhakemesi, yargılama sürecinde maddi gerçeğe ulaşmayı hedeflemektedir. Maddi gerçeğe ulaşma hususunda bilirkişi yardımından yararlanarak maddi gerçeğin ortaya koyulması önem arz etmektedir. Ceza muhakemesinin geniş faaliyet alanı göz önünde bulundurulduğunda, hakimlerin tüm teknik sahada uzman olmaları beklenemez. Özel ve teknik bilgiye ihtiyaç duyulan hallerde uyuşmazlığın çözümü için mahkemece görevlendirilen ve uzmanlığı sayesinde görevlendirildiği meselelerde değerlendirme yaparak sonuca ulaşan ve bu faaliyetiyle muhakeme makamlarına yardımcı olan bilirkişilik kurumu, soruşturma ve kovuşturmada sık başvurulanan ispat aracı haline gelmiştir.

Bilirkişi; ispatı gereken ve hakimın uzmanlık alanına girmeyen konularda uzmanlık bilgisine sahip olan, bu uzmanlık bilgisiyle çeşitli olgular veya tecrübe kurallarına ilişkin bilgi aktarabilen ya da belirli olayları değerlendirip sonuç çıkarabilen ve görevlendirilmesi üzerine ispata ilişkin çözümü gereken bir sorunun değerlendirilmesinde mahkemeye veya hakime, kanunun olanak tanıdığı durumlarda cumhuriyet savcısına ve daha genel bir ifadeyle ceza muhakemesinde karar verme yetkisine sahip makamlara yardımcı olan kimsedir (Yıldız A. K., 2006, s. 274). Tecrübe kuralı ise; tabiat kanunları, çeşitli bilim dallarından ve yaşam deneyimlerinden öğrenilen matematik, mantık kuralları gibi genel nitelikteki soyut tahmine dayanan hükümdür. Tecrübe kuralları, delillerin değerlendirilmesinde başvurulanan ölçütlerdir. Bir delilin sağlamlığının kontrol edilmesinde, o delilin diğerleriyle uyuyup uyuşmadığının, olayı temsil edip etmediğinin belirlenmesinde tecrübe kurallarından yararlanılır (Kunter, Yenisey, & Nnuhoğlu, 2010, s. 610-611). Özel uzmanlığı gerektiren bilgiye sahip olması, bilirkişiye olaylar ve tecrübe

kuralları konusunda bilgi vermek ya da belirli bir olgu konusunda değerlendirme yapmak ve görüş bildirmek olanağı vermektedir.

Hakimin genel kültür bilgisi ve uzmanlık alanı dışındaki bir alana ilişkin uzmanlık bilgisinin mutlaka bilimsel nitelikli olması gerekli değildir. Örneğin, ticaretle, makina tamiriyle uğraşan kişiler de kendi uğraştıkları alana ilişkin uzmanlık bilgileri nedeniyle bilirkişilik yapabilmektedirler (Yıldız A. K., 2006, s. 275).

Uzman mütalaası, doktrinde taraf bilirkişisi, savunma bilirkişisi veya teknik müşavir olarak da ifade edilen, CMK'da uzman olarak nitelendirilen kimse tarafından uzmanlık alanına giren konuda yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında hazırlanan rapordur (Yıldız A. K., 2006, s. 342). Uzman mütalaasının bilirkişi raporundan farkı, sadece özel uzmanlık ve teknik bilgi gerektiren konuya ilişkin olmayıp aynı zamanda davaya konu, hukuksal değerlendirmeler de içerebilmesidir. Ayrıca CMK'nın 67. maddesinin 6. fıkrasına göre cumhuriyet savcısı, katılan, vekili veya sanık, müdafî veya kanuni temsilcisi uzman mütalaası alabilmektedir.

CMK'da ise bilirkişini atanmasına ilişkin genel hükümler 63. maddede düzenlenmiştir. CMK dışında 6754 Sayılı Bilirkişilik Kanunu ve Bilirkişilik Yönetmeliği konu ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.

4.1.1. Bilirkişi ve Bilirkişi Görüşünün Hukuksal Niteliği

Bilirkişinin yargılamada oynadığı rolle ilgili doktrinde üç farklı görüş yer almaktadır. İlk görüş mahkemenin yardımcısı olduğu yönündedir (Yıldız A. K., 2006, s. 276). İkinci görüşe göre bilirkişi hâkimin müşaviridir (Toroslu & Feyzioğlu, 2016, s. 200). Bilirkişi hâkimin müşaviri olması hasebiyle, ihtiyaç duyulması halinde bilirkişiye başvurulabilir. Son görüş ise bilirkişinin delillerin öğrenilmesi ve değerlendirilmesi aracı olarak kullanılabileceğidir (Toroslu & Feyzioğlu, 2016, s. 201).

CMK'nın 62. maddesi, tanıklara ilişkin hükümlerin bilirkişiler hakkında da uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle bilirkişi mütalaasının

tanık ifadesine benzer şekilde delil olduğu veya diğer görüşe göre delilleri değerlendirme aracı olduğu ya da bazı özel hallerde bilirkişi mütalaasının nitelik değiştirip olgusal duruma göre hem delil hem de delil değerlendirme aracı olabileceği yönünde farklı görüşler mevcuttur. Deliller, geçmişte yaşandığı iddia edilen ve bir suç tanımına girmesi olasılığı olduğu için ceza davasının konusunu oluşturan olayın ispatına yarayan araçlardır (Yıldız A. K., 2006, s. 279). Bu bağlamda bilirkişinin özel bilgisi sayesinde çeşitli saptamalar yapması ve bunu mahkemeye bildirmesi durumunda; bilirkişi, zaten var olan ancak mahkemenin gerekli özel bilgiye ve donanımına sahip olmadığı bir veriyi, sahip olduğu özel bilgi ve teknik donanım sayesinde saptamaktadır. Bu durumda delil olan şey, bilirkişinin özel uzmanlığı sayesinde saptadığı veridir. Bu nedenle bilirkişinin faaliyeti, delilin saptanması niteliğinde olup delil değerlendirme aracıdır.

Bilirkişinin hukuksal statüsünü kamu görevlisi olarak nitelendirebiliriz. Bilirkişinin görevi bir kamu hizmeti olarak adli hizmetlerin işleyişine katkıda bulunmaktadır. Bilirkişi kamuda görevli memur olmasa da hakim görevlendirmesi sonucu yargılama sürecinin daha sağlıklı yürütülmesine yardımcı olmaktadır. TCK'nın 6/1-c bendinde kamu görevlisi; kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi olarak tanımlanmıştır. TCK'nın madde gerekçesinde de bilirkişi, kamu görevlisi olarak sayılmıştır.

4.1.2. Bilirkişi Raporunun Bağlayıcılığı

Bilirkişinin raporunun bağlayıcılığı ile ilgili doktrinde iki görüş yer almaktadır. İlki hakim ilgili konuyu aydınlatmak amacıyla bilirkişiye başvurduktan sonra bilirkişinin görüşüyle bağlı olduğunu benimsemektedir. Bu görüşe göre hakim bilirkişi raporunu dikkate almadan kendi kanaat ve bilgisiyle karar vermesi hem bilirkişilik kurumuna varlık nedenine aykırılık hem de hukuka aykırılık teşkil eder. Böyle durumlarda hakim; özel ve teknik bilgi gerektiren konu kendi kafasında çözümlene kadar, aynı bilirkişiye birden fazla başvurarak ya da farklı bilirkişilerden raporlar alarak kararını verecektir. Hakimler; Anayasada güvence altına alınmış yargı yetkisinin devredilemeyeceği ilkesine aykırı olmayacak şekilde, bilirkişi raporlarını

kararlarında kaynak olarak kullanılmalıdır. Aksi durum yetki devrine yol açacaktır. (Yılmaz Z. , 2021, s. 7)

İkincisi ise hakimin, bilirkişinin görüşü ile bağlı olmadığı yönündedir. Bilirkişi raporu hakimi tatmin etmez ise yine bilirkişiye başvurabilir buna gerek görmediği hallerde ise hakim gerekçe belirterek rapora bağlı kalmadan karar verebilecektir (Toroslu & Feyzioğlu, 2016, s. 201).

Konu ile ilgili Yargıtay görüşünü içeren Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 24.05.2016 Tarih, 2015/276 Esas, 2016/263 Karar sayılı ilamı aşağıda yer almaktadır.

“Anılan hükümler uyarınca hâkim, çözümü ancak özel veya teknik bir bilgi gerektiren hallerde bilirkişi dinleyebilir veya rapor isteyebilir. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözümü mümkün bulunan konularda ise bilirkişiye başvurmayacaktır. Kanun koyucunun uzmanlığa, özel veya teknik bir bilgiye ihtiyaç bulunduğunu baştan kabul ettiği "akıl hastalığı, parada sahtecilik, moleküler genetik inceleme" gibi hususlar dışında hâkimin bilirkişi raporu alması mecburiyeti bulunmadığı gibi, bilirkişi raporu da mahkemeyi bağlayıcı nitelikte değildir” (Yargıtay Karar Arama, 2024).

CMK 67/3. fıkrasında açık bir şekilde bilirkişinin, raporunda hakim tarafından yapılması gereken hukuksal değerlendirmelerde bulunamayacağı belirtilmiştir. Bilirkişi maddi olayın ispatı ile ilgili aşamada görev yapar ve elde edilen bu verilere hangi hukuksal sonuçların bağlanması gerektiğine hakim karar vermektedir.

Aynı zamanda hakim, bilirkişinin raporunun güvenilirliğine ilişkin değerlendirme yapmak zorundadır. Hakim, ihtiyari bilirkişilik müessesesine başvurdu ise güvenilir bulmadığı sürece bilirkişinin raporuyla bağlı kalmak zorunda değildir. Zorunlu bilirkişilik durumunda ise hakim, bilirkişi raporunu güvenilir bulmaması halinde yeni bilirkişiye başvurabilecektir. Bu yönü ile bilirkişilik müessesesi tanıklıktan ayrılmaktadır. Yargılama konusu olaya şahit olmuş tanığın yerini herhangi bir kişi alamazken delilleri değerlendirme sürecinde görevlendirilmiş bilirkişinin yerini başka bir bilirkişi alabilir. Yani bilirkişinin reddi mümkün olmakla birlikte tanığın reddi mümkün değildir (Yıldız A. K., 2006).

4.2. Bilirkişinin Yetkileri

4.2.1. Bilirkişilikten Çekinme

Çekinme yetkisi bilirkişinin tarafsızlığının ve objektifliğinin güvencesi olarak getirilmiş bir yetkidir (Yılmaz Z. , 2021, s. 52). CMK'nın 70. maddesine göre bilirkişi tanıklıktan çekinmeyi gerektiren sebeplerin yanında diğer sebeplerle de bilirkişilikten çekinebilecektir. Tanıklıktan çekinmeyi gerektiren nedenler CMK'nın 45. ve 46. maddelerinde sıralanmıştır. CMK madde 45'e göre;

- Şüpheli veya sanığın nişanlısı,
- Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi,
- Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu,
- Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları,
- Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar,

tanıklıktan çekinebileceği gibi bilirkişilikten de çekinebilirler (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024). Bilirkişinin saptayacağı hususlar, kanunda belirtilen yakınlarını ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte ise bu hususlarda görüş bildirmekten kaçınabilecektir.

CMK'nın 46. maddesi ise mesleki ve sürekli uğraşları nedeniyle tanıklıktan çekinebilecekler ile çekinme konu ve koşulları şunlardır.

- Avukatlar veya stajyerleri veya yardımcılarının, bu sıfatları dolayısıyla veya yüklendikleri yargı görevi sebebiyle öğrendikleri bilgiler,
- Hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ve bunların yakınları hakkında öğrendikleri bilgiler,
- Malî işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterlerin bu sıfatları dolayısıyla hizmet verdikleri kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler,

nedeniyle bu kişiler tanıklıktan çekinebileceği gibi bilirkişilikten de çekinebilir. Ancak anılan maddenin ikinci fıkrasına göre avukatlar veya stajyerleri veya yardımcıları dışında kalan meslek mensupları ilgilinin rızası durumunda bilirkişilikten çekinemeyecektir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024).

Bilirkişilikten çekinmeyi gerektirecek diğer nedenler ise sanık ile kanunda belirtilmeyen akrabalık ya da arkadaşlık ilişkisi diğer nedenlere örnek olabilir (Yıldız A. K., 2006).

Bilirkişilikten çekinecekler, bilirkişi raporunu hazırlamadan önce ilgili mercilere bildirimde bulunurlar. Bilirkişilikten çekinme nedenlerini öğrendiği takdirde bilirkişinin raporun hazırlanması aşamasında da çekinmesi mümkündür.

4.2.2. Ücret ve Giderlerin Ödenmesini Talep Etme Yetkisi

CMK'nın 72. maddesine göre bilirkişiye, bilirkişilik faaliyetinden dolayı yaptığı inceleme ve seyahat gideri ile çalışmasına orantılı bir ücret ödenir. Belirlenen ücretin kaybedilen zaman ve harcanan emekle doğru orantılı olması gerekir. Bu ödeme soruşturma ve kovuşturma aşamasında yargılama gideri olarak devlet hazinesinden yapıldıktan sonra, cezaya ve güvenlik önlemlerine mahkum edilmesi halinde sanığa; suç ortaklığı halinde işlenmiş bir suç bulunuyorsa neden oldukları yargılama giderleri nedeniyle mahkum olmuş olanlara ayrı ayrı ve karşılıklı hakaret durumunda taraflardan birisine veya her ikisine yüklenir (Yıldız A. K., 2006, s. 316). Sanığın beraat etmesi ya da ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi halinde giderler devlet hazinesince ödenir.

4.2.3. Bilirkişinin Bilgi Alma Yetkisi

Bilirkişinin objektif kriterlere uygun rapor düzenleyebilmesi için belli konularda belli sınırlar dahilinde bilgi talep etme yetkisi mevcuttur. Bilirkişinin görevlendirilmesi halinde hangi konuda görevlendirildiği, kendisinden tam olarak hangi tecrübe kuralını aktarmasının, hangi saptamaları yapmasının ya da hangi analizleri yaparak sonuç çıkarmasının istendiği bildirileceği gibi; bilirkişinin ana hatlarıyla davaya konu olay ve davanın geneli hakkında da

bilgilendirilmesi sağlanmalıdır (Yıldız A. K., 2006, s. 316). CMK'nın 66/3. maddesine göre *“bilirkişi, görevini kendisini atamış olan merci ile ilişki içinde yerine getirir...”* hükmü gereği; bilirkişi, kendisini görevlendiren makamdan bilgi alabilecektir.

Atanan bilirkişi yeri geldiğinde davaya ilişkin dosyayı inceleyebilecektir. Verilen bu yetkinin amacı, bilirkişinin hazırlayacağı raporun objektifliğinin sağlanmasıdır. Dosyada yer alan hukuka aykırı deliller, yine bilirkişinin kendi özel ve teknik uzmanlığı ile değerlendirme yapacağı delillerin dışında yer alan ve mütalaasına katkı sağlamayacak, bilirkişiyi yanlış yönlendirecek bilgi ve belgelerin bilirkişinin erişimine sunulmaması gerekmektedir.

CMK'nın 157. maddesinde düzenlenen soruşturmanın gizliliği ilkesi, bilirkişinin bilgi edinmek amacıyla dosyayı incelemesine engel değildir. Aksi halde soruşturma aşamasında bilirkişi görevlendirmesinin önü kapanmış olurdu (Yılmaz Z. , 2021, s. 54).

CMK'nın 66/6. maddesine göre bilirkişi mütalaası için ihtiyaç olması halinde bilirkişi; mağdur, şüpheli, sanığa soru sorma yetkisine sahiptir. Bilirkişi sormak istediği soruları ya mahkeme başkanı, hakim veya cumhuriyet savcısı aracılığı ile ya da izin verilmesi halinde doğrudan sorabilecektir. Bilirkişinin soru sorulmasına izin verilmesi halinde sorular yine mahkeme başkanı, hakim veya cumhuriyet savcısının önünde sorulacaktır. Ancak bazı özel durumlarda, hakim veya Cumhuriyet savcısı bulunmaksızın bilirkişinin doğrudan soru sormasına müsaade edilmiştir. Örneğin CMK'nın 74'ncü maddesinde düzenlenen “gözlem altına alma” koruma tedbirinde, gözlem altına alınan kişiye sorulacak soruların hakim veya Cumhuriyet savcısı huzurunda sorulması gerekli değildir.

Ayrıca bilirkişi, CMK'nın 66/4 fıkrasına göre uyuşmazlık çözümünde uzmanlık alanı dışında farklı bir konuda bilgiye ihtiyaç duyarsa; mahkeme, hakim ya da cumhuriyet savcısından nitelikli kişilerle bir araya gelmesi yönünde talepte bulunabilir (Yılmaz Z. , 2021, s. 54). Bu durum; bilirkişinin kendi uzmanlık alanı ile ilgili konuda saptama yapabilmesi, tecrübe kuralını

bildirebilmesi ya da sahip olduğu tecrübe kuralları çerçevesinde bir değerlendirme yaparak sonuç çıkarabilmesi için alt sorun ya da sorunların çözümünün gerekli olması halinde bilirkişi tarafından talep edilebilir. Kanun bu konuda bilirkişiyi atayan makama takdir yetkisi vermiştir. Uzman bilgisinin bilirkişinin raporunu hazırlayabilmesi için gerekli olması halinde uzmana başvurulmalıdır. Alt sorunun çözümüne ilişkin belirlenen uzman da esasen bilirkişiden farklı bir konumda değildir. Bu kişiler de yemin ederler ve kendi özel uzmanlık alanlarına ilişkin değerlendirmeler ilk atanan bilirkişi raporunun tamamlayıcı unsurudur.

4.3. Bilirkişinin Yükümlölükleri

4.3.1. Bilirkişiliği Kabul Etme Yükümlölüğü

Kişilerin, bilirkişilik görevini kabul zorunluluğı bulunmamaktadır. Ancak bilirkişiliği kabul etme yükümlölüğü olanlar CMK'nın 65. maddesinde sıralanmıştır. Buna göre;

- Resmi bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar ve CMK 64. maddede belirtilen il adli yargı adalet komisyonları tarafından hazırlanan listede yer alan kimseler,
- İncelemenin yapılması için bilinmesi gereken fen ve sanatları meslek edinenler veya meslek edinmeye yetkili olanlar,
- İncelemenin yapılması için gerekli mesleğı yapmaya resmen yetkili olanlar,

bilirkişiliği kabul etmekle yükümlüdürler (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024). Ancak bu kişilere ilişkin bilirkişilikten çekinme şartları mevcut ise bilirkişilikten çekinebilirler.

4.3.2. Davete İcabet Etme, Yemin Etme, Oy ve Görüş Bildirme Yükümlölüğü

Bilirkişiler; usulüne göre çağrıldığında bilirkişilikten çekinme hakkı ve zorunluluğı bulunsa dahi CMK madde 71'e göre kendisini çağırان merciin belirttiğı gün ve saatte belirtilen yerde bulunmakla yükümlüdür. Davete icabet

etmeyen bilirkişiler hakkında çağrıya uymayan tanıklar hakkında CMK'nın 44. maddesindeki hükümler uygulanır. Tutuklu işlerde bilirkişinin zorla getirilmesine karar verilebilir (Yıldız A. K., 2006, s. 321). Yine usulüne göre çağırılıp mazeretini bildirmeden davete icabet etmeyen bilirkişiler de zorla getirilebilirler. Bilirkişiler duruşmaya görüşlerine başvurulmak, taraflarca soruların açıklığa kavuşturulması amacıyla çağırılabilirler. Bilirkişilerin davete icabet etmemelerinin neden olduğu giderler kamu alacaklarının tahsili usulüne göre bilirkişiden tahsil edilir. CMK'nın 44/1. fıkrasına göre gelmemesinin haklı nedenleri mevcut ise, sonradan bildirilmesi halinde bilirkişi söz konusu giderleri ödeme yükümlülüğünden kurtulur.

Bilirkişinin diğer yükümlülüğü ise yemin etmektir. Yemin esasında bilirkişinin tarafsızlığını güvence altına almayı amaçlamakta aynı zamanda bilirkişilik yapacak kimseyi görevi konusunda söz ile bağlamaktadır. Yemin bilirkişilik görevinin kamu görevi olduğunu doğrulamaktadır (Yılmaz Z. , 2021, s. 62). Yemin kural olarak CMK'nın 64/5. fıkra da yer alan ifadenin sözlü beyanıyla gerçekleşir. Bilirkişiler, il adli yargı adalet komisyonu huzurunda yemin etmediği sürece atamalarını yapan mercii huzurunda yemin ederler.

Reddi veya çekinmesi kabul edilmediği sürece bilirkişi, görevi gereği kendisinden istenen tecrübe kuralını açıklama, somut olayda uzmanlığını kullanarak saptamalar yapma buna bağlı olarak değerlendirme yapma ve bunları kendisini atayan merciiye sunmak zorundadır. Usulüne göre çağırıldığı halde gelmeyen veya yemin etmekten, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında bu durumdan kaynaklanan giderlerin tahsiline karar verileceği gibi CMK'nın 71. Maddesinin, aynı Kanun'un 60'ncı maddesine yaptığı göndermeye göre tanıklıktan ve yeminden sebepsiz çekinme hükümleri, yani dava hakkında hüküm verilinceye kadar üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi hükümleri uygulanacaktır. Disiplin hapsine, naip hakim, istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hakimi yetkilidir.

4.3.3. Görevini Objektif ve Dürüst Bir Biçimde Özenle Yerine Getirme Yükümlülüğü

Bilirkişinin mütalaasını objektif ölçütlere göre hazırlayabilmesi, bilirkişinin tarafsızlığına bağlıdır. Objektiflik, bilirkişinin hazırladığı raporda herhangi bir taraf gibi ya da bir taraf adına hareket etmemesidir (Yıldız A. K., 2006). Bilirkişi inceleme yaparken ve rapor hazırlarken; iddia, savunma ve yargılama makamından bağımsız olmalıdır.

Aynı zamanda bilirkişinin objektif olması, görevini yaparken kendi kişisel inanç ve değerlerinden, düşüncelerinden sıyrılarak, kendi uzmanlık alanına ilişkin dayanakları gösterilmiş, mantık kurallarına uygun ve gerekçeli bir değerlendirmeyi de gerektirmektedir.

İnceleme safhası sona erdiğinde yetkili merciye rapor halinde ulaşan mütalaa bekleneni gerçekleştirmelidir. Bilirkişi vardığı sonucu belirtmekle yetinmemeli, bu sonuca varmasını sağlayan uygulama bilgisine de dayanan bilimsel altyapıyı raporunda kurmalıdır (Yılmaz Z. , 2021, s. 66). Bilirkişi konu ile ilgili raporunu, işin niteliğine göre CMK 66/1. fıkrası gereğince en geç üç ay sonunda ilgili makama sunmak zorundadır. Gerektiğinde bu süre bilirkişinin talebi, kendisini atayan makamın gerekçeli kararı ile üç ay daha uzatılır.

Bilirkişinin tarafsızlığından şüphe edilmesi halinde taraflardan biri bilirkişinin reddini talep edebilecektir. Ayrıca bazı meslek gruplarının tarafsız olamayacağı ön kabulü ile bilirkişilik faaliyetinde bulunmaları kanunen engellenmiştir.

4.3.3.1. Bilirkişinin Reddi

CMK'nın 69. maddesine göre hakim reddini gerektiren nedenler bilirkişiler için de uygulanacaktır. Hakimin reddi, hakim tarafsızlığını koruyamayacağı durumlarda taraflardan birinin talebi üzerine karar bağlanır. Buna göre bilirkişinin reddi;

- Suçtan bizzat kendisi zarar gördü ise,

- Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet, kayımlık ilişkisi bulunmuşsa,
- Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üst veya altsoyundan biri ise,
- Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dahil kan hısımlığı var ise,
- Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı var ise,
- Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa,
- Aynı davada tanık olarak dinlenmişse,
- Aynı davada hakimlik görevi yapıyor ise,

bilirkişinin reddi ilgili taraflarca talep edilebilecektir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024).

Ayrıca kanunda belirtilmemiş olsada bilirkişinin tarafsızlığını şüpheyeye düşürecek durumlardan biri de şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında nişanlılık ilişkisinin bulunmasıdır. Bu durumda taraflardan biri bilirkişinin reddini talep edebilir.

Bilirkişi, davanın taraflarından birine uzman mütalaası vermiş ise aynı davaya bilirkişi olarak atanması halinde reddi talep edilebilir.

Ayrıca bilirkişinin yargılamanın devam edebilmesi için sorunun çözümünde yetersiz kalması halinde taraflarca bilirkişinin reddi istenebilir. Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanuni temsilcisi ret talebinde bulunabilir. Bilirkişinin reddi bakımından kanunda herhangi bir süre kısıtı yer almamaktadır.

Bilirkişi atandığı zaman reddedebilecek taraflara bilirkişinin bilgileri verilir. Soruşturma aşamasında bilirkişinin reddi talep edilirse bu talep cumhuriyet savcısı tarafından karara bağlanır. Soruşturma aşamasında ret talebi kabul edilmediği takdirde söz konusu talep sulh ceza hakimî tarafından incelenecektir.

Kovuşturma aşamasında ise ret talebini inceleyecek makam, hakim veya davayı görmekte olan mahkeme heyetidir. Mahkemenin konu ile ilgili kararı hakkında hükümle birlikte istinafa gidilebilir veya karar temyiz edilebilir.

Ret isteminin kabul edilmesi halinde reddedilen bilirkişinin konu ile ilgili görüş ve değerlendirmesine başvurulmaz.

4.3.3.2. Bilirkişilik Yapması Yasaklananlar

Bazı  zel kanunlarda belirli meslek mensuplarının bilirkişilik yapması engellenmiştir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) Başkanı ve  yeleri ile Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu (TMSF) Başkanı ve üyelerinin bilirkişilik yapması yasaklanmıştır (Deryal, 2017, s. 47).

CMK'nın 46. maddesinde belirtilen meslek grupları, hizmet sağladıkları kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler meslek sırrı kapsamında değerlendirildiğinden tanıklık yapamayacakları gibi bilirkişilik de yapamazlar. Bu meslek gruplarında yer alan avukat, stajyerleri ve yardımcıları; ilgilinin rızası olsa dahi ilgilinin tarafı olduğu davada bilirkişilik yapamayacaktır (Yılmaz Z. , 2021, s. 68).

Ayrıca CMK'nın 87/3. fıkrasına göre  leni son hastalığında tedavi eden hekim ilgili olduğu davada bilirkişilik yapamayacaktır. Ancak otopsi sırasında bilgisine başvurulabilir.

Son olarak CMK'nın 64/3. fıkrasına göre kamu görevlilerinin bağlı bulundukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanmaları yasaklanmıştır.

4.4. Bilirkişiye Başvurmanın Zorunlu Olduğu Haller

Genel olarak ceza yargılamasında bilirkişiye başvurma istisnai bir durumdur. Ancak zaruri hallerde, CMK'nın ilgili maddelerine göre soruşturma veya kovuşturma makamının bilirkişiye başvurması zorunludur. CMK'da sıralanan bu zorunlu durumlarda, delilin ispatına ilişkin incelemenin konunun uzmanı olan kimseler tarafından gerçekleştirilmesi ve bu konularda muhakeme

makamlarının kendilerinin bir değerlendirme yapması ve sonuç çıkarması kabul edilmemektedir. Bu özel durumlarda bilirkişi incelemesinin hangi merci tarafından (sahte paraların değerlendirilmesinde olduğu gibi) ya da nasıl (mağdurun bedeninin muayenesinde olduğu gibi) yapılması gerektiği kurallara bağlanmış ve bu incelemeler tamamen bilirkişinin insiyatifine bırakılmamıştır.

CMK'ya göre bilirkişilik müessesesinin zorunlu olduğu durumları şu şekilde sıralayabiliriz (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024).

- Sahte para ve değerler üzerinde yapılacak incelemeler (CMK m.73)
- Şüpheli veya sanığın akıl sağlığının incelenmesi (CMK m.74)
- Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması (CMK m.75, 76, 77)
- Moleküler ve genetik incelemeler (CMK m. 78)
- Ölünün adli muayenesi (CMK m.86)
- Otopsi (CMK M.87)
- Zehirlenme şüphesiyle ilgili yapılacak işlemler (CMK m.89)

CMK'da sıralanan zorunlu bilirkişilik müessesesi, 6754 Sayılı Bilirkişilik Kanunu'nun 1/3. fıkrasına göre "kanunlarda bilirkişilik hizmeti verebileceği öngörülen kurumlar ile yargı mercilerinin talebi üzerine bilimsel ve teknik görüş bildiren kamu kurum ve kuruluşları bu Kanunun kapsamı dışındadır" hükmü gereğince Bilirkişilik Kanunu ve Bilirkişilik Yönetmeliği kapsamı dışındadır.

4.4.1. Sahte Para ve Değerler Üzerinde Yapılacak İncelemeler

CMK'da özellikle belirtilen hallerden ilki sahte para ve değerler üzerinde yapılacak incelemelerdeki bilirkişiye başvuru zorunluluğudur. CMK'nın Sahte Para Ve Değerler Üzerinde Yapılacak İncelemeler başlıklı 73. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir.

(1) "Para ve Devlet tarafından çıkarılan tahvil ve hazine bonosu gibi değerler üzerinde işlenen sahtecilik suçlarında, elkonulan para ve değerlerin hepsi, bunların asıllarını tedavüle çıkaran kurumların merkez veya taşra birimlerine inceletirilir.

(2) Yabancı devletlerin paraları ve değerleri hakkında da, yetkili Türk makamlarının görüşlerinin alınmasına karar verilir" (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024).

Kanun koyucu; para, tahvil, hazine bonosu gibi değerler üzerinde yapılan incelemenin hangi makamlar tarafından yapılacağını açık bir şekilde düzenleyerek konu ile ilgili mercileri resmi bilirkişi olarak atamıştır.

TCK'nın 198. maddesinde yer alan paraya eşit sayılan değerler olarak sayılan *“devlet tarafından ihraç edilip de hamiline yazılı bonolar, hisse senetleri, tahviller ve kuponlar, yetkili kurumlar tarafından çıkarılmış olup da kanunen tedavül eden senetler, tahviller ve evrak ile milli ziynet altınları”* da CMK 73. madde kapsamında değerlendirilmektedir. Parada sahtecilik suçu özelinde madeni para ve milli ziynet altınlarına ilişkin Darphane görevlilerine ya da banknota ilişkin TCMB yetkililerine tevdi edilen resmi bilirkişilik görevi, kamunun bu Kurumlara duyduğu büyük bir güveni temsil etmektedir (Meraklı, 2020).

CMK'nın 73. maddesinin 1. fıkrasında elkonulan para ve değerlerin hepsinin asıllarını tedavüle çıkaran kurumların merkez ve taşra birimlerine incelettirileceği belirtildiğinden, para ve değerler üzerinden örnek seçilmek suretiyle bilirkişi incelemesi mümkün olmayacaktır.

4.4.2. Bilirkişi Olarak Merkez Bankası ve Banknot Sahteciliği İle İlgili Diğer Görevleri

1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nun Temel Görev ve Yetkiler başlıklı 4/II-a bendinde Türkiye'de banknot ihracı imtiyazının tek elden Merkez Bankasına ait olduğu hüküm altına alınmıştır. CMK'nın 73. maddesinde yer alan hükümle birlikte 1211 Sayılı Kanun'un ilgili maddesi birlikte değerlendirildiğinde Merkez Bankası merkez teşkilatı ve yirmi bir şubesi ile birlikte, banknot sahteciliği konusunda kanun koyucunun atadığı resmi bilirkişidir.

Tüzel kişi olan Merkez Bankası, Banka adına sahte banknot hususunda bilirkişilik yapan personelini, konu ile ilgili özel bilgi ve teknik donanım, tecrübe kuralı açısından yetkinliğini değerlendirerek idari karar ile belirlemektedir. Resmi bilirkişi olan Merkez Bankası'nın red veya çekinmesi mümkün olmamakla birlikte, Banka adına bilirkişilik yapan personel açısından

Çekinme veya red sebeplerinin varlığı halinde ilgili personel için taraflarca red başvurusunda bulunulabilir ya da kişi, bilirkişilikten çekinebilir. Banka tüzel kişiliği adına yeni bilirkişiye, konu ile ilgili yetkinliğini gözeterek idari karar ile belirleyecektir.

Ayrıca Merkez Bankasının banknot ihraç eden Kurum olması nedeniyle suçtan zarar gören olarak resmi bilirkişi olmasının, bilirkişinin tarafsız olma yükümlülüğüne aykırılık teşkil edeceğine dair doktrinde görüşler mevcuttur. Ancak banknot ihraç eden kurum olarak Merkez Bankasının resmi bilirkişi olarak görevlendirilmesi CMK madde 64/3'te yer alan, kamu görevlilerinin bağlı bulundukları kurumlarla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamayacak olmaları kuralına aykırılık oluşturmaz. Zira kamu güvenine karşı işlenen sahtecilik suçlarında suçtan zarar gören genel olarak devlettir ve dava Merkez Bankası veya Darphane ile doğrudan ilgili değildir (ntan, 2011, s. 59-60). Yargıtay'ın görüşüne göre parayı tedavüle koyan kurumlar suçtan dolaylı olarak zarar gördüğünden ve ilgili özel yasa hükümlerinde parada sahtecilik suçundan açılan davalara katılmasına olanak veren bir hükme yer verilmediğinden konu ile ilgili davalara müdahil olma hak ve ykmllkleri bulunmamaktadır. Konu ile ilgili Yagıtay'ın görüşünü içeren Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 21.02.2012 tarih, 2011/279 Esas, 2012/55 Karar Sayılı ilamında;

“Diğer taraftan, 5271 sayılı Yasanın 73. maddesinin açık düzenlemesi karşısında, parada sahtecilik suçunda yasal bilirkişi konumunda olan Merkez Bankasının da, suçtan zarar gördüğünden bahisle davaya katılan olarak kabulüne olanak bulunmamaktadır. Aksinin kabulü, suçtan zarar gören ile bilirkişiliğin aynı tarafta toplanması sonucunu doğurur ki, bu durumun da adil yargılanma ilkesine aykırılık teşkil edeceği kuşkusuzdur” (Yargıtay Karar Arama, 2024)

ifadesi ile bilirkişinin tarafsızlığı ilkesini korumayı amaçlamıştır.

Bilirkişilik görevinin yanı sıra Merkez Bankası'nın banknot sahteciliğini önlemeye ilişkin farklı görevleri de mevcuttur.

CMK'nın 73. maddesinin yanı sıra 5320 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama şekli Hakkında Kanun'da da sahte paraların inceleme ve değerlendirilmesine ilişkin hükümler mevcuttur. 5320

Sayıli Kanun'un Parada Sahtecilikle İlgili Bilgilerin Toplanması başlıklı 17. maddesine göre;

1)"Parada sahtecilik suçundan dolayı elkonulan sahte paralar ve bunlara ilişkin bilgiler, Cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemeler tarafından paraların asıllarını tedavüle çıkaran kurumca oluşturulacak sistemde incelenmek ve değerlendirilmek üzere paraların asıllarını tedavüle çıkaran kurumun ilgili birimine gönderilir. Gönderilen bilgilerin içeriği ve bildirimin sureti, paraların asıllarını tedavüle çıkaran kurum ile İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak, Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir" (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2024).

İlgili madde ile parada sahtecilik suçundan dolayı paranın asıllarını tedavüle çıkaran ve resmi bilirkişi olan Merkez Bankası ve Darphane ve Damga Matbaası Genel müdürlüğü'ne, el konulan sahte paraların incelenmesi sırasında sahte paralara ilişkin veri toplanması amacıyla bir sistem oluşturma yetkisi verilmiştir.

İkinci olarak, 5320 Sayılı Kanun'un 17. maddesine göre kurulacak sistemde incelenmek ve değerlendirilmek üzere mahkemeler ve savcılıklar tarafından sahte paraların ve bu paralara ilişkin bilgilerin gönderilmesi emredici hüküm olarak düzenlenmiştir. CMK'nın 73. maddesi ile 5320 Sayılı Kanun'un 17. maddesi, Sahte Banknot İzleme Sistemi için gerekli verilerin sağlanması tamamlayıcı hükümlerdir.

5320 Sayılı Kanun'un 17. maddesi ile, parada sahtecilikle mücadelede ikincil yöntem olarak nitelendirilen, madeni paralar için Sahte Madeni İzleme Sistemin, banknotlar için ise Sahte Banknot İzleme Sisteminin hukuki alt yapısı oluşturulmuştur. Bu sistemler ile Türkiye'de parada sahteciliğin gerçek boyutunun belirlenmesi, sahte paralara ait miktar, değer, bölge ve yöntem tespiti ile soruşturma, yargılama süreçlerinde delil temininde kolaylık sağlanması ve CMK'nın 73. maddesi uygulamasının kolaylaştırılması, mahkemelerde sahte para ile ilgili olarak g r len davaların kısa sürede sonuçlanması ve sonuç olarak sahte para ile etkin mücadelenin sağlanması amaçlanmıştır (Kil, 2005, s. 28)

5320 Sayılı Kanun'un 17. maddesine göre mahkemeler ve savcılıklar tarafından gönderilecek bilgilerin içeriği ve bildirimin ne şekilde yapılacağı paraların asıllarını tedavüle çıkaran kurum ile İçişleri Bakanlığı'nın görüşü

alınarak Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelik ile düzenleneceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda 9 Ağustos 2005 tarihli 25901 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Sahte Banknotların İncelenmesi ve Değerlendirilmesinde Uyulacak Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile Sahte Banknot İzleme Sisteminin hukuki zemini hazırlanmıştır (Kil, 2005)

Yönetmelik; amaç, kapsam, dayanak, tanımlar; sahteliğinden şüphe edilen banknotların incelettirilmesinde uyulacak esas ve usûller; sistemin oluşumu, kod numarası; çeşitli ve son hükümler olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Yönetmeliğin tanımlar kısmında sahteliğinden şüphe edilen banknot ve sahte banknot ayırımına gidilmiştir. Sahte banknot ise sahteliği mahkeme kararı ile kesinleşen banknot olarak düzenlenmiştir. Bu durumda banknotun ihbarı ya da banknota el konulması ile birlikte başlayan soruşturma ile devam eden süreçte mahkeme kararı kesinleşinceye kadar para, teknik olarak sahteliğinden şüphe edilen banknot olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca TCK’nın 197. maddesinde parada sahtecilik suçuna ilişkin milli ya da yabancı para ayırımı yapılmadığından yönetmelikte de paraların menşei açısından fark gözetilmez.

İkinci bölümde ise adli merciler tarafından gönderilen sahteliğinden şüphe edilen banknotların incelettirilmesinde uyulacak usul ve esaslar ile ilgili hükümler yer alır. Soruşturma aşamasında gecikmesinde sakınca bulunan hallerde şüpheli banknotlara ilişkin banknotların özellikleri hakkında uzman kişilerden, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı Kriminal laboratuvarlarından ön rapor alınabileceğini düzenlenmiştir. Ancak CMK’nın 73. maddesi gereği kanun koyucu kovuşturma aşamasında resmi bilirkişinin raporunu zorunlu kılar.

Yönetmeliğin üçüncü bölümünde Sahte Banknot İzleme Sistemi’nin oluşumuna ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Sahte Banknot İzleme Sisteminin, birinci elden suç eşyasına temas eden kolluk makamları ile Merkez Bankası arasında bilgisayar aracılığı ile sistem üzerinden bilgi girişini, takibini ve paylaşımını sağlayacak şekilde oluşturulacağı düzenlenmiştir. Şüpheli

banknotlara ilişkin verilerin soruşturmanın gizliliği ilkesine uyararak Merkez Bankasınca oluşturulan Sahte Banknot İzleme Sistemine girişini, takibini ve paylaşımını sağlayacak şekilde oluşturulacağı düzenlenmiştir. Bu bilgi paylaşımı soruşturmanın gizliliği ilkesine riayet edilerek yürütülmelidir. Sistemin kullanıcısı kolluk makamlarına, konu ile ilgili eğitim Merkez Bankası tarafından verilmektedir.

Son bölümde ise sahteliği mahkeme kararı ile kesinleşen sahte banknotların imha edilmek üzere Merkez Bankası'nın merkezi biriminde gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir.

4.5. Avrupa Birliği Uygulamaları

4.5.1. AB'nin Konu ile İlgili Hukuki Kaynakları

AB düzeyinde Euro'nun korunmasına ilişkin düzenleyici işlemlerin bağlayıcılığını ve kapsamını değerlendirebilmek için konu ile ilgili yasal tasarrufların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. AB'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 288 ila 299. maddelerinde, Birliğin düzenleme yapma yetkisinin genel dayanağı ve bu yetkiye dayanılarak yapılacak işlem türleri düzenlenmektedir. Antlaşmaya göre AB, yetkili olduğu alanlarda düzenlemeye imkan tanıyan birbirinden farklı, yasal enstrümana sahiptir. Konumuz ile ilgili yaygın olarak kullanılan AB normlarını; tüzük, direktif ve kararlar olarak sıralayabiliriz.

AB hukukunun kaynakları; birincil -asli- kaynakları oluşturan kurucu anlaşmaların dışında, Birlik kurumlarının tasarruflarından, uluslararası antlaşmalardan ve Birlik hukukunun genel ilkelerinden oluşmaktadır. Karar alma yetkisi ile donatılmış Birlik kurumlarının yaptığı düzenlemeler, ikincil mevzuatı oluşturmaktadır. Konsey, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu tarafından çıkarılan tüzük, direktif ve kararlar bağlayıcı nitelikte olup ikincil mevzuat kapsamındadır. Karar alma yetkisi olmayan kurumların tavsiye ve görüşleri ise hukuken bağlayıcı değildir.

Tüzükler; genel geçerliliği olan, AB kurumlarını, tüm üye devletleri ve onların vatandaşlarını bağlayan, doğrudan uygulanır nitelikteki tasarruflardır.

Bu yönüyle tüzükler, gerçek anlamda entegre ve tek tip bir hukuk düzeni yaratmanın aracı olarak değerlendirilebilirler. Üye devletlerin herhangi bir işlemine gerek kalmaksızın iç hukuka geçme nitelikleri itibariyle doğrudan uygulanırlar. Üye devletlerin tüzüklere aykırı iç hukuk düzenlemeleri uygulanamaz hale gelir. Konsey tüzüğü ve komisyon tüzüğü olarak iki farklı şekilde düzenlenir. Komisyon tüzükleri, çoğu kez Konsey tüzüklerinin uygulamasını ve açıklamasını içeren düzenlenmelerdir. Tüzükler AB Resmi Gazetesinde yayımlandıkları gün veya tüzükte belirlenen tarihte ya da Resmi Gazetede yayını izleyen yirminci günde yürürlüğe girecektir. (Güneş, 2022).

Direktifler ise sonuçları açısından üye devletleri bağlamakla birlikte şekil ve yöntem seçimini ulusal makamlara bırakmaktadır. Bu nedenle doğrudan uygulanmaları söz konusu değildir. Ancak üye devletlerin belli bir süre içerisinde kendi iç hukuk düzenlemeleri ile ulusal hukukta geçerlilik kazanırlar. Direktifler ile üye devletlerin bir konudaki mevzuatlarının belirli amaç ve ilkeler doğrultusunda uyumlu hale getirilmesi gerektiği taktirde Konsey, AB Parlamentosu ile Konsey veya Komisyon tarafından düzenlenmektedir. Direktifler de tüzükler gibi AB Resmî Gazetesinde yayınlanmakta olup aynı gün, metinde belirtilen tarihte ya da yayını izleyen yirminci günde yürürlüğe girmektedir (Güneş, 2022).

Kararlar ise antlaşmalarda açıkça ve ayrı olarak öngörülen bağlayıcı tasarruflardan sonuncusudur. Genel kararlar ve birel kararlar olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Genel kararlar; Konsey, Konsey ile Avrupa Parlamentosu ya da Avrupa Komisyonu ya da karar alma yetkisi bulunan kurumlar tarafından bir konuda uygulamanın genel şartlarını ve usulünü belirlemek amacıyla çıkarılan düzenlemelerdir. Kararlar bütün unsurları ile sadece muhataplarını bağlamaktadır. Birel kararlar ise AB hukuku kuralının somut olaya uygulanmasını içeren, etkileri bireysel düzeyde görülen kararlardır. Birel kararlar mevzuat düzeyinde kabul edilemez (Güneş, 2022).

4.5.2. AB Düzeyinde Yetkili Kurum ve Kuruluşlar

Euro para birimi; Birliğe üye yirmi yedi ülkeden Euro Bölgesinde yer alan yirmi ülkenin resmi para birimi olarak yaklaşık üç yüz elli milyon kişi tarafından kullanılmaktadır (ECB, 2024). Ayrıca Birliğe üye olmayan Karadağ ve Kosova'nın da resmi para birimidir. Euro'da sahteciliğin önlenmesi, üye devletlerin tek başına alacağı tedbirler ile mümkün olmayacaktır. AB, Euro'da sahteciliğin önlenmesine ilişkin üye devletler açısından bağlayıcı belli başlı düzenlemeler oluşturmuştur. Bu düzenlemelerden biri, konu ile ilgili yasama faaliyetlerini yürüten Komisyona danışma organı oluşturulmasını öngören 12 Şubat 2016 tarihli Euro Sahtecilik Uzmanları Grubu (ECEG)¹⁵ Kurulmasına İlişkin Komisyon Kararı'dır. ECEG'in üyeleri; üye devletlerin yetkili ulusal makamlarından, ETSC, ECB ve Europol'ün atanmış temsilcilerinden oluşmaktadır.

Bu Karara göre ECEG'in görevi; banknot ve madeni ile birlikte Euro'nun sahteciliğe karşı korunmasında yasa ve politika önerileri sunarak Komisyona yardımcı olmaktır. Kararın ikinci maddesinde belirtilen diğer görevleri ise Euro'nun korunmasına yönelik üye devletlerin yetkili ulusal makamları, ETSC, ECB, Komisyon ve Europol arasında düzenli ve yakın iş birliği kurmak; özellikle 1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü ile ilgili olarak Birlik mevzuatı, programları, politikalarının uygulanmasında Komisyona danışmanlık yapmak; stratejik analiz amacıyla sahteciliğin önlenmesi için bilgi alışverişinde bulunmak ve uygulamada iyileştirmeler geliştirmek olarak sıralanabilir. Benzer görevleri, madeni Eurolara ilişkin Coin Counterfeit Experts Group (CCEG) yürütmektedir.

Anılan Karar'a göre, Euro'nun sahteciliğe karşı korunmasında düzenleyici işlemler ve yasama faaliyetleri yapma, politika üretme görevi ile sorumlu alt komisyon, Directorate General Economic and Financial Affairs'dir (DG ECFIN)¹⁶.

¹⁵ OJ C 58, 13.02.2016, s.5-7.

¹⁶2015 yılına kadar European Anti Fraud Office (OLAF) sorumluluğunda olan bu görev, 2015 yılı itibarıyla DG ECFIN tarafından devralınmıştır (OLAF, 2024).

Euro sahteciliğinin önlenmesi ile ilgili temel düzenleme, 28 Haziran 2001 Tarihli 1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü'dür. Söz konusu Tüzük; Euro'da sahteciliğin önlenmesi hususunda, Birlik düzeyinde merkezi idari yapı, üye devletler nezdinde farklılaşan idari yapı, sahte Eurolara ilişkin teknik ve istatistiksel bilgilerin merkezileşmesi, birlik düzeyinde ve ulusal düzeyde yetkili kurumlar arasında bilgi paylaşımına ilişkin düzenlemeler içermektedir.

1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü'nün dördüncü maddesi; üye devletlerin, kendi kanun ve uygulamaları doğrultusunda, şüpheli banknotların teknik analizinden ve sahte banknotların tespitinden sorumlu ulusal analiz merkezleri (NAC) tayin etmelerini hüküm altına almıştır.

NAC'lara kolluk makamlarından ya da doğrudan gelen şüpheli banknotlar, analiz edilerek teknik özelliklerine göre sınıflandırılmaktadır. Sahte banknotlar üye devlette sık rastlanan bir sınıfa ait ise yerel sınıfa eklenir ya da yerel sınıflardan birine ait değil ancak genel sınıf olmaya da aday değilse yeni bir yerel sınıf oluşturulur. Ele geçirilen sahte banknotlar genel sınıfa konu ise, yetkili ulusal NAC'lar tarafından, ECB nezdindeki, Sahtecilik Analiz Merkezine (CAC) analiz edilmek ve sınıflandırılmak üzere gönderilmektedir. Bu doğrultuda ECB; yeni tip Euro banknotların analiz sonuçları ve sınıfı ile ilgili üye devletlerin yetkili kurumlarına, gerektiğinde Avrupa Komisyonuna, Europol ve ECB arasındaki Kurumlararası Antlaşma¹⁷ gereği Europol'e bilgi verme yükümlülüğündedir.

Tüzüğün beşinci maddesi, benzer hükümleri madeni Eurolar için düzenlemiştir. Beşinci madde; üye devletlerin, kendi mevzuat ve uygulamaları doğrultusunda şüpheli sahte madeni Euroların incelenmesi amacıyla madeni ulusal analiz merkezi (CNAC) tayin etmesini hüküm altına alır. Ulusal düzeyde yetkilendirilen CNAC'lar, yeni tip sahte madeni Euroları, bilimsel inceleme ve sınıflandırma amacıyla Avrupa Teknik ve Bilim Merkezine (ETSC) gönderirler. ETSC; yeni tip sahte madeni Eurolara ilişkin teknik ve istatistiksel bilgileri ECB, üye devletlerin yetkili kurumları, Avrupa Komisyonu ile paylaşacaktır. ECB ise

¹⁷ OJ C 123, 17.04.2015, s.1-5

madeni Eurolara ilişkin teknik ve istatistiki bilgileri aralarındaki Antlaşma gereği Europol ile paylaşır.

Merkezi düzeyde sahte Euro banknot ve madenileri analiz eden CAC'ın ve ETSC'nin teknik ve istatistiksel verileri, üye devletlerden elde edilen ulusal düzeydeki veriler ile birlikte Tüzüğün üçüncü maddesi gereğince merkezi bir veri tabanında toplanmaktadır. Bu bağlamda ECB'nin 8 Kasım 2001 Tarihli ECB/2001/11 Sayılı Sahtecilik İzleme Sistemine (CMS) Erişime İlişkin Belirli Koşullar Kararı¹⁸, sahte Euro banknot ve madenilere dair verilerin tek merkezde toplanmasını, üye devletler ve Birlik düzeyindeki ilgili kurumların verilere erişimini düzenlemektedir. CMS; üye devletler ve diğer devletlerde üretilmiş sahte Euro banknot ve madenilere ilişkin tüm teknik ve istatistiksel verileri içeren bir veri tabanıdır. Sahte Euro banknot ve madenilere ilişkin tüm bilgiler NAC'lar ve CNAC'lar; gerektiğinde CAC ve ETSC tarafından sisteme girilmektedir. Üye ülkelerin kolluk makamları ve Europol ise veri girişi yapamamakta ancak sistemde yer alan bilgilere erişebilmektedir. Euro banknot ve madenilerin sınıflandırılmasına ilişkin teknik detaylar CMS'te yer almaktadır.

CMS'in işletimi ve yönetimi Banknot Komitesi'nin görüşleri dikkate alınarak ECB İcra Kurulu tarafından yürütülmektedir.

Ayrıca, ECB'nin 2001/11 Sayılı Kararı; üye devletlerin, merkez bankaları nezdinde ilgili ulusal makamların CMS'e erişimini yöneten, ulusal sahtecilik merkezi (NCC) kurmasını öngörmektedir. Bu bağlamda üye devletlerde NCC; yetkili ulusal makamların, merkez ofislerin ve kolluk kuvvetlerinin farklı kategorilerde erişim düzeylerini ve ECB ile bağlantılarını, ulusal düzeyde sahteciliği izleme sistemi eğitim faaliyetlerini yönetmektedir. Ayrıca; NCC'nin, sahtecilik faaliyetlerini koordine etme, banknot ve madeni para sahteciliği analiz merkezleri ve sahtecilik ile mücadele eden ulusal ve AB bünyesindeki ilgili birimler arasında ara birim olma, Euro sahteciliği konusunda ulusal istatistik hazırlama, sahtecilik ile ilgili genel kuralların belirlendiği

¹⁸ OJ L 337, 20.12.2001, s.49-51.

ECB'nin çalışma gruplarına katılma ve ulusal düzeyde sahtecilik konusunda halk ile iletişimi yönetme görevleri de mevcuttur.

1338/2001 Sayılı Tüzüğün 2. maddesinin b bendi, üye devletlere ilişkin farklı yapıda örgütlenen yetkili ulusal otoriteleri tanımlamıştır. Anılan maddeye göre;

- Sahte Euro banknotları ve sahte madeni Euroları teşhis eden,
- Sahte Euro banknotlar ile ilgili teknik ve istatistiki bilgileri toplayan özellikle ulusal merkez bankaları ya da diğer yetkilendirilmiş kurumlar,
- Sahte madeni Eurolar ile ilgili bilgileri toplayan ve analiz eden özellikle darphaneler, ulusal merkez bankaları ya da diğer yetkilendirilmiş kurumlar,
- Sahte Euroya ilişkin veri toplayan ve bu verileri inceleyen özellikle Cenevre Sözleşmesinin on ikinci maddesi referansı ile kurulmuş ulusal merkez ofisler,

yetkili ulusal otoriteler olarak sıralanmıştır.

Her üye devletin konu ile ilgili yetkili ulusal kurumları, kendi mevzuat ve uygulamaları doğrultusunda yukarıda sıralanan şekliyle farklı idari yapıda örgütlenmiştir. Tüzüğün onuncu maddesi; üye devletler tarafından 2(b) bendine göre tayin edilen yetkili ulusal makamların, Avrupa Resmî Gazetesinde yayınlanmak üzere ECB'ye ve Avrupa Komisyonu'na bildirilmesini hüküm altına almaktadır¹⁹.

1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğünde düzenlenen NAC ve CNAC ile ECB'nin 2001/11 Sayılı Kararı ile düzenlenen NCC yapıları, Euro'yu para birimi olarak belirlemiş olsun veya olmasın 1339/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü gereği tüm üye ülkelerde bulunmaktadır. Bu kurumların üye ülkelere göre farklılık arz eden üç farklı idari örgüt modeli aşağıdaki gibidir.

¹⁹ 1338/2001 Konsey Tüzüğü'nün 2(b) maddesi gereği üye devletler tarafından tayin edilen yetkili ulusal makamlara ilişkin listenin güncel hali OJ C 264, 12.08.2015, s. 2-29'da yer almaktadır.

- NAC-CNAC-NCC'nin ulusal merkez bankası bünyesinde bulunduğu yapı.
- NAC ve NCC'nin ulusal merkez bankası, CNAC'ın ise darphane nezdinde bulunduğu yapı.
- NCC'nin ulusal merkez bankası NAC ve CNAC'ın adli polis teşkilatı nezdinde bulunduğu yapı.

Çalışmamızda, üç farklı yapıda örgütlenen üye ülkelerin bilirkişi işlevini yerine getiren yetkili ulusal makamlarının ve parada sahtecilikle mücadelede ulusal merkez bankalarının rolü değerlendirilecektir.

4.5.2.1. Almanya

Almanya'da sahtecilikle mücadelede yetkili NAC, CNAC ve NCC Alman Merkez Bankası (Bundesbank) bünyesinde toplanmıştır. Bundesbank bir merkez ofis, dokuz bölgesel ofis ve otuz bir şubeden oluşmaktadır. Mainz'da yer alan bölgesel ofis, bölgesel yükümlülüklerinin yanı sıra NAC ve CNAC ve NCC faaliyetlerinin yürütüldüğü birimdir.

Görevleri; banknot ve madeni Eurolara ilişkin bilirkişi raporu düzenlemek, çağırıldığında mahkemelerde bilirkişilik görevini yerine getirmek, Euro banknot ve madenileri teknik özelliklerine göre AB düzenlemeleri çerçevesinde sınıflandırmaktır. Yerel sınıflar, sadece üye devletlerde görülen sahte banknotlara ilişkin NAC ve madenilere ilişkin CNAC birimi tarafından oluşturur. Ancak tereddüt edilmesi halinde sahte banknotlar ECB bünyesinde yer alan CAC'a, sahte madeni Eurolar ise ETSC'ye gönderilerek genel sınıf oluşturulabilir. Üye devletlerden Birlik düzeyinde merkezi kurumlara bilgi akışı olur. CAC ve ETSC tarafından oluşturulan yeni genel sınıflar ile ilgili üye devletlerin yetkili ulusal makamlarına ve kolluk kuvvetlerine, Europol'e CMS aracılığı ile bilgi verilir.

Şüpheli banknotlar veya madeniler kolluk makamları tarafından yakalandıktan sonra incelenmek üzere Mainz'da yer alan NAC/CNAC birimine gönderilir. Perakendeci firmalar, bankalar, banknot ve madeni para işleme yetkisi olan firmalar yerel şubeler aracılığı ile NAC/CNAC'a; Bundesbank'ın

otuz bir şubesi veya diğer bölgesel ofislerden gelen şüpheli banknotlar ise doğrudan incelenmek üzere NAC/CNAC'a gönderilmektedir (Deutsche Bundesbank, 2024).

Ayrıca Mainz'da yer alan bu birim sahte banknotların muhafazası ile yükümlüdür. Bundesbank Yasası'nın 36. maddesinin 3. fıkrasına göre şüpheli banknot veya madeni paraların incelenmesiyle sahte olduklarının anlaşılması halinde adli mercilere sahte paralara ilişkin rapor, bilgi amacıyla gönderilmektedir. Sahte banknot veya madeniler NAC/CNAC bünyesinde muhafaza edilir. Muhafaza edilen sahte paralar Bundesbank Yasası'nın 37. maddesine göre suçlu belirlenemediği takdirde yirmi yıl, suçlu belirlenmiş ve yargılama süreci bitmiş, sahte paranın müsaderesine karar verilmiş ise on yıl sonra imha edilecektir. Muhafaza süresince mahkeme veya savcılık makamının talebi halinde ise sahte paralar talep eden merciiye gönderilir (Deutsche Bundesbank, 2024).

NCC faaliyetlerinin de yürütüldüğü bölgesel ofis tarafından Euro sahteciliği ile ilgili yıllık istatistikler hazırlanmaktadır. CMS'in ulusal düzeyde kullanıcı yönetimi de Mainz'da yer alan bölgesel birim tarafından yönetilir. CAC, ETSC ve sahtecilikle mücadelede görevli ulusal kurumlar ve Birlik düzeyindeki kuruluşlar ile iletişim kurar. ECB'nin bünyesinde yer alan CAC ve ETSC'nin sahtecilikle ilgili çalışma gruplarına katılır. Ayrıca parada sahtecilikle ilgili farkındalığın artırılmasına ilişkin kamuoyu ile ilişkileri ve eğitim faaliyetlerini yönetmektedir.

Ayrıca Mainz'da yer alan bölgesel ofis zarar görmüş eksik banknotların değişimi ile yükümlüdür. Şubelere değişim amacıyla getirilen zarar görmüş, eksik banknotlar; şüphe uyandırması halinde incelenmek üzere NAC'a gönderilmektedir. İnceleme sonucuna göre banknotun en az %50'sinin sağlam olması şartıyla ilgili kişiye parası belli oranda iade edilir.

Aynı zamanda Cenevre Sözleşmesinin 12. maddesinin referansı ile 1338/2001 Sayılı Tüzüğü'nün 2. maddesinde tanımlanan parada sahtecilik suçuna ilişkin tüm soruşturma bilgilerini tek merkezde toplayan ve bu bilgileri analiz eden merkez ofis, Federal Alman Kriminal Polis Ofisi bünyesinde yer

almaktadır. Söz konusu Ofis, 12 Temmuz 2005 Tarihli 2005/5117/JHA Konsey Kararı²⁰ ile AB düzeyinde merkez ofis olarak ilan edilen Europol ile irtibat ve iş birliği halindedir. Aynı zamanda konu ile ilgili ulusal ve Birlik düzeyinde yetkili makamlar, İnterpol ile irtibat ve iş birliğini yürütür.

4.5.2.2. Fransa

Fransa'da şüpheli banknotlara ilişkin bilirkişilik faaliyetleri Fransa Merkez Bankası (Banco de France), şüpheli madeni paralara ilişkin bilirkişilik faaliyetleri ise Fransa Darphanesi sorumluluğunda bulunmaktadır. Banco de France NCC ve NAC faaliyetlerini birlikte yürütmektedir.

Banco de France bünyesinde yer alan Sahtecilik Araştırma Merkezi şüpheli banknotların teknik analizini yapmaktadır. Konu ile ilgili uzmanlar çağrıldığında mahkemelerde bilirkişi olarak görevlendirilir.

Şüpheli banknotlar; kolluk makamları, mahkemeler veya savcılık makamı, şahıslar aracılığı ile Sahtecilik Araştırma Merkezine incelenmek üzere gelir. Şahıs vasıtasıyla şüpheli banknotun gelmesi halinde kişilerin adres ve kimlik bilgileri polise bildirilmektedir. Özellikle ve acil durumlarda Sahtecilik Araştırma Merkezi yirmi dört saat içinde bilirkişi raporunu düzenleyip ilgili merciye iletmektedir.

Fransız Ceza Kanunu'nun 442-13. maddesine göre sahte banknot ve madenilerin müsadere zorunludur. Anılan maddeye göre sahte banknotlar ve sahte banknot yapmaya yarayan araçlar Banco de France bünyesinde, sahte madeniler ve sahte madeni yapmaya yarayan araçlar Fransız Darphanesinde imha edilecektir (Legislationline, 2024).

Ayrıca NAC birimi olarak Banco de France ve CNAC birimi olarak Fransız Darphanesi bilirkişilik faaliyetlerinin yanı sıra sahte paraların sınıflandırılmasından da sorumludur. Yeni tip sahte paralar ile karşılaşıldığında yerel sınıf oluşturma yetkisine sahiptir. Tereddüt halinde ise 1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü'nün 4. ve 5. maddeleri gereğince sahte Euro banknotlar

²⁰ OJ L 185, 16.07.2005, s. 35-36

CAC'a, sahte madeni Eurolar ise Paris Darphanesi bünyesinde bağımsız birim olan ETSC'ye gönderilir. Sahte Euro banknotlar ve madeni Eurolar ile ilgili bilgiler CMS'e kaydedilerek kolluk kuvvetlerinin ve Europol'ün, üye ülke yetkili kuruluşlarının, ECB'nin kullanımına sunulur.

Banco de France NCC faaliyetleri doğrultusunda ulusal düzeyde CMS'i yönetmektedir. Aynı zamanda sahtecilik konusunda ulusal ve Birlik düzeyinde yetkili kuruluşlarla ve kamuoyu ile ilişkileri düzenler ve yıllık istatistiki bilgileri hazırlar. Banco de France parada sahtecilik suçu ile ilgili soruşturmalara destek olabilmek için Fransız Polisi, Europol ve İnterpol ile iş birliği halindedir.

Ulusal düzeyde merkez ofis görevini Fransa'da Adli Polis Genel Müdürlüğü Organize Suçlarla Mücadele Birimi (OCRFM) yürütmektedir. OCRFM, parada sahtecilik ile ilgili ülkedeki diğer kuruluşlar ve Birlik düzeyinde yetkili kuruluşlarla, Europol ve İnterpol ile irtibat ve iş birliğini yürütmektedir.

4.5.2.3. Portekiz

Portekiz'de parada sahtecilik suçu ile ilgili yetkili kuruluşlardan sahte Eurolara ilişkin bilirkişilik faaliyetlerinden sorumlu NAC ve CNAC Adalet Bakanlığına bağlı Adli Polis Teşkilatı (Policia Judiciaria) nezdinde, NCC ise Merkez Bankası nezdinde yer almaktadır.

Aynı zamanda Portekiz merkez ofisi Adli Polis Teşkilatı bünyesinde Ulusal Yolsuzlukla Mücadele Birimi'dir (UNCC). Bu birim banknot ve madeni para sahteciliğine ilişkin soruşturmaları koordine ederek para sahteciliğinin soruşturulmasına, önlenmesine ve cezalandırılmasına yardımcı olabilecek tüm bilgileri bünyesinde toplar. Aynı zamanda Europol ve İnterpol konu ile ilgili ulusal, uluslararası yetkili kuruluşlar ile irtibatı sağlayarak iş birliği yapar. (Policia Judiciaria, 2024).

Adli Polis Teşkilatı; kanunun kendisine verdiği yetkiye dayanarak suçun önlenmesi, tespiti ve soruşturulmasına yönelik görevlerini yerine getirerek adli soruşturma ve kovuşturma makamlarına yardım etmekle yükümlüdür. Adli Polis Teşkilatı'nın suçun önlenmesi ve araştırılması ile ilgili

temel görevinin teknik ve bilimsel açıdan güçlü kriminal polislik hizmeti ile desteklenmesi amacıyla Adli Bilim Laboratuvarı, Finans ve Muhasebe Uzmanlık Birimi, Teknoloji ve Bilgisayar Uzmanlık Birimi polis teşkilatının hizmetindedir (Policia Judiciaria, 2024).

137/2019 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 18. maddesine göre Adli Bilim Laboratuvarı'nın görevi; ses, balistik, kıymetli evrak ve para, uyuşturucular, toksikoloji, el yazısı, adli tıp, bilgisayar bilimi, telekomünikasyon, parmak izleri, kanıt ve suç aletleri, kimyasallar gibi adli bilimlerin birçok alanında bilirkişilik yapmanın yanında; Avrupa Birliği Kurumları ile NAC ve CNAC olarak irtibat kurmaktır. Ayrıca incelemeye yetkili olduğu alanla ilgili görüş ve bilgi yayınlar, teknik ve bilimsel tavsiyelerde bulunur. Adli Bilim Laboratuvarı her ne kadar Adli Polis Teşkilatı bünyesinde yer alsada teknik ve bilimsel özerkliğe sahip bir birimdir (Policia Judiciaria, 2024).

Kolluk makamları tarafından yakalanan şüpheli paralar incelenmek üzere NAC ve CNAC birimi olan Adli Bilim Laboratuvarına doğrudan gönderilirken, nakit paranın işlenmesi ile yükümlü nakit hizmet firmaları aracılığı ile ele geçirilen şüpheli banknotlar ise Banco de Portugal aracılığı ile Adli Bilim Laboratuvarına gönderilmektedir (Banco de Portugal).

Sahte banknot ve madenilere ilişkin tüm veriler NAC ve CNAC görevi ile sorumlu olan Adli Bilim Laboratuvarı tarafından yönetilen sistemde toplanmaktadır. Portekiz Merkez Bankası sahte madeni ve banknotlarla ilgili Adli Bilim Laboratuvarı ile sürekli iş birliği halindedir. Portekiz'de tespit edilen sahte paraları analiz eden ve sınıflandıran üç laboratuvardan ikisi Adli Polis Teşkilatı nezdinde biri de Portekiz Merkez Bankası'nda yer almaktadır (Banco de Portugal, 2024). Adli Polis Teşkilatı'nın ele geçirdiği banknot/madeni paralardan mevcut sınıfların dışında yeni somut şüpheli banknot/madeni para örnekleri ile karşılaşılması halinde söz konusu şüpheli banknot/madeni paralar öncelikle Banco de Portugal'a incelenmek üzere gönderilir. Banco de Portugal laboratuvarlarında gerekli inceleme işlemleri yapılır. İhtiyaç halinde sınıflandırma amacıyla, Banco de Portugal 1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü'nün 4. ve 5. maddelerinin gereği sahte paraları incelenmek üzere CAC veya ETSC'ye gönderecektir.

Suçla mücadelede gerekli uzmanlığı geliştirmek için iki birim sıkı iş birliği halindedir ve iki kurum arasında yıllık toplantılar düzenlenir. Üç aylık dönemler itibariyle Banco de Portugal, Adli Polis Teşkilatına inceleme değerlendirme faaliyeti ile ilgili istatistiki bilgileri de barındıran raporlar gönderir. Aynı şekilde Portekiz Adli Polis Teşkilatı da Merkez Bankasına üç aylık dönemler itibariyle konu ile ilgili suçlara ilişkin istatistiki verileri de içeren rapor sunar.

Banco de Portugal, NCC faaliyetlerini yürütmektedir. Bu nedenle, Banka, Euro sahteciliği konusunda Adli Polis Teşkilatının CMS'e erişimini, merkez ofislerin ve kolluk kuvvetlerinin farklı kategorilerde erişim düzeylerini ve ECB ile bağlantılarını, ulusal düzeyde sahteciliği izleme sistemi eğitim faaliyetlerini yönetmektedir. Banka sahteciliğin önlenmesine ilişkin faaliyetlerini koordine etme, NAC ve CNAC ile AB bünyesindeki ilgili birimler arasında ara birim olma, Euro sahteciliği konusunda ulusal istatistik hazırlama, sahtecilik ile ilgili genel kuralların belirlendiği ECB'nin çalışma gruplarına katılma ve ulusal düzeyde sahtecilik konusunda halk ile iletişimi yönetme görevleri de mevcuttur. Bu bağlamda Banco de Portugal; merkez teşkilatında, Porto Şubesinde ve bölgesel ofislerinde kredi kurumlarında, nakit işleme merkezlerinde konu ile görevli profesyonellere Euro banknotları ve madeni paralar hakkında yüz yüze eğitim vermektedir. Yine mesleki ve orta öğretim okulları, perakendeciler ve tüccarların yanı sıra diğer ilgili profesyonellere eğitim faaliyetleri düzenler (Banco de Portugal, 2024).

4.6. Diğer Ülke Uygulamaları

4.6.1. Avusturalya

Avusturalya Merkez Bankası (RBA), banknotların ihracından sorumludur. Avusturalya Kraliyet Darphanesi ise madeni paralarının tek tedarikçisidir (AFP, 2024). Parada sahtecilik suçunun 1967 tarihinden itibaren federal bir suç olması nedeniyle suçun araştırılmasına ilişkin soruşturma işlemleri Avusturalya Federal Polisi'nin (AFP) sorumluluğundadır (Finlay, Francis, 2019). RBA; sahtecilik eğilimlerinin izlenmesi ve sınıflandırılması, sahte banknotların teknik analizi, sahte banknotların nasıl tespit edileceği ve

sahte banknotlar tespit edildiğinde ne gibi önlemlerin alınması gerektiği konusunda kamuyu ve yerel, bölgesel kolluk kuvvetlerini eğiterek AFP'ye destek olmaktadır (RBA, 2024).

RBA, AFP'ye sahtecilik konusunda yardımcı olmak için özel bir sahtecilik inceleme laboratuvarına sahiptir. Ülkede yakalanan ve el koyulan tüm sahte banknotlar analiz edilmek üzere RBA'nın Sahtecilik İnceleme Laboratuvarına gönderilmektedir (Ball M. , 2019) Uzman RBA personeli şüpheli banknotları inceleyerek ülke çapında sahtecilik teknikleri ve eğilimleri hakkında veri toplar AFP'nin ilgili birimini bilgilendirir.

AFP, federe ve bölgesel polis kuvvetleri, Commonwealth Savcılık Direktörü sahtecilik soruşturmalarında yetkilidir. RBA'nın, soruşturma ve kovuşturma aşamasında bilirkişi olarak hem Avusturalya Doları hem de yabancı banknotlarla ilgili görüşüne başvurulur. (Ball M. , 2019) Mahkeme için bilirkişi ifadesine ihtiyaç duyulması halinde yerel kolluk kuvvetleri AFP ile temasa geçmektedir. İlgili suç eşyası, tüm kanıtlarla birlikte AFP'ye gönderilmektedir. İncelemenin tamamlanmasının ardından suç eşyası iade edilecektir. RBA adına ilgili bilirkişinin mahkemeye katılması gerekiyorsa, mahkeme celbi planlanan duruşma tarihinden en az 10 iş günü önce ilgili kişiye bildirilmektedir (RBA, 2024).

Ayrıca RBA'nın en önemli görevi sahteciliğin önlenmesi amacıyla güvenli banknotlar üretmektir. Bu nedenle RBA'nın desteği ile Commonwealth Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Örgütü (CSIRO), daha güvenli banknotlar üretme gayesiyle bilimsel araştırmalar yaparak 1993 yılında polimer banknota geçişin önünü açmıştır (Finlay, Francis, 2019, s. 14). Aynı zamanda RBA sahte banknotların kolayca ayırt edilebilmesi için dolaşımdaki banknotların kalitesinden sorumludur.

Crimes (Currency) Act 1981'in 29/4. fıkrası uyarınca sahte paralar, 90 gün süreyle alıkonulur bu sürenin bitiminden önce bu Kanunun herhangi bir maddesine aykırılıktan dolayı soruşturma açılmışsa, kovuşturma kesinleşinceye kadar alıkoyma işlemi devam eder (Federal Register of Legislation, 2024). RBA sahte paraların imhası ile yükümlüdür (AFP, 2024).

AFP, Avustralya'nın uluslararası kolluk kuvvetleri hizmetlerinin sağlanmasından sorumludur. AFP bünyesinde yer alan Canberra İnterpol Ulusal Merkez Ofisi; organize suçlara ilişkin istihbarat ve teknik bilgilerin toplandığı birimdir. Bu doğrultuda uluslararası paydaşlarla iş birliği, organize suçlara ilişkin istihbarat desteği sunarak soruşturmalara destek olur. Parada sahtecilik suçuna ilişkin soruşturmalarda uluslararası düzeyde irtibat noktası Canberra İnterpol Ulusal Merkez Ofisidir (İnterpol, 2024).

4.6.2. Kanada

Kanada'da banknotların basımı ile Kanada Merkez Bankası (Bank of Canada), madeni paraların basımından ise Kanada Kraliyet Darphanesi sorumludur. Ancak sahte paralara ilişkin bilirkişilik görevi Kanada Kraliyet Atlı Polisi (RCMP) nezdinde yer almaktadır. RCMP, federal düzeyde, yerel düzeyde, uzmanlık gerektiren alanlarda polislik hizmeti sağlamaktadır. RCMP; Kriminal İstihbarat Hizmeti, Kanada Ateşli Silahlar Programı, Kanada Polis Koleji, Adli Bilim ve Teşhis Hizmetleri, Teknik Operasyon alanlarında uzman polislik hizmetlerini yürütmektedir. RCMP aynı zamanda Ulusal Polis Hizmetlerinin (NPS) idaresinden ve yürütülmesinden de sorumludur. Adli Bilim ve Teşhis Hizmetleri, soruşturmaya destek sağlama göreviyle Ulusal Polis Hizmetlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla Ulusal Adli Laboratuvar Hizmetleri (NFLS), Ulusal Polis Hizmetlerinin bünyesinde yer almaktadır. (RCMP, 2024).

NFLS; Ottawa, Edmonton ve Surrey'de bulunan üç tesisle tek bir kamu laboratuvar sistemi olarak faaliyet göstermektedir. NFLS; kendi laboratuvarlarına sahip Ontario ve Quebec hariç, il ve belediye soruşturmaları için Kanada'nın dört bir yanındaki polislere biyoloji, ateşli silahlar, toksikoloji ve delillerin teşhisi konusunda adli tıp hizmetleri sunmaktadır. NFLS ayrıca tüm federal, il ve belediye düzeyindeki soruşturmalarda Ulusal Sahtecilikle Mücadele Bürosunu (NCAB) da denetler.

Adli Hizmetler; Biyoloji Servisi, Ateşli Silahlar Teşhisi, Ulusal Sahtecilikle Mücadele Bürosu, Toksikoloji Servisi, Kanıtların Değerlendirilmesi gibi konularda faaliyet göstermektedirler. Sıralanan hususlarda bilimsel ve

teknik inceleme ile görevli kişilere, faaliyet alanları ile ilgili mahkemelerde bilirkişi olarak ihtiyaç duyulabilmektedir (RCMP, 2024). Dolayısıyla NFLS'nin bünyesinde yer alan bilirkişiliği de barındıran uzman polislik faaliyetleri konu bakımından mevzuatımızda CMK'da düzenlenen zorunlu bilirkişilik konuları ile benzeşmektedir. CMK; DNA analizlerini içeren biyolojik incelemeleri, toksikolojik incelemeleri, kanunda belirtilmiş haliyle kıymetli evrakı da barındıran sahte paralara ilişkin bilirkişilik için farklı kurumları görevlendirmektedir. Ancak Kanada'da bu hizmetler RCMP çatısı altında uzman polislik hizmetlerinin sorumluluğunda yürütülmektedir (RCMP, 2024).

4.6.2.1. Ulusal Sahtecilikle Mücadele Bürosu (NACB)

NACB'nin görevi sadece banknotlarla sınırlandırılmamıştır. Genel olarak kıymetli evrakın ve ödeme araçlarının ve Kanada'da yer alan banknot ve madeni paraların bilimsel analiziyle yükümlüdür. NACB'nin görev alanı teoride parada sahtecilik suçunun resmî belge sahteciliğinin özel bir türü olduğuna dair anlayışın ürünüdür. Söz konusu Büro, resmi para dahil resmî belgede sahtecilik suçlarına ilişkin suç eşyasının analizi amacıyla uzmanlaşmış tek bir otorite olarak kurulmuştur.

NACB'nin incelemesine konu olacak materyalleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Kanada'da dolaşımda olan şüpheli banknotların,
- Çekler, damga, bandrol vb. kıymetli evrakların, resmî belgelerin,
- Seyahat ve kimlik belgelerinin,
- Kanada'daki madeni paraların,
- Alternatif ödeme kartlarının,

bilimsel analizinden sorumludur. Kanada Ceza Kanunu'nun 461. maddesine göre konu ile ilgili uzman, bilirkişi olduğunu konu ile ilgili uzmanlık bilgisini paylaşacağına dair niyetini bir sertifika ile mahkeme taraflarına makul bir şekilde bildirmelidir. Konu ile ilgili uzmanların, mahkemelerde çapraz sorgu yöntemi ile şahitliğine başvurulabilir (Justice Law, 2024).

NACB, sahtecilik eğilimlerinin belirlenmesine ve cezai soruşturmaların desteklenmesine yardımcı olur.

Kanada'da tedavülden kalkan banknotlar ve yabancı ülke banknotları da dahil banknot sahteciliği ile ilgili NACB'de ulusal veri tabanını bulunmaktadır. Ayrıca adli sınıflandırma sistemi ile aynı karakteristik özellikler taşıyan ve benzer yöntemle üretilen sahte banknotların ortak bir veri tabanında gruplandırılması sağlanır.

Sahtecilikle ilgili inceleme faaliyetlerinin tek bir birimde toplanması, sahtecilikle ilgili oluşturulmuş eğilimleri ve bağlantılı organize suç örgütleriyle ilgili polis teşkilatına zamanında destek sunmayı da beraberinde getirmektedir.

Kanada Ceza Kanunu'nun 462. maddesine göre; sahte paralar, sahte değer sembolleri ya da sahte para veya sahte değer sembolleri yapmak için kullanılan veya kullanılması amaçlanan şeylerin mahkemeler için artık delil olamayacağı anlaşıldığında imha edilmek üzere Maliye Bakanlığına gönderilmektedir (Justice Law, 2024).

4.6.2.2. Kanada Merkez Bankasının Görevleri

Banknot ihraç etmekle yükümlü birim olarak Bank of Canada'nın en önemli görevi gelişmiş güvenlik özellikli banknot üretmektir. Bankanın hedefi, banknotların taklit edilebilirliğini azaltarak parada sahtecilik suçunun önüne geçmektir. Ayrıca sahte banknotların kolayca ayırt edilebilmesi için dolaşımda bulunan banknotların kalitesinden de sorumludur (Bank of Canada, 2024).

Banka'nın en önemli görevlerinden birisi de parada sahtecilikle mücadelede birlikişilik yapan konu ile ilgili uzman polislere ve gerektiğinde diğer kolluk makamlarına, finans kurumlarına, perakendecilere ve halka konu ile ilgili eğitim imkânı sağlamaktır (Bank of Canada, 2024).

Eğitim ve farkındalık Banka'nın Vancouver, Calgary, Toronto, Montréal ve Halifax'ta yer alan bölge ofislerinin görev alanının önemli bir parçasıdır. Bu ofisler, hizmetlere erişim konusunda yardıma ihtiyaç duyan

paydaşlar için iletişim noktaları olarak hizmet vermektedir (Bank of Canada, 2024).

Topluma sahte banknotlarla ilgili farkındalık oluşturmak için kolluk makamları ile iş birliği halindedir. Banka, kolluk makamları ve mahkemeler aracılığıyla sahteciliğin önlenmesi için mücadele etmektedir (Bank of Canada, 2024).

Ayrıca Kanada ceza davalarında yer alan, mağdurun yükümlülüğünde bulunan, kanunen zorunlu genel kanıt müessesesi mağdur etki beyanı (VIS); parada sahtecilik suçuna konu davalarda Kanada Merkez Bankası tarafından mahkemeye sunulmaktadır. Bankanın sunduğu mağdur etki beyanı (VIS) ile sahtecilik suçunun toplumda ne kadar yaygın olduğuna, suçun hem mağdura hem de toplumun geneline etkisine ilişkin mahkemelere bilgi verilmektedir. Suçluya ilişkin hüküm verilmeden önce mahkemelere ibraz edilmesi gerekmektedir (Bank of Canada, 2024).

Bankanın mağdur sıfatıyla mahkemelere söz konusu beyanda bulunmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz. Birincisi, Ceza Kanunu kişiyi “gerçek kişiler, kamu kurumları, şirketler, tüzel kişilikler”, olarak tanımlamaktadır. Kanada Merkez Bankası’ Kanununun 2. maddesinde tanımlandığı şekliyle Banka tüzel kişidir. Bank of Canada kanunen tedavül amaçlı banknotlar ihraç etmeye yetkili tek kuruluştur. En önemli görevlerinden birisi ise toplumun benimseyebileceği sahteciliğe karşı güvenli banknotlar üretmek olup banknotların tasarımından ve bu tasarımların telif haklarından Banka sorumludur. Güvenli banknotlar üretmek ve toplumu bilinçlendirmek adına yapılan tüm harcamalar aslında Banka nezdinde topluma yüklenen bir maliyet unsuru oluşturmaktadır. Dolayısıyla Banka sahtecilik suçunun işlenmesiyle birlikte dolaylı da olsa “mağdur” kişi olarak ifade edilecektir (Bank of Canada, 2024).

Ottawa Ulusal Merkez Ofisi ise RCMP’nin Uluslararası Polislik Şubesi nezdinde yer almaktadır. Organize suçlar bünyesinde yer alması halinde parada sahtecilik suçuna ilişkin soruşturmalara teknik destek ve istihbarat paylaşımına ilişkin İnterpol’ün irtibat noktasıdır (İnterpol, 2024).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Değişim aracı olarak paranın kullanılması tarih boyunca paraya ilişkin sahtecilik faaliyetlerini beraberinde getirmiştir. Deniz kabukları yerine benzer farklı materyallerin kullanılması, Maya Medeniyeti için değerli olan ve değişim aracı kakao tanelerinin çamurla doldurulması parada sahtecilik faaliyetlerinin bilinen ilk örnekleridir.

Devlet garantörlüğünde sikkelerin ortaya çıkışı ile birlikte sahtecilik faaliyetlerine ilişkin Devletin önlem alma sorumluluğu doğmuştur. Antik dönemin teknik şartları göz önüne alındığında Devletin sikke darbında taklidi zorlaştıracak belli önlemler aldığı görülmektedir. M.Ö 5. yy. Atina şehir devletinin lideri Pericles²¹, parada sahteciliği önlemek için taklidi zor madeni sikke pulları darp ettirmiştir. Caydırıcı olması amacıyla parada sahtecilik suçuna ilişkin zaman içerisinde ölüm cezasını da içeren cezai yaptırımlar uygulanmıştır.

Tarihsel süreçte para basma hakkı ve yetkisi hükümdara ait olduğundan parada sahtecilik suçu hükümdara karşı işlenen suçlar kategorisinde yer almıştır. Zamanla devlet fikri hükümdardan bağımsız bir kavram olarak belirlenmiş olup bir süre parada sahtecilik suçu devletin egemenliğine karşı işlenen suçlar sınıfında konumlanmıştır.

Aydınlanma Çağı'nın getirdiği yeni anlayış ile birlikte Fransız İhtilali'nden sonra parada sahtecilik suçu malvarlığına karşı işlenen suçlar sınıfında değerlendirilerek suça ilişkin çağdaş cezai yaptırımların temeli atılmıştır.

²¹ Konuya ilişkin gayretleri dolayısıyla bugün AB bünyesinde Euro'nun sahteciliğe karşı korunması amacıyla üye devletler arasında personel değişimi, eğitim, yardım düzenlemelerini içeren programa Pericles'in adı verilmiştir (BIS, 2024).

Güncel Mevzuata İlişkin Öneriler

Uluslararası alanda mihenk taşı olan 20 Nisan 1929 Tarihli Kalpazanlığın Önlenmesine İlişkin Cenevre Sözleşmesi ile parada sahtecilik suçunun kamu güvenine karşı işlenen suçlar sınıfındaki konumu, genel kabul görmüştür. Parada sahtecilik suçu; ülkelerin ulusal sınırlarını aşan bir suç olduğundan Sözleşme ile uluslararası iş birliğinin önemi vurgulanmış ve imzacı devletlere ceza yargılamasında evrensellik ilkesinin uygulanmasına dair bağlayıcı hükümler getirmiştir. Ülkemiz Kalpazanlığın Önlenmesine İlişkin Cenevre Sözleşmesini, 04 Mayıs 1936 tarih ve 2963 sayılı Kanun ile iç hukukumuzda aktarmıştır. Sözleşmeyi imzalayan devletler arasında yer almamız nedeniyle genel olarak Ülkemiz mevzuatı uluslararası hukukun gerektirdiği ve karşılaştırmalı hukukta yer alan düzenlemeler ile uyumludur.

AB'nin konu ile ilgili temel düzenlemeleri arasında yer alan 15 Mayıs 2014 Tarih ve 2014/62 Sayılı Direktifi ile 28 Haziran 2001 Tarih ve 1338/2001 Sayılı Konsey Tüzüğü Sözleşmenin uygulanmasına yönelik düzenlemelerdir.

AB düzeyinde parada sahtecilik suçuna ilişkin ceza hukuku anlamında üye devletlere bağlayıcı düzenlemeler getiren 2014/62 Sayılı Direktif'in üçüncü maddesinde hazırlık hareketlerini de içeren parada sahtecilik suçunu oluşturan fiiller sıralanmıştır. Bu maddenin birinci fıkrasının d bendi; sahte para yapmaya veya orijinal parayı değiştirmeye yarayan araç ve malzemelerle birlikte sahte para yapmaya ya da orijinal parayı değiştirmeye yarayan bilgisayar programları ve verileri; hazırlamayı, almayı, muhafaza etmeyi, sahip olmayı suç olarak tanımlamıştır. Konu ile ilgili Ülkemiz düzenlemeleri göz önüne alındığında parada sahtecilik suçuna ilişkin hazırlık fiilleri, Para ve Kıymetli Damga Yapmaya Yarayan Araçlar başlığı ile TCK'nın 200. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye göre suçun konusunu oluşturan unsurlar, paralar ile kıymetli damgaların üretiminde kullanılan alet veya malzemelerdir. Konu ile ilgili bağlayıcı olmasa da TCK gerekçesine baktığımızda suçun konusunu oluşturan unsurların, başka bir bilgisayara kolaylıkla aktarılabilen bilgisayar programı ve sanal ortamda yer alan verileri kapsadığını ifade etmek güçtür. Bu bağlamda TCK'nın 200. maddesinin, konu itibarıyla sahte para yapmaya yarayan bilgisayar programı ve verilerini de

kapsaması, güncel teknolojiden yararlanarak icra edilen suça ilişkin hazırlık hareketlerinin önlenmesi açısından önemlidir.

Bu kapsamda TCK'nın "Bilişim Alanında Suçlar" başlıklı Onuncu Bölümüne eklenen "Yasak Cihaz ve Programlar" başlıklı 245/A maddesine de kısmen değinmek gereklidir. Nitekim ilgili madde ile Avrupa Siber Suçlar Sözleşmesinin 6'ncı maddesinde yer alan gereklilik, ülke mevzuatı açısından sağlanmaya çalışılmıştır. İlgili maddeye göre bilişim cihazının, bilgisayar programının, şifrenin veya sair güvenlik kodunun oluşturulması veya yapılması durumunda imal etme, ithal etme, sevk etme, satın alma, başkalarına verme veya bulundurma cezalandırılmaktadır. Söz konusu cihazın, programın, şifrenin veya güvenlik kodunun; münhasıran Onuncu Bölümde işlenen suçlar ile bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması suretiyle işlenebilen diğer suçların işlenmesinde kullanılması amacıyla yapılması veya oluşturulması gereklidir. İnceleme konumuz olan suçun Onuncu Bölümde düzenlenmediği konusunda tereddüt bulunmamakla birlikte, parada sahtecilik suçunun bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması suretiyle işlenmesi durumunda, mezkûr maddenin uygulanabilmesi mümkündür.

Karşılaştırmalı hukukta birçok ülkenin mevzuatında parada sahtecilik suçu ile ilgili tüzel kişilere cezai yaptırım veya güvenlik tedbirleri uygulanmaktadır. Bu yaptırımlar; tüzel kişilerin asli faaliyetlerinden geçici veya süresiz men edilmesi, adli tasfiye, vergi indirimleri ve sübvansiyondan yararlanamamak, para cezaları gibi güvenlik tedbirlerini ve yaptırımları içermektedir. TCK'da ise parada sahtecilik suçunun aktif sujesini ancak gerçek kişiler oluşturmaktadır. Genel itibariyle TCK, gerçek kişilere ilişkin cezai yaptırımları düzenlemektedir. TCK'da tanımlanan suçlarda tüzel kişilere ilişkin güvenlik tedbirlerinin uygulanması, suça özel kanun maddesinde düzenlenmiş olması şartına bağlıdır. Parada sahtecilik suçu ile ilgili TCK'nın 197. ve 200. maddelerinde tüzel kişilerin sorumluluğuna dair düzenleme yer almadığından anılan maddelere tüzel kişilerin sorumluluğuna ilişkin güvenlik tedbirlerini içeren yaptırımlar eklenebilir. Dolayısıyla söz konusu maddelere, bu suçların bir tüzel kişinin yararına işlendiği durumlarda, tüzel kişiler açısından da ayrıca

güvenlik tedbirine hükmedilir ifadesinin eklenmesi suçla mücadele açısından gerekli olacaktır.

Ülkemizde, usulsüz çoğaltma konusu olan banknotlar parada sahtecilik suçuna ilişkin soruşturma ve kovuşturmalara konu olmaktadır. 5083 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun'un 4. maddesi banknotların resim ve görüntülerinin çoğaltılması ve yayınlanmasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Söz konusu maddenin birinci fıkrası; tedavülde bulunan, tedavülden çekilmiş veya tedavüle çıkarılacak olan banknotların resim ve görüntülerinin çoğaltılması ve yayınlanmasına ilişkin boyut, renk, malzeme, çözünürlük, üzerinde bulunacak ibareler ve benzeri hususlarla ilgili şartların Bankamız tarafından belirleneceğini hüküm altına almıştır. Anılan maddenin ikinci fıkrasında ise; bu şartlara uymayan kişilere, Merkez Bankası Yönetim Komitesi tarafından idari para cezası uygulanacağı belirtilmektedir. Ancak, Bankamızın çoğaltma kurallarına uymayan gerçek kişileri tespit etmeye yönelik kolluk benzeri faaliyeti bulunmamaktadır. Usulsüz çoğaltılan ancak üzerinde hiçbir güvenlik özelliğinin taklidi bulunmayan banknotların, parada sahtecilik suçuna ilişkin soruşturma ve kovuşturmalara konu olmaması amacıyla usulsüz çoğaltmaya ilişkin idari yaptırım, yabancı banknotları da içerecek şekilde Kabahatler Kanunu kapsamında düzenlenebilir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Parada sahtecilik suçuna ilişkin soruşturma süreci; gerçek kişilerin şüpheli banknotu adli mercilere veya CMK 158. maddesinde yer alan mercilere ihbar etmesi, banknot işlemeye yetkili kredi kuruluşlarının şüpheli banknotu ihbar etmesi ile ya da şüpheli banknota kolluk tarafından el konulması ile başlamaktadır.

Gerçek kişilerin şüpheli banknotu ihbar etmesi durumunda uygulamaya yönelik en önemli aksaklık, ihbar eden kişiye ilişkin şüpheli sıfatı ile soruşturma açılmasıdır. Parada sahtecilik suçuna ilişkin soruşturmaya yönelik uygulamalar, suçun açığa çıkmasını sağlamalıdır. Özellikle suçtan zarar gören gerçek kişilerin suçun ortaya çıkmasına hizmet ederken tereddüt

etmelerini engelleyecek uygulamaların hayata geçmesi önemlidir. Bu kapsamda suçtan zarar gören gerçek kişilerin şüpheli banknotu ihbar etmek amacıyla adli makamlara başvurması halinde, şüpheli sıfatıyla haklarında soruşturma açılması parada sahtecilik suçunun ortaya çıkmasını engelleyen bir uygulamadır. Gerçek kişi, suç delilini ihbar etmesi nedeniyle değil hakkında yeterli delil bulunması halinde soruşturmanın süjesi olmalıdır.

5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun 43/B maddesi gereğince; 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 3. maddesinde sayılan kredi kuruluşları, paranın sayım ve incelemesini yaparak bankalara destek hizmeti veren kuruluşlar ve mevzuat çerçevesinde dövize ilişkin işlemler yapmasına izin verilen şirketlerin şüpheli banknotlar ile karşılaşması halinde adli mercilere ihbar yükümlülüğü bulunmaktadır. Nakit işlemeye yetkili kredi kuruluşlarından biri olan MONY depoları ile ilgili düzenlemeler, TCMB Emisyon Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülmektedir. MONY depolarında yer alan banknot işleme cihazlarına ilişkin test ve adaptasyon işlemlerinin denetimi yine anılan Genel Müdürlüğün görev alanındadır. MONY depoları dışında yer alan nakit işlemeye yetkili kredi kuruluşlarında, kullanılan makinelerle ilişkin sertifikasyon işleminin TCMB'nin ilgili Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmesi, konu ile ilgili TCMB'nin denetim faaliyetlerini artmasına neden olarak daha fazla şüpheli banknotun ihbar edilmesini sağlayacaktır. İlgili düzenlemelerde uyumun sağlanması adına Sahteciliği İzleme ve Analiz Müdürlüğü, Emisyon Genel Müdürlüğü'nün ortak bir çalışma grubu oluşturmasının yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Bu çalışmada seçilen örnek ülkelerin, parada sahtecilik mevzuatı ve konu ile ilgili farklı idari yapıda örgütlenen bilirkişilik müesseseleri incelenmiştir. Banknot ve madeni parayı üreten kurumların bilirkişi olarak atanması devletin bu kurumlara duyduğu güvenin bir simgesidir. Parayı üreten kurumun bilirkişi olarak atanması; ilgili kurumun paranın taklidini, sahtesini orijinalinden ayırt edecek yegâne teknik bilgi ve donanımla yüklü olduğu ön kabulüne dayanmaktadır.

Parada sahtecilik suçuna ilişkin bilirkişilik yetkisini kolluk makamlarının sorumluluğuna bırakan devletlerdeki temel düşünce ise, suça ilişkin soruşturma faaliyetlerinde polisin yine kendi bünyesinde yer alan teknik bir

birim tarafından desteklenmesidir. Bu bağlamda Kanada ve Portekiz örneğinde kolluk bünyesinde şüpheli paraların yanı sıra diğer delillerin değerlendirilmesine ilişkin bilirkişilik görevini yürüten teknik laboratuvarların görev alanının, mevzuatımızda CMK'da düzenlenen zorunlu bilirkişilik konuları ile benzediği görülmektedir. Kolluk makamları, suça ilişkin soruşturma aşamasında delilleri toplamakla yükümlüdür. Parada sahtecilik suçunun delili niteliğindeki şüpheli banknotun kolluk nezdinde başka bir birim tarafından teknik olarak değerlendirilmesi, suçla mücadelede faaliyetlerin daha hızlı yürütülmesini sağlayacaktır. Parada sahtecilik suçuna ilişkin bilirkişilik faaliyetlerinin kolluk makamları tarafından yürütüldüğü her iki ülkede de konu ile ilgili personele teknik eğitimlerin madeni para ve banknotları ihraç eden Darphane ve Merkez Bankası tarafından yürütüldüğü görülmektedir.

Ülkemizde güncel haliyle sahte para ve değerler üzerinde yapılacak incelemeleri içeren hüküm; CMK'da düzenlenen yedi zorunlu bilirkişilik müessesesinden biridir. Parada sahteciliğe ilişkin bilirkişilik faaliyetleri CMK'da öngörüldüğünden, 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu'nun 1'nci maddesinin 3'ncü fıkrası gereğince anılan kanun hükümlerine ve Bilirkişilik Yönetmeliğine tabi değildir. CMK'nın Sahte Para ve Değerler Üzerinde Yapılacak İncelemeler başlıklı 73. maddesi; 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu'nda yer alan "banknot ihracı imtiyazı tek elden Bankaya aittir" ifadesiyle banknot sahteciliğine ilişkin bilirkişilik yetki ve görevini Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası merkez ve taşra teşkilatına yüklemiştir. Bu bağlamda Bankamız konu ile ilgili CMK tarafından atanan resmi bilirkişi statüsündedir. Banka adına sahte banknot ve değerlere ilişkin inceleme ve değerlendirme görevi üstlenen personelin Banka'dan bağımsız bilirkişilik sıfatları mevcut değildir. Bu nedenle bilirkişinin reddini gerektiren sebeplerin varlığı halinde, soruşturma ve kovuşturma aşamasında taraflara itiraz hakkı vermemek amacıyla Banka adına bilirkişilik yapan personelin kimliklerini doğrudan ifşa eden bilgilerin, düzenlenen bilirkişilik raporlarında yer almaması gerektiği kanısındayız.

Bu çalışmamda incelenen birçok ülkede sahte paralara ilişkin bilirkişilik faaliyeti yapan idari kurumlar veya Merkez Bankaları aynı zamanda sahte

paraları teknik özelliklerine göre sınıflandıran ve bu sınıflandırmaya göre veri tabanı oluşturan idari birimlerdir. Sınıflandırma; teknik bilgi ve beceri gerektiren parada sahtecilik suçunu icra eden organize suç örgütlerinin, aynı veya benzer yöntem ve tekniklerle sahte para üreteceği varsayımı üzerine kurulmuştur. Böylelikle sahte paralara ilişkin verilerin, sınıflandırılması soruşturma aşamasında delillerin değerlendirilmesi hususunda kolluk makamlarına yardımcı olabilecektir.

Ülkemizde sahte banknotlara ilişkin tüm veriler Sahte Banknot İzleme Sisteminde (SBİS) toplanmaktadır. TCMB, SBİS'in işletiminden ve konu ile ilgili kolluk makamlarına yönelik eğitimden sorumludur. Bu anlamda TCMB, AB uygulamalarında 8 Kasım 2001 Tarihli ECB/2001/11 Sayılı Kararında tanımlanan NCC faaliyetlerini yürütmektedir. Sahte banknotlarda sınıflandırma sistemi uygulandığı takdirde sınıflandırmaya ilişkin veriler, SBİS aracılığı ile kolluk makamlarının hizmetine sunulacaktır.

Bütün bu bilgiler ışığında CMK'nın 73. maddesinin değişikliği ile, şüpheli banknotun kolluk tarafından yakalanması durumunda TCMB tarafından sahte banknot sınıflarının oluşturulması halinde piyasada tedavül eden ancak nitelikli olmayan sahte banknotlara ilişkin bilirkişilik faaliyetinin yine kolluk bünyesinde yer alan Kriminal Daire Başkanlıkları tarafından yürütülebileceğini düşünmekteyiz. Portekiz ve Kanada örneğinde yer alan soruşturmalarda adli inceleme hizmetleri veren laboratuvarlara benzer yapı, Emniyet ve Jandarma Genel Komutanlığına bağlı Kriminal Daire Başkanlıklarında da yer almaktadır. TCMB tarafından belirlenen sınıfların dışında daha nitelikli sahte banknot ile karşılaşılması veya tereddüt halinde Kriminal Daire Başkanlıkları, şüpheli banknotu incelenmek üzere TCMB'ye gönderebilmelidir.

Mevcut haliyle Kriminal Daire Başkanlıkları, Sahte Banknotların İncelenmesi ve Değerlendirilmesinde Uyulacak Usul Ve Esaslar Hakkında YönetmeliK'in 5. maddesine göre gecikmesinde sakınca bulunan hallerde şüpheli banknotlara ilişkin ön inceleme yapmakla yetkili kuruluşlardır. Bu durum Kriminal Daire Başkanlıklarının belli koşullarda konu ile ilgili özel ve teknik bilgisine güven duyulan Kurumlar olduğunun göstergesidir.

Kriminal Daire Başkanlıklarının olası bilirkişilik faaliyetlerinde önemli olan husus; banknotun sahte veya orijinal olduğuna yönelik incelemenin yanında yargılama sürecinde parada sahtecilik suçu ile ilgili objektif cezalandırma kriteri olan sahte paranın sürüm yeteneğine, “aldatma ve iğfal kabiliyetine” ilişkin değerlendirmede bulunabilmesidir. TCMB tarafından banknotlara ilişkin sınıflandırma işleminin yapılması halinde, aldatma ve iğfal kabiliyetlerini belirlemede Kriminal Daire Başkanlıklarına yol göstereceği kanaatindeyiz.

Çalışma kapsamında CMK’nın 73. maddesi değiştirilerek kurumsal anlamda bilirkişilik faaliyetlerinde yeknesaklığın sağlanması adına TCMB’nin bilirkişilik yetkilerinin merkezi birimde toplanmasının yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Bilirkişilik faaliyetlerine ilişkin önerimiz; TCMB’nin gerçek kişilerin, kredi kuruluşlarının ihbarı sonucu soruşturmaya yansıyan şüpheli banknotlara ilişkin bilirkişilik faaliyetlerini merkezi birimde yürütmeye devam etmesidir. Ayrıca kolluk makamları tarafından el konulan banknotlardan ise Kriminal Daire Başkanlıklarının incelemede tereddüt ettiği ya da TCMB’nin sınıflandırması referans alınarak belli nitelik eşiğinin üzerinde yer alan banknotlara ilişkin bilirkişilik faaliyetleri de TCMB’nin merkezi birimde yürütülebilecektir.

Diğer taraftan TCMB’nin parada sahtecilikle mücadelede en önemli görevi ise; taklit edilmesi, güvenli banknotlar üretmektir. Gelişen teknoloji ile birlikte sahtecilik yöntemleri de zaman içerisinde gelişmektedir. Sahtecilik faaliyetlerinin önlenmesi amacıyla E9 Emisyon grubunda yer alan banknotlara, halka yönelik yeni güvenlik özelliklerinin eklenmesi ve bunların tanıtılması banknotların taklidini zorlaştıracaktır.

Sahteciliğe ilişkin farkındalığın artırılmasına yönelik eğitimler oldukça önemlidir. Bankamız tarafından hedef kitleler belirlenerek halka, işleri gereği nakit kabul etme zorunluluğu olan meslek gruplarına ve ayrıca para işi ile uğraşan profesyonellere yönelik TL ve yaygın kullanılan yabancı banknotlara

ilişkin farklı seviyede güvenlik özelliklerinin tanıtıldığı kademeli eğitim faaliyetleri artırılabilir.

Parada sahtecilik ile mücadele çoklu bir disiplin ve kurumlar arası iş birliğini gerektirmektedir. Merkez Bankası olarak banknot sahteciliği ile ilgili alınacak tedbirlere ilişkin iş birliğini geliştirmek amacıyla yetkili kolluk makamları, yargı mercileri ve merkez ofis birimimiz İnterpol-Europol Daire Başkanlığı ile düzenli irtibat kurmanın, konu ile ilgili yıllık toplantı ve çalıştaylar düzenlemenin faydalı olacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Altunç, S., Bayraktar K., Kangal, Z. T., Yıldız, A. K., Akyürek, G., Evik, H., Eroğlu, F., Evik, V. S., Kiziroğlu, S. K., Zafer, H., Retornaz, E. A., Kartal, P. M., İnceoğlu, A. A., Bozbayındır, G. B. (2020). Özel Ceza Hukuku VI Kamu Güvenine, Kamu Barışına, Ulaşım Araçlarına veya Sabit Platformlara Karşı Suçlar (TCK m.197-224). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Arı, B. (Ed). (2012). Anadolu'da Paranın Tarihi. Ankara: TCMB.
- Australian Federal Police. Erişim: 30.03.2024, <https://www.afp.gov.au/crimes/money-laundering-and-financial-crime/counterfeit-currency> ,.
- Ball, M. (2019, March). Recent Trends in Banknote Counterfeiting. *Bulletin*, s. 30, Erişim: 09.09.2023, <https://www.rba.gov.au/publications/bulletin/2022/jun/pdf/recent-trends-in-banknote-counterfeiting.pdf>
- Ball, M. (2019, March). Recent Trends In Banknote Counterfeiting. *Bulletin*, s. 28-35, Erişim: 09.09.2023, <https://www.rba.gov.au/publications/bulletin/2022/jun/pdf/recent-trends-in-banknote-counterfeiting.pdf>
- Bank of Canada (Ekim 2004) Erişim: 29.03.2024, https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2010/09/admissibility_evidence_prevalence_counterfeit.pdf., David Littlefield Department of Justice.
- Bank of Portugal. Erişim: 31.03.2024 <https://www.bportugal.pt/en/page/anti-counterfeiting> 31.03.2024.
- Bank of Portugal. Erişim: 31.04.2024, <https://www.bportugal.pt/en/page/training>.
- Barlas, N. (1993). Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar. İstanbul: Kazancı Kitap Tic. A.Ş.
- Blanc, J., ve Desmedt, L. (2015, Ekim 17). Counteracting Counterfeiting? Bodin, Mariana and Locke on False Money As a Multidimensional Issue. *HAL Open Science*, s. 8, Erişim: 05.10.2023, <https://shs.hal.science/halshs-00583586/document>.

- Bozer, A. (2007). Borçlar Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Bozkurt, M. (2023). Paranın Dönüşümü: Alternatifler Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.
- Bundesbank.de/resource/blob/618304/6d6986cbc43dff11cf78d56b2c29502b/mL/bundesbank-act-data.pdf
- Bundesbank. Erişim: 01.04.2024,
<https://www.bundesbank.de/en/tasks/topics/bundesbank-an-important-partner-at-your-side-666960>.
- Cleveland, D. (2008). A History of Printed Money. *International Bank Note Society*, 4, Erişim: 06.10.2023,
https://www.theibns.org/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=251&Itemid=127
- Coinage Act of April 2, 1792*. Mayıs 9, 2023 tarihinde United States Mint: <https://www.usmint.gov/learn/history/historical-documents/coinage-act-of-april-2-1792> adresinden alındı
- Davies, G. (2002). A History of Money From Ancient Times To The Present Day. Cardiff: University of Wales Press.
- Değirmenci, O. (2020, Ocak-Haziran). Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250). *BATIADALET Ankara Batı Adliyesi Dergisi*, s. 16-22, Erişim: 15.03.2024,
<https://gcris.etu.edu.tr/handle/20.500.11851/4089>
- Deryal, Y. (2017). Türk Hukukunda Bilirkişilik. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Donay, S. (2007). Türk Ceza Kanunu Şerhi. İstanbul: Yetkin Yayıncılık.
- Eagleton, C. ve Williams, J. (2013). Paranın Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erem, F. (1997). Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Erem, F. ve Toroslu, N. (1994). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Ankara: Savaş Yayınları.
- Erman, S. (1987). Sahtekarlık Suçları- TİCARİ CEZA HUKUKU-III. İstanbul. Nazım Terzioğlu Matematik Araştırma Enstitüsü
- Erman, S. (1996). Ceza Hukuku Özel Bölüm Kamu Güvenine Karşı Suçlar (TCK 316-368). İstanbul: Globus Dünya Basımevi.
- Euro Lex. Erişim: 30.03.2024,
<https://www.legislation.gov.au/C2004A02499/latest/text>

- Euro Lex. Erişim: 15.02.2024, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005D0511>.
- Fırat, D. Ç. (2021). Paranın Kitabı. Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası Yayınları.
- Finlay, Francis, R. (2019, September 19). A brief History of Currency Counterfeiting. *Bulletin*, s. 10-19. Erişim: 09.09.2023, <https://www.rba.gov.au/publications/bulletin/2019/sep/a-brief-history-of-currency-counterfeiting.html>
- Foucault, M. (2000). Hapishanenin Doğuşu. Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık Paz. San. Tic. Ltd. şti.
- Gökçe, F., Karalar, F. & Özdağ, E. (2004). Sahte Para Tanıma Teknikleri. Ankara: Ziraat Bankası Eğitim Daire Başkanlığı.
- Güneş, A. M. (2022). Avrupa Birliği Hukukuna Giriş. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Hafızoğulları, Z. ve Özen, M. (2017). Türk Ceza Kanunu Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Işıklar, P. D. (2006). Para Teorisi ve Politikası. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- İçel, K. (2008, Güz). Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 46-48, Erişim: 21.03.2024, <http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423904982.pdf>
- İstanbul Barosu Dergisi (2022, Mart) S, 514-515 <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/yayinlar/dergi/ibd20222/514/>, sayfasından erişilmiştir.
- Justice Law Website. Erişim: 30.03.2024, <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/page-62.html#h-123356>
- Karakaya, H. (2020). Osmanlı Ceza Hukuku'nda Parada Sahtecilik Suçu. Ankara: Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Karaköse, İ. S. (2017). Elektronik Ödemelerde Blok Zinciri Sistematiğı Ve Uygulamaları. Kayseri: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, A. (2004). Paralarda Sahtecilik Konusunda Ülkemiz Mevzuatının Değerlendirilmesi ve Bazı Ülke Düzenlemeleri. Ankara: Yayımlanmış Uzmanlık Tezi. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası .
- Kızılırmak, B. ve Ayan, H. (2020). Banknot Üretiminde Kullanılan Gravür Tekniğinin (Taille-Douce) Lisansüstü Baskıresim Dersinde Uygulanabilirliğinin Ölçülmesi. *Best Dergi*, s.79, Erişim: 29.10.2023, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bestdergi/issue/64474/775407>

- Kil, Y. (2005). Parada Sahtecilik Olgusu ile Mücadelede Avrupa Birliği'nde ve Ülkemizde Yasal Çerçeve. *Lira Dergisi*, 27-29.
- Koca, M. ve Üzülmez, İ. (2018). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kunter, N., Yenisey, F., Kurtoğlu, A. (2010). Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Beta Yayınları.
- Kunter, N., Yenisey, F., Nuhoğlu, A. (2010). Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Beta Yayınları.
- Legislationline. Erişim: 17.02.2024,
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/50/France_CC_am012020_fr.pdf.
- Malkoç, İ. (2013). Açıklamalı Türk Ceza Kanunu. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Meraklı, S. (2020, Aralık). Parada Sahtecilik Suçu. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, s. 726-776, Erişim: 12.12.2023,
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/58488/787513>
- Meran, N. (2008). Yeni Türk Ceza Kanununda Sahtecilik – Malvarlığı – Bilişim Suçları Ekonomi ve Ticaret Alanında Suçlar. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Mishkin, F. S. (2006). Para, Bankacılık ve Finansal Piyasalar İktisadı. Boston: Columbia University.
- Oter, İ. (2022, Nisan). Ne Bis İn İdem İlkesinin Uygulanabilirlik Alanları İle İlgili Bir Sentez Çalışma. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, s. 139-158, Erişim: 12.02.2024,
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/69059/1093114>
- Öntan, Y. (2011). Ceza Muhakemesinde Bilirkişilik. Ankara: Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Öz, B. (Aralık 2014). Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Avro ve Diğer Dövizlerin Kalpazanlığa Karşı Ceza Hukukuyla Korunması ve Konsey'in 2000/383/JHA Sayılı Çerçeve Kararı'nın Külliye Değiştirilmesine Dair 15 Mayıs 2014 Tarihli 2014/62/AB Sayılı Direktifi . *Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 207-213.
- Özbalcı, Y. Y. (2018). Parada Sahtecilik Suçu. İstanbul: Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, YÖK.
- Özen, M. (2019). Ceza Hukuku Genel Hükümler Dersleri. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özgenç, İ. (2015). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Pamuk, Ş. (2018). Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Polícia Judiciária. Erişim : 31.03.2024, https://www.policiajudiciaria.pt/wp-content/uploads/2020/09/LeiOrganicaInglesFINAL_DL-137_2019.pdf
- Polícia Judiciária. Erişim: 31.03.2024, <https://www.policiajudiciaria.pt/english/#> 31.03.2024
- Polícia Judiciária. Erişim: 30.03.2024, <https://www.policiajudiciaria.pt/lpc/>
- Reserve Bank of Australia. Erişim: 30.03.2024, <https://banknotes.rba.gov.au/counterfeit-detection/for-police/>
- Reserve Bank of Australia. Erişim: 30.03.2024, <https://banknotes.rba.gov.au/assets/pdf/for-police/what-to-do-with-suspect-banknotes.pdf>.
- Salihoğlu, E. (2021). Dijital Para ve Merkez Bankası Para Politikaları. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Santa, F. (2018). Protection of Currency By The European and Domestic Criminal Law. *European Integration Studies*, s.18-29, Erişim: 19.02.2024, https://real.mtak.hu/142149/1/02_santha.pdf
- Soyaslan, D. (2022). Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Symes, P. (1993). Security Features In World Banknotes. *P J Symes*, Erişim: 02.11.2023, <http://www.pjsymes.com.au/articles/security.htm>
- Taneri, G., ve Kamışlı, G. (2021). Dolandırıcılık Sahtecilik Güveni Kötüye Kullanma Suçları. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tarhan, P. D. (2005, Ağustos). Ceza Kanununun Yer Bakımından Uygulanmasında Evrensellik İlkesi ve Yeni TCK (md.13). *Hukuki Perspektifler Dergisi*, s. 197-211, Erişim: 15.02.2024, https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fhukuk.sdu.edu.tr%2Fassets%2Fuploads%2Fsites%2F65%2Ffiles%2Fceza-hukuku-genel-hukumler-i-16112012.docx&psig=AOvVaw0_GrFJz5iUQbDYJN3qI38o&ust=1716031876266000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAUQn5wMahcKEwjw28TMzJSGAxUAAAAAHQAAAAAQBw
- TCMB. (2012). Türkiye'de Banknot Basımının Tarihçesi Banknot Üretim Süreci ve Emisyon Politikaları. Ankara: TCMB.
- Tekin, E. (2019). Parada Sahtecilik Suçu. Ankara: Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. YÖK.
- Toroslul, N., & Feyzioğlu, M. (2013). Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Savaş Yayınevi.

- Toroslu, N., & Feyzioğlu, M. (2016). Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Toth, D. (2017, 4 19). The Regulation of Counterfeiting Money in the German Criminal Code. *Legal Studies*, s. 43-62, Erişim: 01.03.2023, <https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/45e9509b-62d6-45d0-ab5b-6ffa543dcd82/content>
- Üçok, C., Mumcu, A., Bozkurt, G. (2011). Türk Hukuk Tarihi. Ankara: Turhan Yayınevi.
- Weatherford, J. (2019). Para. İstanbul: Maya Kitap.
- Yaz, D. A. (2020). Antik Çağdan Geleceğe Para. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yerdelen, E. (2010). Müsadere ve Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yıldız, A. K. (2006, Eylül- Aralık). Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 273-345, Erişim: 10.03.2024, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebyuhfd/issue/63546/962376>
- Yıldız, A., Bayraktar K., Kangal, Z. T., Altunç, S. K., Akyürek, G., Evik, H., Eroğlu, F., Evik, V. S., Kiziroğlu, S. K., Zafer, H., Retornaz, E. A., Kartal, P. M., İnceoğlu, A. A., Bozbayındır, G. B. (2020). Kamu Güvenine, Kamu Barışına, Ulaşım Araçlarına veya Sabit Platformlara Karşı Suçlar (TCK M. 197-224). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık A.Ş.
- Yılmaz, E. (2010). Hukuk Sözlüğü. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Z. (2021). Ceza Muhakemesi Hukukunda Billirkişilik. İstanbul: Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Yurtcan, E. (2009). Yargıtay Kararları Işığında Sahtecilik Suçları. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Yurtçiçek, M. S. (2013). Hukuki Açidan Elektronik Para. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yülek, R. T. (2022). Belgede Sahtecilik Suçları ve Kamu Güvenine Karşı İşlenen Diğer Suçlar. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi.
- Zeitler, F. (2024). Strategies for combating counterfeit money in Germany, Erişim: 02.04.2024, [Germany.https://www.bis.org/review/r051010h.pdf](https://www.bis.org/review/r051010h.pdf)

